

T.C.  
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**EDİRNE'DEKİ ERKEN OSMANLI DÖNEMİ  
YAPILARINDA MALZEME KULLANIMI**

ÖZNUR KARANFİL

TEZ DANIŞMANI  
YRD. DOÇ.DR. MUSTAFA ÖZER

EDİRNE 2009

Tezin Adı:Edirne'deki Erken Osmanlı Dönemi Yapılarında Malzeme Kullanımı

Hazırlayan:Öznur KARANFİL

## ÖZET

Bu araştırma, Edirne'deki Erken Osmanlı Dönemi'ne ait yapılarda kullanılan malzemeler hakkında bilgi vermektedir. Bu yapılar, başta camiler olmak üzere türbeler, ticaret yapıları, köprüler, hamamlar ve medreselerdir. Yapıların çoğu iyi durumdadır. Bazıları restore edilmiştir, bazıları da harabe haldedir. Bu yapılarda, taş, tuğla, mermer, ahşap, alçı gibi malzeme türleri üzerinde duracağız.

Taş, tuğla, mermer, ahşap, alçı gibi malzemeler yapıların her yerinde eşit oranda kullanılmamıştır. Bazı malzemeler yapının ana kütesini oluşturmakta kullanılırken, bazıları da çeşitli mimari elemanlarda kullanılmıştır. Süsleme öğelerinde de belirgin malzemeleri görmekteyiz.

Bu araştırmada, çalışmanın gerçekleşmesi için toplanan veriler doğrultusunda, bu malzemelerin hangilerinin nerelerde yoğun olarak kullanıldığını, hangilerinin nerelerde ve daha az kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca bu çalışma, verilen bilgilerin yanı sıra, çeşitli fotoğraflarlar, tablolar ve şekillerle de desteklenmiştir. Araştırmada Edirne'deki Erken Osmanlı Dönemi'ne ait yapılar tek tek ele alınacağı için bunların genel özellikleri de belirtilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Cami, Medrese, Türbe, Köprü, Bedesten, Han, Hamam, Taş, Tuğla, Mermer, Ahşap, Alçı



Thesis' Name: The Utilization of Building Materials in The Early Ottoman Period's Buildings in Edirne

Name and Surname: Prepared by, Öznur KARANFİL

### **ABSTRACT**

This thesis gives information about the building materials that were used in the buildings which belong to the period of Early Ottoman Time in Edirne. These buildings are mostly mosques and tombs, trade buildings, bridges, Turkish baths and Muslim university buildings. Most of them are now in good conditions. Moreover, some of them have been restored, but some of them – as a ruin - are now in bad conditions too. In these buildings, we focus on the sort of materials such as stone, brick, marble, wood, plaster.

These related materials weren't used equally in all parts of the buildings. Some were used to form main block of the buildings, but on the other hand, some were used in other architectural parts of the buildings. We also see some distinct materials on ornament components in these buildings.

In this research , It was mentioned in the direction of the information which had gathered to prepare this thesis that ,where and which of these related materials were used densely or rarely in the buildings. In addition, this thesis were supported by some photos, pictures, tables, charts and images. In this research, the buildings that belong to the period of Ottoman Time in Edirne are going to be examined one by one, thus, the general characteristics of these buildings are going to be indicated too.

Keywords: Mosque, Tomb, Trade Building, Bridge, Turkish Bath, Muslim University, Building, Caravansary, Stone, Brick, Marble, Wood, Plaster.

## İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	v
1.GİRİŞ.....	1 - 3
2.ERKEN OSMANLI DÖNEMİ EDİRNE’SİNE GENEL BİR BAKIŞ .....	4 - 5
3.KATALOG.....	6 - 75
3.1. CAMİLER.....	7 -
3.1.1.Yıldırım Camii.....	7 - 10
3.1.2.Eski Camii.....	11- 14
3.1.3. Gazi Mihal Camii.....	15 -18
3.1.4. Muradiye Camii.....	19 - 22
3.1.5. Şah Melek Camii.....	23 - 26
3.1.6. Beylerbeyi Camii.....	27 - 29
3.1.7. Darülhadis Camii.....	30 - 34
3.1.8.Şehabeddin (Kirazlı) Paşa Camii.....	35 - 37
3.1.9. Mezit Bey Camii.....	38 - 40
3.1.10. Üç Şerefeli Camii.....	41 - 46

<b>3.2. TÜRBELER</b> .....	47 - 48
3.2.1. Beylerbeyi Türbesi.....	47 - 48
<b>3.3. MEDRESELER</b> .....	49 - 55
3.3.1. Peykler Medresesi.....	49 - 51
3.3.2. Saatli Medrese.....	52 - 54
<b>3.4. TCARET YAPILAR</b> .....	55 - 61
3.4.1. Bedesten.....	55 - 57
3.4.2. Deveci Han.....	58 - 60
<b>3.5. KÖPRÜLER</b> .....	61- 67
3.5.1. Gazi Mihal Köprüsü.....	61-62
3.5.2. Saraçhane (Şehabeddin Paşa ) Köprüsü.....	63-64
3.5.3. Fatih Köprüsü.....	65 -66

3.6. HAMAMLAR.....	67 -75
3.6.1. Gazi Mihal Hamamı.....	67 - 68
3.6.2. Beylerbeyi Hamamı.....	69 - 70
3.6.3. Tahtakale Hamamı.....	71 - 72
3.6.4. Mezit Bey Hamamı.....	73 - 74

4.KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME.....	75 - 93
5.SONUÇ.....	93 - 96
6.KAYNAKÇA.....	97 - 101
7.FOTOĞRAFLAR.....	103 - 215
8.ŞEKİLLER.....	215-231
9.EKLER.....	232-235

## ÖNSÖZ

Edirne’de 14. y.y sonlarından itibaren mimari faaliyetler, yoğun şekilde görülmektedir. Burada inşa edilenlerden günümüze kalanlar, daha çok 14. y.y sonundan, 16. y.y sonuna kadar olan zaman dilimi içinde yapılmıştır.

Edirne’de daha çok dini mimari, yani cami mimarisi dikkat çekmektedir. Bunun yanında çeşitli dönemlerde inşa edilmiş sivil mimari örneklerini de görmek mümkündür. Hamam, medrese, köprü, han v.b. Bu araştırmada Edirne’deki Erken Osmanlı Dönemi’nde inşa edilmiş yapılarda kullanılan malzeme çeşitleri ele alınmaktadır. Bu konu çerçevesinde değerlendireceğimiz yapıların bazıları bize yoğun şekilde bilgi verirken bazıları ise oldukça harap durumda olduğu için, bunlar hakkında çeşitli kaynaklara daha fazla yoğunlaşarak fikir sahibi olunacaktır.

Bu çalışmamın meydana gelmesinde, bana destek olup yol gösteren danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÖZER’e, araştırmalarım ve çalışmalarım döneminde benden ilgi ve desteğini esirgemeyen ve her zaman yardımcı olan eşim Ozan KARANFİL’e ve kardeşim Özey AK’a teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Öznur KARANFİL

2009

## 1.GİRİŞ

Edirne, 14. yüzyılın sonlarından itibaren yoğun imar faaliyetlerine sahne olmuştur. Günümüze gelebilmiş yapıların çoğu, 14. yüzyılın sonundan 16. yüzyılın sonuna kadar uzanan bir zaman dilimi içine tarihlenmektedir. Burada inşa edilmiş yapıların birçoğu günümüze ulaştığı gibi, çeşitli sebeplerle günümüze kadar gelememiş olan yapılar da vardır.

Sağlam durumda ve bugün hala ayakta olan yapılar malzeme kullanımı bakımından birebir incelenip değerlendirilecekken, diğerleri çeşitli kalıntılardan, onarım belirtilerinden ve çeşitli kaynaklardan yola çıkılarak, bu konu içinde aydınlatılmaya çalışılacaktır. Edirne’de inşa edilmiş Erken Osmanlı Dönemi yapılarında kullanılan malzeme çeşitleri, bu malzemelerin kullanımı ve özellikleri, ayrıntılı olarak bilimsel veri ve incelemelerle belirtilmiş değildir.

Yapılacak olan bu araştırma ile Edirne’de bulunan Erken Osmanlı Dönemi Yapılarının çeşitleri belirlenecek ve bunlar tanıtılacaktır. Cami, türbe, hamam, köprü, medrese ve ticaret yapıları gibi farklı fonksiyonlara sahip yapıların, hangi malzemelerin kullanılmasıyla inşa edildikleri belirtilecektir. Kullanılan malzemeler, çeşitlerine göre incelenecek ve yapılarda kullanıldıkları bölümlere göre değerlendirilecektir.

Bu çalışma, Edirne’de inşa edilmiş olan Erken Osmanlı Dönemi yapılarının belirtilmesi, bunların malzeme kullanımı bakımından değerlendirilmesi, aynı amaca hizmet eden yapıları kendi aralarında karşılaştırmak ya da bunları diğerleriyle karşılaştırarak incelemek bakımından oldukça önemlidir. Bu karşılaştırmalar malzeme konusu içinde yapılarak, farklılıklar, benzerlikler, çeşitlilikler ortaya konulacaktır.

Edirne’de yer alan yapılar, bize Osmanlı mimarisiyle ilgili büyük oranda bilgi vermektedir. Her bir yapıyı farklı başlıklar altında, farklı özellikleriyle, ayrıntılı olarak incelemek mümkündür.

Osmanlı ve Türk kültürünü çok sayıda örnekle bize sunan Edirne, adeta yapılar topluluğundan oluşmuş gibidir. Burada inşa edilmiş olan yapıların, malzeme kullanımı konusunun yanı sıra, daha birçok konu içinde incelenip ele alınması önemlidir. Özellikle de bu yapıların çoğunu birebir gözlemleyip, kendi yerlerinde inceleme imkanının olması da göz ardı edilemez bir durumdur.

Bu araştırmanın çerçevesi, Edirne’de Erken Osmanlı Dönemi sivil ve dini yapılarının belirlenerek, bunların kullanımı bakımından incelenmesi, karşılaştırmalarının yapılması ve değerlendirilmesidir. Ayrıca, Edirne’de günümüze ulaşmış ya da ulaşmamış Erken Osmanlı Dönemi mimari eserlerinin, inşa malzemelerini, yapıların vurgulanan bazı bölümlerinde, göze çarpan malzeme çeşitlerini ve bunların tekniklerini kapsamaktadır.

Yapılacak olan araştırmada öncelikle kütüphane, arazi ve arşiv çalışmalarıyla eserler tespit edilecektir. Daha sonra kısmen ya da tamamen mevcut olanlar, alan çalışması sırasında fotoğraflanarak belgelenecek ve gerekli notlar alınacaktır. Araştırma, arazide yapılan çalışmalar ile kaynak ve yayınlardan elde edilen bilgilerden hareketle tez yazım kurallarına uygun bir şekilde, metne dönüştürülecektir.

Araştırmada model olarak, Edirne’deki Erken Osmanlı Dönemi Yapıları ile ilgili kaynaklar ile bu yapıların ayrıntılı özelliklerini yansıtan ve yapılardaki malzeme çeşitlerini ortaya koyan Sanat tarihi, mimarlık tarihi ve tarih araştırmaları dikkate alınacaktır.

Yaptığımız tüm çalışmalardan, incelediğimiz kaynaklardan yola çıkarak ele alınan tüm yapılar ayrıntılı şekilde belirtildikten sonra bu yapılar kendi aralarında ve diğer



yapılarla karşılaştırılarak benzerlikleri ve farklılıkları ortaya konulacaktır. Sonuç verileri de Sanat tarihi açısından yorumlanacaktır.

## 2. ERKEN OSMANLI DÖNEMİ EDİRNE'SİNE GENEL BİR

### BAKIŞ

Osmanlı Devletinin Balkanlar'da ilerleyebilmesi için öncelikle, Edirne'nin alınması gerekiyordu. I. Murat ilk olarak Bizanslıların ve Sırpların Edirne'ye yardım göndermesini engellemek için, önemli yolları ele geçirmiştir. Daha sonra Sazlıdere'de, Bizans-Bulgar ordularını yenerek, Edirne'yi fethetmiştir ve sonra Edirne'yi, Osmanlı Devleti'nin başkenti yapmıştır. Edirne'nin alınması Balkan ve Avrupa Tarihi için bir dönüm noktası olmuştur.

Şehrin alınması aynı zamanda İstanbul'un fethini de kolaylaştırmıştır. Yıldırım Bayezid İstanbul'un fethi için hazırlıklarını burada yapmıştır. Şehir askeri özelliklerinin yanı sıra, siyasi özellikleriyle de ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu duruma örnek olarak Yıldırım Bayezid'in ölümünden sonra şehzadeler arasında meydana gelen karışıklıklar gösterilebilir. Fetret devri denilen bu dönemde şehir, Osmanlı'nın kendisini toparlayabilmesi için öncelikli bir yere sahip olmuştur. Ankara bozgununun ardından şehzade Emir Süleyman'ın hazineyi ve devletin arşivini alarak Edirne'ye gelişiyle, şehir siyasi bir merkez haline gelmeye başlamıştır<sup>1</sup>.

Edirne 1361 yılında Türk idaresine geçtikten sonra hızla gelişerek bir Türk şehri olma özelliğini kazanmıştır<sup>2</sup>.1453'de İstanbul'un alınmasıyla önemini kaybetmeye başlayan Edirne, 16. ve 17. yüzyıllarda zaman zaman önemli bir merkez olma özelliğini sürdürmüştür.

Edirne'nin alınmasından İstanbul'un fethine kadar geçen dönemde, birçok eser inşa edilmiştir. Bu eserler içinde: camiler, medreseler, türbeler, köprüler, hanlar v.b.

---

<sup>1</sup> Feridun M. Emecen, "Tarih koridorlarında bir sınır kenti: Edirne", *Serhattaki Paytaht*, İstanbul,1998, s. 53–54

<sup>2</sup> Semavi Eyice, "Edirne", *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1992,C. 10, s. 431

gibi yapılar yer almaktadır. Özellikle de cami mimarisi yoğun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Edirne, Erken Osmanlı Sanatı'nın gelişmesini, bugün de tüm canlılığı ile yansıtan en önemli merkezlerden biridir. Diğer önemli merkezler ise İznik ve Bursa'dır. Erken Osmanlı döneminde, başta Edirne olmak üzere İznik ve Bursa'da baş gösteren yenilikler, mimari faaliyetler, yeni denemeler daha sonraları Klasik Osmanlı Sanatını da etki altında bırakmıştır.

### **3. KATALOG**

### 3.1. CAMİLER

#### 3.1.1. Yıldırım Camii

Şehir Haritasındaki yeri	: 1
İnceleme Tarihi	: Eylül 2008
Fotoğraf No	: 1-18
İnşa Tarihi	: 1397-1400
Yapan	: -
Yaptıran	: Yıldırım Bayezid
Plan Tipi	: Zaviyeli
Onarımlar	: 18. y.y, 2006
Adresi	: Şehir Merkezi dışında, Meriç Nehri kenarında, Yıldırım Mahallesindedir

Yıldırım Camii, Edirne kent merkezi dışında, Yıldırım Mahallesinde bulunmaktadır. Bizans dönemine ait temeller üzerine, M.1397–1400 yılları arasında inşa edilmiştir<sup>3</sup> (Fot.1).Yapı plan itibarıyla, zaviyeli camiler gurubuna girmektedir<sup>4</sup>. Merkezi bir kubbe ve bu kubbeye açılan dört eyvanı vardır. Doğudaki eyvanın kuzey ve güneyine iki tabhane (zaviye) hücresi eklenmiştir. Cami, doğu cephesine bitişik revaklı bölümüyle de dikkat çekmektedir. Yapının kuzeydoğu köşesinde bir minaresi bulunmaktadır.

<sup>3</sup> Belgin Demirsar Arlı, “Edirne Yapılarında Çini Bezeme”, *Serhattaki Payitaht*, İstanbul 1998, s.143

<sup>4</sup> “Zaviyeli(tabhaneli) camiler,kible yönünde namaz kılınan kubbeli veya tonozlu bir eyvan ve bu bölüme yan kanatlardan bitişik kapalı tabhane mekanları ve bazı örneklerde de birer eyvana açılan plan şeması oluşturmaktadır.”Bkz.:Gönül Öney,”Beylikler ve Erken Osmanlı Sanatı, Sosyal Yaşantısına Genel Bakış”, *Erken Osmanlı Sanatı*,Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2002, s. 16

Yapının ana inşa malzemesi, taş ve tuğladır. Özellikle dış cephelere baktığımızda taş ve tuğla malzemenin almalıık bir şekilde kullanıldığını görmekteyiz. Taş ve tuğla dışında ahşap, mermer, alçı gibi malzemeler de caminin çeşitli bölümlerinde görölmektedir.

### **Taş:**

Yıldırım Camii'nde taş malzeme: Duvar örgüsünde, pencerelerde, sütun kaidelerinde ve minarede kullanılmıştır.

Cami'nin beden duvarlarında taş malzemeyi tuğla ile birlikte çeşitli tekniklerde görmekteyiz. Bunlar kasetleme ve almalıık tekniğidir. Cephelerde sırasıyla taş ve tuğla kullanımı almalıık tekniği oluştururken, taş malzemenin dört bir kenardan tuğla ile çevrelenmesiyle de kasetleme tekniği oluşturulmuştur.

Yapıda taş malzemenin kullanıldığı başka bir yer ise pencerelerdir. Pencerelerde taş söveler görülürken, sağır alınlıklarda da kullanılan taşlar farklı biçimlere sahiptir. Bu bölümlerde taş malzeme tuğla ile bir araya gelerek dekoratif şekiller oluşturmuştur. Bunlar altıgenler ve baklava motifleridir (Fot.3–9).

Cami'nin doğu cephesinde beş bölümlü bir son cemaat yeri görölmektedir. Bu bölümün örtüsünü taşıyan sütunların kaideleri ve bu sütunların başlıkları taş malzeme ile yapılmıştır (Fot.2,10).

Yapının kuzeydoğu köşesinde bir minaresi vardır. Bu minarenin de inşa malzemesi taştır.

### **Tuğla:**

Tuğla malzeme, yapının beden duvarlarında ve pencerelerinde görülmektedir. Bu bölümlerde tuğla malzeme ile birlikte kullanılmıştır.

Cami'nin beden duvarlarının üst bölümlerinde iki sıra taş, dört sıra tuğla kullanımından oluşan almasıık bir düzenleme görölürken, alt bölümlerde ise taşların tuğlalarla kasetlendiğı görölmeıtedir (Fot.3-5).

Cami'nin pencere, kemer ve alınlıklarına baktığımızda tuğlaların farklı geometrik biçimde kullanılarak pencerelere bir hareketlilik kazandırdığını görmekteyiz. Cami'nin beden duvarları üzerindeki, alt sıra pencerelerinde, tuğlalar dikey olarak taşların arasına yerleştirilmiştir. Pencerelerin alınlıklarında ise, bu malzeme yine taş malzeme ile birlikte kullanılarak, çeşitli dekoratif şekiller oluşturulmuştur. Bu şekiller altıgenler ve baklava motifleridir (Fot.3-9).

Yapıda gördüğümüz kirpi saçaklar da tuğla malzeme ile yapılmıştır. Bunlar üç sıra halinde testere dişi formunda yapılmışlardır (Fot.3-5).

### **Mermer:**

Yapıda fazla kullanılmayan mermer malzemeyi, sadece doğu cepheye bitişik son cemaat yeri örtüsünün oturduğu sütunlarda görürüz.

### **Alçı:**

Cami'de alçı malzeme, beden duvarları üzerindeki üst sıra pencerelerinde ve harimde tabhane odalarındaki ocaklarda görölmeıtedir.

**Ahşap:**

Ahşap malzeme: Cami'nin son cemaat yeri örtüsünde, harimde ise mahfilde ve minberde görülmektedir (Fot.2,13,17). Bunların tümü daha sonraki restorasyonlarla yapılmıştır.



### 3.1.2. Eski Camii

Şehir Haritasındaki yeri	:2
İnceleme Tarihi	: Ekim 2008
Fotoğraf No	:19-38
İnşa Tarihi	: 1401-1403
Yapan	: Hacı Alaaddin
Yaptıran	: Emir Süleyman
Plan Tipi	: Çok üniteli, kare planlı
Onarımlar	: 1754, 1924, 1929, 1934
Adresi	: Edirne merkezde, bedesten yakınındadır

Edirne merkezde, Bedesten yakınında yer alan cami, M.1401–1403 yılları arasında Yıldırım Bayezid ‘ın oğlu Emir Süleyman tarafından yaptırılmıştır<sup>5</sup> (Fot.19 ). Cami çok üniteli yapılar gurubuna girmektedir. Ayrıca yapı, Ulu Camiler gurubu içinde yer almaktadır. Bu tür camiler kalabalık yerleşim birimlerinin merkezlerinde, Cuma ve bayram namazlarında çok sayıda insanın birlikte ibadet edebilmesi için tasarlanmıştır. Bu sebeple “Ulu Cami” olarak adlandırılmışlardır<sup>6</sup>.

Kare planlı bir harime sahip olan caminin üst örtüsü, dört büyük ayağa oturmuş ve beden duvarlarına atılmış kemerler tarafından taşınan dokuz kubbeden oluşmaktadır. Yapının Son cemaat yeri, büyük olasılıkla sonradan inşa edilmiştir<sup>7</sup>. Ayrıca caminin kuzeydoğu ve kuzeybatıda olmak üzere, iki minaresi bulunmaktadır.

Eski Cami’nin ana inşa malzemesi, düzgün kesme taştır. Yapıda taş ve mermer başta olmak üzere ahşap, alçı, tuğla gibi malzemeler de çeşitli bölümlerde karşımıza çıkmaktadır.

<sup>5</sup> Tosyavizade Rıfat Osman, *Edirne Rehnüması*, Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları, İstanbul 1994, s. 43

<sup>6</sup> Baha Tanman, “Edirne’de Erken Dönem Osmanlı Camileri ve Özellikle Üç şerefeli Hakkında”, *Serhattaki Payitaht*, İstanbul 1994, s. 329

<sup>7</sup> Yıldırım Özbek, *Osmanlı Beyliği Mimarisinde Taş Süsleme(1300–1453)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, s.237

## **Taş :**

Taş malzeme: Caminin beden duvarlarında, ayaklarda, kemerlerde, örtüde, taçkapıda, pencerelerde ve minarelerde kullanılmıştır.

Yapının beden duvarlarına baktığımızda, düzgün kesme taş kullanımı dikkatimizi çeker. Beden duvarları kesme taşla örülmüştür.

Cami'nin kuzey cephesinde son cemaat yerindeki sivri kemerler, taş ayaklar üzerine oturmuştur. Yine bu bölümdeki kemer alınlıklarında da taş malzeme kullanılmıştır.

Yapının harim bölümünde ise, dört büyük taş ayak üzerine oturmuş kemerleri görmekteyiz (Fot.35,37). Buradaki kemerler ve bunların üzerine oturan kubbelerde de taş malzeme kullanılmıştır. Kubbe kasnaklarına baktığımızda, taş malzemenin tuğla malzeme ile birlikte kullanıldığını görmekteyiz.

Caminin batı cephesinin kuzey yarısında, bir taçkapı bulunmaktadır (Fot.31). Bu taçkapı, kırmızı renkte taşın kullanımı ile oldukça hareketli bir görünüme sahip olmuştur. Bu kapının basık kemeri, kırmızı ve beyaz renkli taşların dönüşümlü olarak kullanımı ile oluşturulmuştur. Taçkapı kemerinin alınlığına düz ve ters palmetler biçiminde kireç taşları kakılmıştır <sup>8</sup>.

Yapının doğu cephesinde de bir taçkapı bulunmaktadır. Bu kapının kemerlerinde de, kırmızı ve beyaz renkli taşların alternatif sıralanmasıyla dekoratif bir görünüm oluşturulmuştur.

Cami'nin beden duvarlarında bulunan pencerelerde, kırmızı ve beyaz renkte taşlar kullanılmıştır. Kuzey, güney, doğu ve batı cephelerdeki beden duvarları üzerinde yer alan pencerelerin kemer, söve ve alınlıklarında iki renkli taş kullanımı

---

<sup>8</sup>Yıldray Özbek, *a.g.e.*, s. 239.

görülürken, caminin kuzey cephesindeki pencerelerde, diğerlerinden farklı olarak pencere kemer ve sövelerinde mermer malzeme kullanımı görülmektedir.

Harimin kuzeydoğu ve kuzeybatı köşelerinde bulunan minarelerin inşa malzemesi, düzgün kesme taştır. Kuzeybatı köşede yer alan minare, kaidesindeki süslemeleriyle dikkat çekmektedir (Fot.25,26,29). Bu kaide taş malzemenin dekoratif olarak kullanımı bakımından önemlidir. Kaidenin batı cephesinde, mihrabı andıran bir niş bulunmaktadır. Güney cephesinde ise minareye giriş açıklığı bulunmaktadır. Bu açıklığın sivri kemerinde de kırmızı ve beyaz renkte taşlar, alternatif olarak kullanılmıştır ve dekoratif bir görünüm elde edilmiştir.

### **Tuğla :**

Tuğla malzeme: Cami'nin kuzey cephedeki son cemaat yeri kemerlerinde ve kubbe kasnaklarında kullanılmıştır.

Yapının kuzey cephesine baktığımızda, tuğla malzemenin yoğun olarak kullanıldığını görürüz. Buradaki son cemaat yerini oluşturan kemerler, tuğlaların dikey şekilde yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Bu kemer alınlıkları da, üç sıra tuğla ve bir sıra düzgün kesme taş kullanımı ile örülmüştür. Bu durum, cepheye hareketlilik kazandırmıştır. Ayrıca kubbe kasnakları da, tuğla malzemenin taş malzemeye birlikte kullanılmasıyla örülmüştür.

### **Mermer :**

Yapıda mermer malzeme: Kuzey cephedeki taçkapıda, batı köşedeki minarenin kaidesinde, pencerelerde, minberde ve mihrapta kullanılmıştır.

Cami'nin kuzey cephesindeki taçkapı, tümüyle mermerden yapılmıştır. Taçkapının derin bir niş şeklindeki kavsarasında, iri mukarnas sarkıtlar görülmektedir. Ayrıca taçkapının iki tarafında yer alan yan nişler mermer malzeme ile yapılmış olup, kavsaralarında da mukarnaslar görülmektedir (Fot.20,22,23).

Cami'nin kuzeybatı köşesinde yer alan minare kaidesinin köşelerinde, mermerden yapılmış dekoratif amaçlı sütunceler görülmektedir.

Caminin mihrap ve minberi de mermer malzeme ile yapılmıştır. Yapının güney duvarı ortasındaki mihrap nişinde mukarnaslar görülmektedir. Minber ise çok zengin süslemelere sahiptir. Minberin aynalıkları ve merdivenleri sekizgen, altıgen ve beşgen gibi geometrik şekillerle süslenmiştir.

Eski Cami'nin kuzey cephesinde yer alan alt sıra pencerelerinin kemer ve söveleri, mermer malzeme kullanılarak yapılmıştır. Pencerelerde sivri formu mermer kemerler görülürken, sövelerde de geometrik formlar dikkat çekmektedir.

### **Alçı :**

Yapıda alçı malzeme, beden duvarlarındaki üst seviye pencerelerinin ve kubbe kasnaklarındaki pencerelerin şebekelerinde görülmektedir.

### **Ahşap :**

Ahşap malzeme: Pencere kanatlarında, harim giriş kapılarında, batı köşedeki minare giriş kapısında ve mahfilde görülür.

### 3.1.3. Gazi Mihal Camii

Şehir Haritasındaki yeri :3

İnceleme Tarihi : Eylül 2008

Fotoğraf No :39-44

İnşa Tarihi : 1421

Yapan : -

Yaptıran : Gazi Mihal Bey

Plan Tipi : Zaviyeli

Onarımlar : -

Adresi : Tunca Nehrinin yanında, Gazi Mihal Köprüsünün sağındadır.

Gazi Mihal Camii, Edirne Kapıkule yolu üzerindeki Gazi Mihal Köprüsü çıkışının yanında yer almaktadır(Fot. 39 ). Gazi Mihal Bey tarafından yaptırılan cami, M. 1422 yılında inşa edilmiştir<sup>9</sup>. Yapı, plan tipi olarak zaviyeli camiler gurubuna girmektedir. Cami'nin kuzey cephesinde, son cemaat yeri görülür. Bu bölüm beş birimden oluşmaktadır. Cami'nin üst örtüsü kubbedir. Yapının oldukça büyük bir avlusu bulunmaktadır ve bu avlu ortasında şadırvan yer alır. Cami'nin kuzeydoğu köşesinde bir minaresi bulunmaktadır.

Cami'nin ana inşa malzemesi düzgün kesme taştır. Taş malzeme dışında tuğla, alçı, mermer gibi malzemeler de yapının çeşitli bölümlerinde kullanılmıştır.

---

<sup>9</sup>Baha Tanman, *a.g.m.*, s.334

## **Taş :**

Taş malzeme: Cami'nin beden duvarlarında, ayaklarda, taçkapıda, pencerelerde ve minarede karşımıza çıkmaktadır.

Yapının doğu, batı ve güney cephelerindeki beden duvarları düzgün kesme taşla, kuzey beden duvarları ise taş ve tuğla malzemenin birlikte kullanılmasıyla oluşturulmuştur.

Cami'nin kuzey cephesinin duvar örgüsüne baktığımızda, iki tekniğin de kullanıldığı görülmektedir. Bu cephenin bazı bölümlerinde taşlar, tuğlalar ile kasetlenmiştir ve bazı bölümlerde de taş malzeme ardından da üç sıra tuğla malzeme kullanımı ile almaşık duvar örgüsü oluşturulmuştur (Fot.40).

Yapının kuzey cephesinde beş bölümlü son cemaat yeri bulunmaktadır. Bu bölümü oluşturan kemer ve ayaklar tamamen taş malzeme kullanılarak yapılmıştır.

Cami'nin kuzey cephesinde bir taçkapı yer almaktadır. Bu taçkapının sivri formdaki kemerinde de iki renkli taş işçiliği göze çarpar. Oldukça sade olarak düzenlenmiş bu taçkapının üst bölümünde ise, taş malzeme tuğla ile kasetlenmiştir ve bu örgünün aralarına da tuğla ile oluşturulmuş üç kemer yerleştirilmiştir (Fot.40).

Cami beden duvarlarındaki alt sıra pencerelerinin kemer, söve ve alınlıklarında taş malzeme kullanılmıştır. Kuzey cephe dışındaki tüm cephelerde, beden duvarları üzerine yerleştirilmiş alt sıra pencerelerinin sivri kemerleri bulunmaktadır. Kuzey cephedeki pencerelerde ise oldukça geniş şekilde yapılmış taş söveler görülmektedir.

Gazi Mihal Camii'nin kuzeydoğu köşesinde, düzgün kesme taş ile inşa edilmiş bir minaresi bulunmaktadır.

### **Tuğla :**

Cami’de tuğla malzeme kuzey cephedeki duvar örgüsünde kullanılmıştır. Tuğla, taş malzeme ile birlikte kullanılarak, bir duvar örgüsü oluşturulmuştur. Bu cepheyi bu iki malzemenin kullanımı bakımından incelediğimizde, bir düzensizlik dikkatimizi çeker. Burada taşlar bazı yerlerde tuğlalar ile kasetlenmiştir. Bazı yerlerde ise birkaç sıra taş ve ardından birkaç sıra tuğlanın dizilmesiyle duvar örgüsüne devam edilmiştir.

Yapının kuzey cephesinde bulunan taçkapının, giriş açıklığı kemerinin üzerindeki bölümünde de duvar örgüsü oldukça hareketlidir. Burada tuğla malzemenin dikey şekilde yerleştirilmesiyle üç kemer oluşturulmuştur. Yapılan bu üç kemerin araları da yine taş malzemenin tuğlalar ile kasetlenmesiyle hareketlendirilmiştir.

### **Mermer :**

Mermer malzeme, caminin kuzey cephesinde yer alan taçkapıda görülmektedir (Fot.40). Sivri tonozlu kavsaraya sahip olan taçkapı, silmelerle hareketlendirilmiştir. Taçkapının üzerinde ortada üçgen formunda, yanlarda ise yarım üçgenler şeklinde bir tepelik görülmektedir. Bu tepelik kuzey cepheye göre oldukça sade düzenlenmiş, bu kapıyı daha hareketli kılmıştır. Taçkapının iki yanında dekoratif amaçlı yapılmış, mukarnaslı başlıkları olan sütunceler yer almaktadır.

### **Alçı :**

Alçı malzeme, caminin pencerelerinde ve mihrabında görülür. Cami’nin beden duvarlarına yerleştirilmiş üst sıra pencereleri alçı şebekelidir (Fot.41 ).

Cami’nin alçı malzeme ile yapılmış mihrabı vardır. Dikdörtgen formda olan mihrap nişinin kavsarası yedi sıra mukarnasla doldurulmuştur

**Ahşap :**

Cami'nin kuzey cephesindeki taçkapının, yine bu cephedeki tabhane bölümüne giriş kapısının ve pencerelerin kanatları ile yapının minberinde, ahşap malzeme kullanılmıştır Fot.40,41).

Yapının sonradan yapılmış olan minberinde, geometrik tarzda süslemeler görülmektedir. Oyma tekniği ile yapılmış bu geometrik süslemeler, çiçek motifini anımsatmaktadır.



### 3.1.4. Muradiye Camii

Şehir Haritasındaki yeri	:4
İnceleme Tarihi	: Eylül 2008
Fotoğraf No	:45-55
İnşa Tarihi	: M. 1435
Yapan	: -
Yaptıran	: II. Murat
Plan Tipi	: Zaviyeli
Onarımlar	: 18. , 20. y.y
Adresi	: Muradiye Mahallesinde, Saray içine bakan yüksek bir tepe üzerindedir.

Muradiye Camii, Muradiye mahallesinde, Saray içine bakan yüksek bir tepe üzerinde bulunmaktadır. II. Murat tarafından, M. 1435 yılında inşa ettirilmiştir<sup>10</sup> (Fot.45 ). Asıl yaptırılış amacı Mevlevihane olan yapıya, sonradan bir minare ve minber eklenmiştir<sup>11</sup>.Yapı böylelikle camiye çevrilmiştir.

Yapı, bir ibadet mekanı ve kubbeli sofayla, bu sofaya açılan iki tabhane hücrelerinden meydana gelmektedir. Cami, arka arkaya iki kubbe ve yanlarda birer kubbe olmak üzere dört kubbe ile örtülmüştür. Yapının kuzey cephesinde ağır payeler üzerine oturmuş beş bölümlü son cemaat yeri vardır.

Cami'nin batı cephesinde bir minaresi bulunmaktadır. Bu minarenin eskiden çinilerle kaplı olduğu ifade edilmektedir<sup>12</sup>.Yapı, harim mekanındaki çinileriyle de önem kazanmıştır. Çini uygulamanın görüldüğü mihrabı ve mihrabın çevresindeki çinilerle dikkat çekmektedir (Fot.52).

<sup>10</sup> Ratip Kazancıgil, *a.g.e.*, s. 38

<sup>11</sup> Selma Özkan, *Edirne'deki Tarihi eserlerin dış mekanlarında seramik malzemenin kullanımı*, Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları, Edirne 1995, s. 15

<sup>12</sup> Tosyavizade Rıfat Osman, *a.g.e.* ,s.44.

Yapının ana inşa malzemesi düzgün kesme taş olmakla birlikte tuğla, mermer, alçı ve ahşap gibi malzemeler de çeşitli bölümlerde kullanılmıştır.

### **Taş :**

Yapının beden duvarlarında, kemerlerde, ayaklarda, taçkapıda, pencerelerde taş malzeme kullanılmıştır.

Muradiye Camii'nin tüm cephelerine baktığımızda beden duvarlarının, düzgün kesme taşla örüldüğünü görmekteyiz. Cepheler oldukça sade düzenlenmiştir.

Kuzey cephedeki son cemaat yerini oluşturan kemerler taş malzeme ile yapılmış olup, bunları taşıyan ayaklar da oldukça gösterişlidir. Bu ayaklar da taş malzeme ile inşa edilmiştir.

Taş malzeme kullanılarak yapılan süslemeler oldukça azdır. Ancak taç kapıyı ve taç kapıdaki mukarnasları, bu ifadenin dışında tutabiliriz. Taçkapının sivri kemerle çevrilmiş kavsara nişi içinde mukarnaslar görülmektedir. Bunlar taçkapının daha gösterişli olmasını sağlamıştır. Ayrıca taçkapının giriş açıklığı üzerindeki basık kemerde, kırmızı ve beyaz taşların dönüşümlü kullanıldığını görmekteyiz. Bu taşlar zigzag şekilde kesilmişlerdir ve iç içe geçirilerek bu kemeri oluşturmuşlardır (Fot.47 ).

Cami'nin pencere kemer, alınlık ve sövelerinde de taş malzeme kullanımı görülmektedir. Yapının beden duvarları üzerindeki alt sıra pencerelerinin sivri formda kemerleri bulunmaktadır. Bu kemerlerde, iki renkte taşların kullanımı ile bir hareketlilik oluşturulmuştur (Fot.46).

### **Tuğla :**

Muradiye Camii'nde, tuğla malzeme oldukça az kullanılmıştır. Yapının kuzey cephesindeki son cemaat yeri kemerlerinde, tuğla malzemenin kullanıldığı görülmektedir. Beş bölümlü olan bu kısımda, birinci bölümün yan ve ön kemerinde, en sondaki bölümün yan kemerinde tuğlaların dikey şekilde yerleştirildiği görülmektedir.

### **Mermer :**

Muradiye Camii'nde mermer malzeme de çeşitli bölümlerde kullanılmıştır. Caminin taç kapısında ve pencerelerde görülmektedir.

Cami'nin kuzey cephesinde yer alan taçkapı giriş açıklığı söveleri mermerdir (Fot.47). İki katlı olarak yapılmış olan pencerelerin alt sırada olanlarının sövelerinde de beyaz mermer kullanılmıştır. Bu pencereler oldukça sade düzenlenmiştir.

### **Alçı :**

Alçı malzeme: Yapının beden duvarlarında bulunan, üst sıra pencerelerinde ve kubbe geçiş öğelerinde görülür (Fot.54,55).

## Ahşap :

Yapıda ahşap malzeme: Taçkapıda, minberde, vaaz kürsüsünde, pencere kanatlarında kullanılmıştır (Fot.47-53).

Meşe ağacından olan kapı, künde-kari tekniği ile yapılmıştır<sup>13</sup>. Bu kapı kanatları üç bölümlü olarak, birer pano gibi düzenlenmiştir. Orta bölümler daha büyük tutulmuştur ve geometrik formda süslemeler görülmektedir. Bu geometrik şekiller, pencere kanatlarının orta bölümünde daha dikkat çekicidir<sup>14</sup> (Fot.47).

---

<sup>13</sup> Ayla Ersoy, *XV. Yüzyıl Osmanlı Ağaç İşçiliği*, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Yayınları, İstanbul 1993, s. 28

<sup>14</sup> “Künde-kari Türk Sanatı ’nda küçük ve geometrik biçimli ahşap parçaların birbirlerine geçmelerle bağlanması tekniğidir.”, Bkz.: Gönül Öney, “Anadolu Selçuklu ve Beylikler Devri Ahşap Teknikleri”, *Sanat Tarihi Yıllığı*, S.3, 1970, s. 135-149

### 3.1.5. Şah Melek Camii

Şehir Haritasındaki yeri :5

İnceleme Tarihi : Eylül 2008

Fotoğraf No :56-67

İnşa Tarihi : M. 1429

Yapan : -

Yaptıran : Şah Melek Bin Sadi

Plan Tipi : Tek kubbeli, dikdörtgen planlı

Onarımlar : 1963, 1965, 1966

Adresi : Gazi Mihal Caddesi üzerinde, Gazi Mihal Köprüsü Yakınındadır.

Cami, Gazi Mihal Caddesinde, Gazi Mihal köprüsü yakınında bulunmaktadır (Fot.56). M.1429 tarihli olan cami, Şah Melek Bin Sadi tarafından yaptırılmıştır<sup>15</sup>. Dikdörtgen planlı, tek kubbeli bir camidir. Yapının harim mekanı iki bölümlüdür. İki yanda harim duvarlarına, ortada ise bir payeye oturan iki kemer, bölümleri birbirinden ayırmaktadır. Yapının kuzeydoğu köşesinde bir minaresi bulunmaktadır.

Yapıda ana malzeme olarak taş ve tuğla kullanılmıştır. Bunlar dışında mermer, ahşap, alçı gibi malzemeler de caminin çeşitli bölümlerinde görülmektedir.

<sup>15</sup> A. Süheyl Ünver, “Şah melek Paşa Camii Nakışları Hakkında”, *Vakıflar Dergisi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2006, S. 3, s. 27

### **Taş :**

Yapının beden duvarlarında, taçkapıda ve minarede kesme taş kullanılmıştır.

Ana cephe konumundaki doğu cephenin düzgün kesme taşlarla örüldüğü görülmektedir. Kuzey, güney ve batı cephelerde de taş malzeme kullanımı görülmektedir. Bu taşlar, bu cephelerde tuğla ile kasetlenmiştir (Fot.56-60 ).

Cami'nin doğu cephesinde bulunan taç kapının malzemesi kesme taştır. Bu kapıdaki taş işçiliği dikkat çekicidir. Taçkapı ana nişinin, kavsara kuşatma kemeri üzerinde, ters-yüz palmetlerden oluşan kabartma tarzda bir süsleme şeridi görülmektedir. Bu kuşatma kemerinin hemen altında, üç dilimli dekoratif bir kemer bulunmaktadır. Ayrıca ana nişin yan duvarları üzerinde birer mihrabiye yer almaktadır (Fot.61-63).

Harimin kuzeydoğu köşesinde minare bulunmaktadır. Bu minarenin yapı malzemesi kesme taştır.

### **Tuğla :**

Dış cephede taş malzeme dışında tuğla da göze çarpmaktadır. Tuğla malzeme: Duvar örgüsünde, kubbe kasnağında, pencerelerde ve taçkapıda görülmektedir.

Yapının beden duvarlarında, düzgün kesme taşlar kullanılmıştır ve bu taşlar tuğlalar ile kasetlenmiştir. Cami'nin kubbe kasnağında da düzgün kesme taşlar iki sıra tuğla ile kasetlenmiştir.

Yapının doğu cephesindeki taçkapıda, kapıyı çevreleyen çerçevede, süsleme niteliğinde yazı kuşağı görülmektedir. Bu yazıda harfler arasında boşluklar, firuze sırlı tuğlalarla doldurulmuştur. Bu kuşak bugün oldukça yıpranmış görünmektedir.

Cami'nin doğu, batı ve güney cephelerinde, beden duvarları üzerine yerleştirilmiş dikdörtgen formdaki alt sıra pencerelerinin, sivri kemerli alınlıkları vardır. Alınlıkların kemerleri tuğlaların dikey olarak yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur (Fot.57-60). Batı cephedeki, iki alt sıra penceresinin alınlık kemerleri ise diğerlerinden farklı olarak tuğlaların yatay şekilde sıralanmasıyla oluşturulmuştur (Fot56).

### **Mermer :**

Yapıda mermer malzeme kullanımını, taçkapıda görmekteyiz. Taçkapı giriş açıklığı mermerden, basit bir kemerle örtülüdür.

### **Alçı :**

şah Melek Camii'nde alçı malzeme, pencerelerde ve mihrapta karşımıza çıkmaktadır.

Cami'nin beden duvarları üzerindeki sivri kemerli üst sıra pencerelerinin dışlıkları, alçıdan yapılmıştır. Bu pencerelerin vitraylı i likleri vardır (Fot.57-59 ).

Yapının mihrabı alçıdan olup, mihrap nişinde mukarnaslı bir kavsara görülmektedir. Mihrap  er evesi üzerinde, kalıplama tekniği ile yapılmış, bitkisel ve geometrik tarzda, alçı süslemeler bulunmaktadır (Fot.67 ).

### **Ahşap :**

Cami'nin kapı ve pencere kanatlarında, minberinde, mahfilde ahşap malzeme kullanılmıştır. Cami'nin harimine baktığımızda da, yoğun bir şekilde ahşap malzeme kullanımını görmekteyiz. Tüm bunlar sonraki restorasyonlarla yapılmıştır. Bunlar dışında, caminin doğu cephesinde taç kapı ile türbe arasında üç adet konsolun olduğu

ve bu konsolların bu cepheye dayalı ahşap bir sundurmanın varlığını düşündürdüğü ileri sürülmüştür<sup>16</sup>.

Cami'nin taçkapısında giriş açıklığını örten kapı kanatları ahşap malzeme ile yapılmış olup, sonradan üzeri boyanmıştır. Bu kapı kanatları üzerinde geometrik tarzda süslemeler vardır ve oldukça sadedir (Fot.63 ).

Yapının alt sıra pencerelerinin kanatlarında, ahşap malzeme kullanılmıştır. Pencerelerin çerçevelerinde bu malzemenin kullanımını görmekteyiz (Fot. 64 ).

Sade bir görünüme sahip olan minberde de, ahşap malzeme kullanılmıştır (Fot.66).

Ahşap malzemenin kullanıldığı bir başka bölüm de mahfildir. Buraya çıkan merdivenler, üst kat korkuluk parmaklıkları bu malzeme ile yapılmıştır (Fot.65 ).

Cami'nin harim kısmında da ahşap malzeme görülmektedir. Hatta bazı bölümlerde duvar kaplaması olarak kullanılmıştır (Fot.64-66). Yapının hariminde, duvardaki bir niş ise ahşap malzeme ile çerçevelenmiştir ve bir kitaplık olarak düzenlenmiştir (Fot.64 ).

---

<sup>16</sup> Sedat Bayrakal, *Edirne'deki Tek Kubbeli Camiler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, s.15



### 3.1.6. Beylerbeyi Camii

Şehir Haritasındaki yeri	:6
İnceleme Tarihi	: Ekim 2008
Fotoğraf No	:69-72
İnşa Tarihi	: M.1429
Yapan	: -
Yaptıran	: Beylerbeyi Sinaneddin Yusuf
Plan Tipi	: Zaviyeli
Onarımlar	: 1960
Adresi	: Vali Konağından, Saray İçine giden yolun

Sağındadır.

Beylerbeyi Camii, Edirne kent merkezinde, saray içine giden yolun üzerinde bulunmaktadır (Fot.69 ). M. 1429 yılında inşa edilen bu yapı, plan tipi olarak zaviyeli camiler gurubuna girmektedir. Cami, kible kanadının iki örtü birimiyle donatılarak uzatılması ve yarım kubbe uygulamasını sergilemesi açısından önemlidir<sup>17</sup>. Orta avlu, harim ve tabhane mekanlarından oluşan caminin, kuzey cephesinde beş birimli son cemaat yeri bulunmaktadır. Caminin kuzeydoğu köşesinde bir minaresi bulunmaktadır.

Beylerbeyi Camii'nde, ana inşa malzemesi olarak düzün kesme taş kullanılmıştır. Yapıda taş malzeme dışında ahşap, mermer, alçı gibi malzemeleri de görmek mümkündür.

---

<sup>17</sup> Baha Tanman, *a.g.m.*, s. 337.

### **Taş :**

Taş malzeme: Beden duvarlarında, son cemaat yeri kemer ve ayaklarında, taçkapıda ve minarede kullanılmıştır.

Cami'nin tüm beden duvarları kesme taş ile inşa edilmiştir. Kuzey cephede yer alan son cemaat yerini meydana getiren kemer ve ayakların tamamen düzgün kesme taş ile inşa edildiğini görmekteyiz.

Kuzey cephede, caminin taş malzeme kullanılarak yapılan taçkapısı bulunmaktadır. Silmelerle vurgulanmış bu taçkapı, dışa taşkındır. Kuşatma kemeri sivri formdadır. Beş kenarlı yan nişlerin kavsaraları, yarım kubbelidir. Basık kemer ile giriş açıklığı örtüsü yapılmıştır.

Cami'nin kuzeydoğu köşesinde bulunan minarasi de kesme taştan inşa edilmiştir

### **Mermer :**

Beylerbeyi Camii'nin kuzey cephesinde, taçkapı önündeki merdivenlerde mermer malzeme kullanılmıştır(Fot.70 ).

### **Alçı :**

Cami harim kısmındaki, kubbeye geçiş öğelerinde alçı malzeme görülür. Ayrıca mihrabın üzerindeki istiridye kabuğu şeklindeki yarım kubbede de alçı malzeme kullanılmıştır(Fot.71,72 ).

**Ahşap :**

Cami'nin pencere kanatlarında, taçkapı giriş açıklığı kapı kanatlarında ahşap malzeme kullanılmıştır.

Kuzey cephede, taçkapıdaki kapı kanatları ahşaptır. Bu kapı kanatları panolar şeklinde bölünerek, oldukça sade şekilde yapılmıştır (Fot.70).

Cami'nin harim bölümündeki minber ve mihrabın ahşap olduğu görülür. Mihrap nişi ahşaptır ve üzeri boyanmıştır. Köşeli formda olan mihrap oldukça sadedir (Fot.71). Aynı şekilde caminin minberi de ahşap malzeme kullanılarak yapılmıştır ve oldukça sade görünümlüdür.

### 3.1.7. Darülhadis Camii

Şehir haritasındaki yeri	:7
İnceleme Tarihi	: Kasım 2008
Fotoğraf No	:73-87
İnşa Tarihi	: M. 1435
Yapan	: -
Yaptıran	: II. Murat
Plan Tipi	: Tek Kubbeli, Dikdörtgen Planlı
Onarımlar	: 1809,2006
Adresi	: Kaleiçi semtinde, Darülhadis Caddesi ile Doğan Sokağın kesiştiği köşededir.

Darülhadis Camii, Kaleiçi semtinde Darülhadis Caddesi ile Doğan sokağın birleştiği yerde bulunmaktadır<sup>18</sup> (Fot.73). Sultan II. Murat Han tarafından, Tunca nehri yakınında inşa ettirilen cami M. 1435 tarihli<sup>19</sup>. Yapı aslında bir Darülhadis olarak inşa ettirilmiştir<sup>20</sup>.

Dikdörtgen planlı olan caminin harimi, iki bölümden oluşmaktadır. Bu iki bölüm kemerlerle birbirinden ayrılmıştır.

Caminin üst örtüsü, kuzeyden güneye doğru kademeli bir şekilde alçalmaktadır. Harimin ortadaki birimi, bir kubbe ile iki yandaki birimler ise birer çapraz tonozla örtülüdür. Ayrıca yapının kuzey cephesinde beş bölümlü son cemaat yeri bulunmaktadır (Fot.81).

Darülhadis Camii'nin güney ve doğusunda haziresi bulunmaktadır. Burada biri altıgen, diğeri sekizgen planlı iki türbe ile birkaç mezar bulunmaktadır. Caminin

<sup>18</sup> “Darülhadis, hadis bilimiyle uğraşan İslam dininde uzmanlık eğitimi veren medresedir.”, Bkz.: Ayla Ödekan, “Darülhadis”, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, İstanbul 1997, C.1, s. 424

<sup>19</sup> Tosyavizade Rifat Osman, *a.g.e.*, s.45.

<sup>20</sup> Özkan Ertuğrul, “Darülhadis Külliyesi”, *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1993, C. 6, s. 534

avlusunda ongen planlı bir şadırvanı vardır. Ayrıca caminin doğu cephesinde bir minaresi bulunmaktadır.

Cami'nin inşa malzemesi düzgün kesme taştır. Ayrıca yapıda tuğla, mermer, ahşap, alçı gibi malzemeler de kullanılmıştır.

### **Taş:**

Cami'nin başlıca inşa malzemesi kesme taştır. Bu malzeme tüm beden duvarlarında, pencerelerde ve minarede görülmektedir.

Yapının beden duvarlarında tamamen kesme taş kullanılmıştır. Doğru, batı ve güney cepheler kesme taş kullanılarak oldukça sade bir şekilde düzenlenmiştir. Kuzey cephe ise hareketli bir görünüme sahiptir. Kuzey cephede taş, ahşap ve tuğla malzeme kullanımı bir arada görülür.

Cami'nin, kuzey, doğu ve batı cephelerindeki beden duvarları üzerine yerleştirilmiş pencerelerin kemer, söve ve alınlıklarında, diğer örneklerde incelediğimiz gibi iki renkli taş işçiliği ya da taş-tuğla kullanımı ile oluşturulmuş dekoratif bir görünüm söz konusu değildir. Bu bölümlerde düzgün kesme taş malzeme, oldukça sade şekilde kullanılmıştır.

Yapının doğu cephede yer alan minaresi de kesme taş malzeme kullanılarak inşa edilmiştir.

### **Tuğla:**

Tuğla malzeme, yapıda çok fazla kullanılmamıştır. Cami'nin kuzey cephesinde son cemaat yeri revağının orta biriminde görülür. Tuğla malzeme bu orta birimi örten kubbenin, geçiş kemerlerinde kullanılmıştır. Bu kısımda tuğla malzemenin yatay ve dikey olarak yerleştirilmesi ile dekoratif bir görünüm elde edilmiştir (Fot.74 ).

### **Mermer:**

Yapının kuzey cephedeki son cemaat yeri sütunlarında, yine bu cephede bulunan kapıda, pencerelerde, caminin hariminde üst örtüyü taşıyan sütunlarda ve minberde mermer malzeme kullanılmıştır.

Yapının kuzey cephesinde son cemaat yeri bulunmaktadır. Bu bölümün ahşap örtüsü mermerden yapılmış sütunlar üzerine oturmuştur (Fot.78 ).

Cami'nin kuzey cephesindeki, taçkapı giriş açıklığının basık kemeri ve sövelerinde de mermer malzeme kullanılmıştır (Fot.74).

Darülhadis Camii'nin güney cephesinde bulunan alt sıra pencerelerinin söveleri mermerdendir (Fot.76 ).

Caminin harimine baktığımızda, orta kısımda üç kemerin iki sütuna oturduğunu görürüz. Bu üç kemer taşıyan sütunlar da mermerdir (Fot.84,87 ).

Yapının daha sonraları yapılmış olan minberi de mermer malzeme kullanılarak oldukça sade şekilde düzenlenmiştir (Fot.83 ).

### **Alçı:**

Cami'nin harim beden duvarlarındaki yuvarlak kemerli üst sıra pencerelerin dışlıkları, alçıdan yapılmıştır. Tüm cephelerde, bu tip pencereler görülmektedir (Fot.75,77).

Harimdeki mihrap nişi de alçıdandır ve bunun üzerine çeşitli kalem işi süslemeler yapılmıştır. Mihrap nişi tamamen geometrik motiflerle süslenmiştir. Yan kısımlarda ise bitkisel bir kuşak görülmektedir (Fot.82).

### **Ahşap:**

Cami'nin kuzey, doğu ve batı cephelerindeki çatı örtüsünde, bu cephelerdeki direklerde, yapının kuzey cephesindeki kapıda, pencere kanatlarında ve harim mekanındaki mahfilde ahşap malzeme kullanılmıştır. Bu unsurların hemen hepsi sonraki onarımlarla yenilenmiştir veya tekrar yapılmıştır.

Darülhadis Camii'nin doğu, batı ve kuzey cephelerini bir örtü dolanmaktadır. Bu örtü ahşap olup, üzeri kurşun kaplanmıştır. Bu örtüyü taşıyan direkler de aynı malzeme ile yapılmıştır (Fot.79,80 ).

Cami'nin kuzey cephesindeki giriş açıklığı kapı kanatları, ahşap malzeme ile yapılmıştır. Her bir kapı kanadı, dikdörtgen panolar halinde beşe bölünmüştür. Bu dikdörtgenlerden her biri her iki kanatta da orta bölüme, yatay şekilde uygulanmıştır. Diğer dikdörtgen panoları ise, dikey şekilde görmekteyiz (Fot.74 ).

Cami'nin harim duvarlarının alt sıra pencerelerinin kanatlarında da, ahşap malzeme görülmektedir. Bu kanatlar da caminin giriş kapısındaki kapı kanatlarıyla aynı şekilde düzenlenmiştir. Ayrıca bu pencerelerin çerçevelerinin hepsi, ahşap malzeme kullanılarak yapılmıştır.

Yapının harim kısmında, kadınlar mahfili görölmektedir. Mahfilin zemini, korkulukları tamamen ahşaptır. Harim bölümünde ahşap oldukça yoğun kullanılmıştır. Tabi bunların çoğu sonradan ilave edilmiştir. Örneğin duvardaki nişlerden biri ahşap malzeme ile çerçevelenmiş ve kitaplık olarak değerlendirilmiştir (Fot.83-87 ).



### 3.1.8. Şehabeddin Paşa Camii

Şehir haritasındaki yeri	:8
İnceleme Tarihi	: Aralık 2008
Fotoğraf No	:88-99
İnşa Tarihi	: M.1436-1437
Yapan	: -
Yaptıran	: Abdullah Oğlu Hacı Şehabeddin
Plan Tipi	: Kare planlı
Onarımlar	: 2005
Adresi	: Şehabeddin Paşa Mahallesi, Kirazlı Cami Sokak

Cami, Edirne kent merkezinde, Şehabeddin Paşa Mahallesinde, Kirazlı Cami sokakta bulunmaktadır. Abdullah Oğlu Hacı Şehabeddin tarafından M. 1436–1437 yılları arasında yaptırılmıştır<sup>21</sup>. Batıdan doğuya doğru, eğimli bir arazinin üzerine inşa edilmiştir. Yapı kare planlı olup, tek kubbelidir. Kuzey cephede iki bölümlü bir son cemaat yeri bulunmaktadır. Cami'nin ve bu son cemaat yerinin üzeri kubbe ile örtülmüştür. Caminin cepheleri iki sıra pencerelerle hareketlendirilmiştir. Alt sıradaki pencereler dikdörtgen, üst kat pencereleri ise alçı şebekeli ve sivri kemer formudur. Cami'nin kuzey cephesinde bir dış mihrap görülmektedir (Fot.93).

Yapının inşa malzemesi, taş ve tuğladır. Kuzey duvarı dışında, tüm beden duvarları düzgün kesme taş; kasnakta kabayonu taş ve tuğla; kubbede ise sadece tuğla kullanılmıştır. Kuzey cephede tuğla hatıllar arasına yerleştirilmiş kabayonu taşlar, dikine yerleştirilmiş tuğlalarla kasetlenmiştir. Caminin birçok bölümü daha sonraki onarımlarla kesme taş malzeme ile kaplanmıştır.

Şehabeddin Paşa Camii'nde taş ve tuğla başta olmak üzere, alçı, ahşap ve mermer gibi malzemeler kullanılmıştır.

<sup>21</sup>Sedat Bayrakal, a.g.e., Ankara 2001, s. 35

### **Taş :**

Caminin beden duvarlarında, kemerlerde, ayaklarda, üst örtüde, taçkapıda, pencerelerde ve minarede, taş malzeme kullanılmıştır.

Yapının beden duvarları kesme taş ile örülmüştür ve oldukça sade görünümlüdür. Kuzey cephedeki son cemaat yerinde, kemerleri taşıyan ayaklar da, taş malzeme ile inşa edilmiştir (Fot.91). Taş malzeme bu cephede yer alan dış mihrapta da kullanılmıştır.

Cami'nin oldukça sade görünümlü ve diğer taçkapılara oranla daha küçük ölçülere sahip bir taçkapısı bulunmaktadır. Bu taçkapının sövelerinde, giriş açıklığındaki basık formulu kemerinde ve sivri formulu alınlık kemerinde de taş malzeme kullanılmıştır.

Beden duvarları üzerine yerleştirilmiş pencereleri incelediğimizde, yine sade bir düzenleme ile karşılaşmaktayız. Kuzey cephedeki dış mihrabın iki yanında yer alan pencerenin söveleri ve diğer cephelerdeki alt sıra pencerelerinin söveleri taş malzeme kullanılarak yapılmıştır.

Cami'nin kuzeydoğu köşesinde yer alan minare, düzgün kesme taş malzeme kullanılarak inşa edilmiştir.

### **Tuğla :**

Tuğla malzeme: Yapının kuzey cephesindeki son cemaat yeri kemerlerinde ve yine aynı cephede yer alan pencerelerin kemerlerinde görülmektedir.

Yapının kuzey cephede bulunan iki bölümlü son cemaat yeri kemerleri, tuğla malzemelerin dikey şekilde yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur.

Cami'nin kuzey cephesinde dış mihrabın iki yanında bulunan pencerelerin yuvarlak kemerleri vardır. Bu kemerler de son cemaat yeri kemerlerinde olduğu gibi, tuğlaların dikey şekilde yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur (Fot.93).

Son cemaat yerinin üst örtüsünü üç taraftan dolanan kirpi saçaklar da, tuğla malzeme ile yapılmıştır (Fot.91).

### **Mermer:**

Yapıda mermer malzeme görülmemektedir.

### **Alçı:**

Alçı malzeme caminin pencerelerinde ve mihrabında görülmektedir.

Beden duvarları üzerine yerleştirilmiş, sivri formu kemerlere sahip üst sıra pencerelerinin, alçı şebekeleri bulunmaktadır.

Yapının harim kısmındaki mihrap da, alçı malzeme ile yapılmış olup üzerine ve çevresine kalem işi süslemeler yapılmıştır. Bu süslemelerin bir kısmını bugün görmek mümkündür (Fot.96).

### **Ahşap:**

Cami'de ahşap malzeme: Taçkapıda, minareye giriş kapısında, pencerelerde ve minberde kullanılmıştır.

Doğu cephede bulunan taçkapının giriş açıklığını örten kapısı ahşap malzeme ile yapılmıştır (Fot.94).Kuzey cephede minareye girişi sağlayan yuvarlak formu kapıda da ahşap malzemenin kullanıldığı görülmektedir.

Caminin alt sıra pencerelerinin ahşap kanatları bulunmaktadır (Fot.97).Ayrıca harim kısmındaki minberde de ahşap malzeme kullanılmıştır (Fot.95)

### 3.1.9.Mezit Bey Camii

Şehir haritasındaki yeri :9

İnceleme Tarihi : Ekim 2008

Fotoğraf No : 100-112

İnşa Tarihi : M. 1441

Yapan : -

Yaptıran : Mezit Bey

Plan Tipi : Zaviyeli

Onarımlar : 1806, 1889, 1990

Adresi : Ayşe Kadın Semtindedir.

Mezit Bey Camii, Edirne Ayşekadın semtinde bulunmaktadır. 1440–1441 yılları arasında Sancakbeyi Mezit Bey tarafından yaptırılmıştır<sup>22</sup>. Bazı eski kaynaklarda yapının minaresinin çinilerle kaplı olduğu belirtilmiştir<sup>23</sup>. Bu sebeple Mezit Bey Camii’ne Minaresi yeşil çinilerle kaplı olduğu için “Yeşilce Camii” de denilmektedir<sup>24</sup> (Fot.100).

Zaviyeli Camiler gurubu içinde yer alan yapı, harim kısmından ve yanlarda zaviye odalarından oluşmaktadır. Tüm bu bölümlerin üzeri birer kubbe ile örtülüdür. Cami’nin son cemaat yeri yoktur. Yapının kuzeybatı köşesinde bir minaresi bulunmaktadır. Önceleri çinilerle kaplı olan bu minare, gördüğü restorasyonlar sonucunda yenilenmiştir.

Mezit Bey Camii’nde ana malzeme olarak taş kullanılmıştır. Fakat taş malzemenin yanında tuğla da sıklıkla göze çarpmaktadır. Ayrıca mermer, ahşap, alçı gibi malzemeler de caminin çeşitli bölümlerinde karşımıza çıkmaktadır.

<sup>22</sup> Ratip Kazancıgil, *Edirne İmaretleri*, İstanbul 1999, s. 48

<sup>23</sup> Belgin Demirsar Arlı, *a.g.m.*, s. 417

<sup>24</sup> Selma, Özkan, *a.g.e.*, s. 15

### **Taş:**

Cami'nin beden duvarlarında, kemer ve ayaklarda, örtüde, pencerelerde, taçkapıda, minarede taş malzeme kullanılmıştır.

Yapının bütün beden duvarları taş malzeme ile örülmüştür. Fakat doğu cephede taş malzeme tuğla ile almalı olarak karşımıza çıkmaktadır (Fot.101).

Cami'nin örtüsünü taşıyan kemer ve ayaklarda taş malzeme görülür.

Yapının taçkapısı ise oldukça sade düzenlenmiştir. Taçkapının kemer ve alınlığında bu malzemeyi görmekteyiz. Taçkapının üzerindeki kemerin alınlığı ise taş malzemenin tuğla ile kasetlenmesi ile oluşturulmuştur (Fot.100,103). Caminin pencerelerinin söve, kemer ve alınlıkları da taş malzeme kullanımı ile yapılmıştır (Fot.101,102).

Cami'nin örtüsü ve örtüye geçiş elemanları da taş malzeme kullanılarak inşa edilmiştir.

Mezit Bey Camii'nin minaresinde de tamamen düzgün kesme taş kullanılmıştır. Önceleri çini ile kaplı olan minarede, onarımlardan sonra bu çiniler görülmemektedir.

### **Tuğla:**

Yapıda tuğla malzeme: Doğu cephe beden duvarında, pencerelerde ve taçkapı üzerindeki kemerde görülmektedir.

Doğu cephe beden duvarı bir sıra taş iki sıra tuğlanın alternatif kullanımı ile inşa edilmiştir. Yani almalı bir düzen söz konusudur.

Caminin beden duvarları üzerindeki, alt sıra pencerelerinin alınlıklarının, tuğla malzeme kullanılarak yapıldığı görülmektedir.

Taçkapının üst kısmındaki kemer ise tuğla malzemelerin dikey olarak yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Bu kemerin alınlığındaki taşlar da tuğla malzeme ile kasetlenmiştir.

### **Mermer:**

Cami'de mermer malzeme çok fazla kullanılmamıştır. Sadece taçkapının kemerinde ve sövelerinde karşımıza çıkmaktadır (Fot.103).

### **Alçı:**

Yapının üst sıra pencerelerinde ve mihrapta alçı malzeme görülmektedir. Üst sıra pencerelerinin alçı şebekeleri vardır. Beş kenarlı mihrap nişi ise beş sıra mukarnasla dolgulanmıştır. Nişin üst kesimindeki panoda ise birbirine saplarla bağlanan palmet ve rumi motifleri görülmektedir (Fot.101,105).

### **Ahşap:**

Cami'de ahşap malzeme öncelikle kapı kanatlarında karşımıza çıkmaktadır. Harim kısmında ise minberde kullanılan ahşap malzeme yine bu kısımda, duvar kaplaması olarak görülmektedir (Fot.103,104,106,108,110).

### 3.1.10. Üç Şerefeli Camii

Şehir haritasındaki yeri	:10
İnceleme Tarihi	: Eylül 2008
Fotoğraf No	: 113-127
İnşa Tarihi	: M. 1437-1447
Yapan	: Muslıhiddin Ağa
Yaptıran	: II. Murat
Plan Tipi	: Merkezi Kubbeli, dikdörtgen planlı
Onarımlar	: 2008
Adresi	: Edirne kent merkezindedir

Üç Şerefeli Camii, Edirne kent merkezinde bulunmaktadır. II. Murat tarafından M. 1437–1447 yılları arasında yaptırılmıştır<sup>25</sup> (Fot.113). Dikdörtgen planlı cami, harim ve kuzeyindeki revaklı avludan meydana gelmektedir. Harim mekanını yan kısımlarda altıgen payelere, giriş ve kible tarafında altı sivri kemer üzerine oturan kubbe, yanlara doğru ikişer kubbe örtmektedir. Aradaki üçgen boşluklara mukarnas konsollarla birer küçük kubbe yerleştirilmiştir. Böylece bir plan şeması, Türk Sanatı'nda ilk defa ortaya çıkmıştır ve yatık dikdörtgen şekilde, geniş, abidevi bir mekan fikrinin gerçekleşmesini göstermektedir<sup>26</sup>.

Cami'nin revaklı ve şadırvanlı avlusunun tabanı, mermer döşelidir. Bu avlu dört yönden revaklarla kuşatılmıştır. Revakların kemerleri sütunlar üzerine oturmaktadır.

Yapının avlusunun dört köşesinde farklı adlarla bilinen birer minaresi bulunmaktadır. Bunlar: Üç Şerefeli (zigzag), burmalı, yivli ve baklavalı minareler olarak bilinmektedir. Bu minareler özellikle taş malzemenin dekoratif olarak kullanılması bakımından önemlidir.

<sup>25</sup> Selma Özkan, *a.g.e.*, s. 27

<sup>26</sup> Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı*, İstanbul 1999, s. 235–236

Üç Şerefeli Camii'nde esas yapı malzemesi olarak, düzgün kesme taş kullanılmıştır. Kırmızı renkli taşlar, daha çok dekoratif amaçlı tercih edilmiştir. Taş dışında camide tuğla, mermer, ahşap, alçı malzeme de kullanılmıştır. Özellikle taş ve mermer malzemeyi cami'nin taçkapılarında yoğun olarak görmekteyiz.

### **Taş:**

Üç Şerefeli Camii'nde taş malzeme: Beden duvarlarında, üst örtüde ve bu örtüyü taşıyan ayaklarda, taçkapılarda, pencerelerde, minarelerde ve avlu revaklarındaki kemerlerde kullanılmıştır.

Cami'nin beden duvarları, tamamen kesme taş kullanılarak örülmüştür. Sade görünümlü bu cephelere, taçkapılar ve pencereler yerleştirilerek hareketlilik sağlanmıştır.

Yapının harim kısmında ise merkezi kubbeyi taşıyan altı iri ayak görülmektedir. Bu devasa boyuttaki ayaklarlar, altıgen formda olup, tamamen düzgün kesme taş malzeme kullanılarak inşa edilmiştir.

Taş malzemenin kullanıldığı yerlerden biri de taçkapılardır. Bu bölümlerde, özellikle iki renkte taş kullanımı ile değişik dekoratif unsurlar oluşturulmuştur. Caminin avlu batı taç kapısı bu taçkapılardan biridir (Fot.187). Bu kapıya baktığımızda, giriş açıklığının basık kemerinde kırmızı ve beyaz renkli taşların kullanıldığını görürüz. Burada iki renkli taşlar zigzag şekilde iç içe geçmişlerdir ve basık kemeri oluşturmuşlardır. Bu kemerin üzerindeki sivri kavsara kemerinde de iki renkli taşların iç içe geçmesiyle palmet motifleri oluşturulmuştur.

Cami'nin avlu kuzey taçkapısında da taş malzeme kullanımı görülür (Fot.186). Kapı silmeleri, sütunceler taş malzeme kullanılarak yapılmıştır. Taçkapının sivri kavsara kemeri de kırmızı ve beyaz taşların dönüşümlü olarak kullanılmasıyla



oluşturulmuştur. Bunun altındaki giriş açıklığı örtüsü basık kemerinde kırmızı, zigzag şekilli taşlar görülmektedir.

Üç Şerefeli Camii harim batı taçkapısında ise en çok dikkat çekici bölüm taçkapı çerçevesi üzerindeki kırmızı taş kullanılarak yapılmış, kakma tekniğinde, geometrik tarzda süsleme kuşağıdır. Bu kuşak, taçkapı çerçevesini üç yönden sarmaktadır. Ayrıca kapının giriş açıklığı üzerindeki kemerde de, iki renkli taşların alternatif olarak dizilmesiyle bir hareketlilik elde edilmiştir (Fot. 188 ).

Cami'nin harim kuzey taçkapısı, kuzeybatı ve kuzeydoğu taçkapıları giriş açıklıklarının kemerlerinde de iki renkli taşlar kullanılmıştır (Fot. 189,190 ).

Taş işçiliğinin zengin örneklerinin görüldüğü bir başka bölüm, caminin pencereleridir. Pencerelerin bazıları sade olarak düzenlenmiştir. Örneğin, doğu cephesi pencere kemerlerinde kırmızı-beyaz taşlar bir arada kullanılmıştır. Batı cepheye baktığımızda üst sıradaki alçı şebekeli pencere kemerlerinde, iki renkli taş işçiliği görülürken alt sıra pencerelerinde kırmızı taş, hem pencere sövelerinde hem de sivri kemerlerde kullanılmıştır. Yine aynı cephedeki pencerelerin bazılarının kemer alınlıklarında, kırmızı renkli taşla yapılmış yıldız motifi göze çarpmaktadır (Fot.120 ). Kısacası yapının tüm pencerelerinde, aynı tarzda süsleme çeşidi yaratma kaygısı, taşınmamıştır.

Yapı minareleri ile de önemlidir. Dört minaresinde de farklı süslemeler dikkat çekmektedir. Harimin kuzeybatı köşesinden yükselen üç şerefeli minarenin (zigzag) ana yapım malzemesi düzgün kesme taştır. Bu minarenin on iki köşeli kaidesi vardır (Fot.122). Bu kaidenin dışa bakan sekiz yüzeyi, sepetkulpu kemerle nişler şeklinde teşkilatlandırılmış, kemer köşeliklerine kırmızı renkli taşlar kakılmıştır. Minarenin gövdesinde ise zigzag şekilli kırmızı taşların arasına, beyaz taşlar kakılmıştır.

Cami avlusunun kuzeybatı köşesinde burmalı minare bulunur (Fot.121). Minarenin kaidesinin kemer köşeliklerine kırmızı taş kakılmıştır. Kemerlerin hareketlendirdiği cephelerde sütuncelerin yüksekliğine eşit dikdörtgen panolar

kabartma olarak düzenlenmiş ve yalancı pencere görüntüsü verilmiştir. Pano yüzeyindeki kemerin iç ve köşeliklerine, ayrıca üstte kartuş şeklinde boşaltılan yüzeye kırmızı taş kakılmıştır. Sivri kemerlerin üzerindeki tüm cepheleri, kırmızı taştan kabartma olarak yapılan lotüs-palmet frizi tamamlamaktadır. Bu minarenin burmalarını oluşturan kalın yivler beyaz, ince yivler kırmızı renkli taşlarla meydana getirilmiştir.

Cami hariminin kuzeydoğusundaki minare gövdesinde, kırmızı ve beyaz taşlarla, adeta bir dama görüntüsü oluşturulmuştur (Fot.114). Kaidesi mukarnaslı olup, sütuncelerle yumuşatılmıştır. Avlunun kuzeydoğusundaki minare kaidesinde de, benzer bir düzenleme görülmektedir. Gövde ise kaval, yarım daire yivlerle süslenmiştir (Fot.116 ).

### **Mermer :**

Mermer malzeme: Dış cephelerde, taçkapı ve pencerelerde karşımıza çıkmaktadır. Harim bölümünde mihrap ve minberde görülmektedir. Bunlar dışında caminin revaklarında taşıyıcı eleman olan sütunlarda da, mermer malzeme kullanılmıştır.

Cami’de genellikle duvar yüzeyinden içeriye doğru çöktürilmiş olan pencerelerin alınlıklarının hepsi, yüzeyden kabartılmış biçimdedir. Bu pencerelerin hepsinin söveleri beyaz mermerdir. Tüm cephelerde bu pencereler görülmektedir.

Cami’nin taçkapılarını incelediğimizde, mermer malzeme yoğun olarak karşımıza çıkmaktadır. Üç Şerefeli Camii’nin avlu kuzey ve batı taç kapılarına baktığımızda kemer alınlıklarının mermerden olduğunu görmekteyiz. Avlu batı taçkapısının çerçevesi tamamen mermerden olup, diğer kapının ise söveleri bu malzeme ile yapılmıştır.

Cami'nin harim kuzey taçkapısı oldukça gösterişlidir. Tamamen mermerden olan bu kapının, mukarnaslı bir kavsarası bulunmaktadır. Bu mukarnaslı sarkıt, kapıyı oldukça dikkat çekici kılmıştır (Fot.189 ).

Cami'nin harim kısmına baktığımızda mermer malzeme kullanımını minber ve mihrapta görmekteyiz. Her ikisi de oldukça sade düzenlenmiştir. Köşeli mihrap nişinin üst kısmı, üç bölümlüdür. Minberde ise bitkisel ya da geometrik tarzda herhangi bir süsleme ögesi görülmemektedir.

### **Alçı :**

Yapıda alçı malzeme kullanımı oldukça azdır. Yalnızca üst sıra pencerelerinin dışlıklarında görülmektedir (Fot.116,117 ).

### **Ahşap :**

Üç şerefeli Cami'inde ahşap malzeme yoğun olarak karşımıza çıkmaktadır. Hemen hemen bütün kapılarda ve yirmi dört adet pencerede görülmektedir. Çoğu ceviz ağacındandır <sup>27</sup>. Vaaz kürsüsü de bu malzeme kullanılarak yapılmıştır.

Kapılarda genellikle geometrik tarzda süslemeler görülmektedir. Örneğin, harim kuzey ve kuzeybatı taçkapıları üçer bölüme ayrılıp, adeta bir pano şeklinde

---

<sup>27</sup> Ayla Ersoy, *a.g.e.* , s. 30

düzenlenmiştir (Fot. 189,190 ).Bunlar Kündekari tekniği ile yapılmıştır. Cami'nin avlu batı kapı kanatları da bu örneklerden biridir.

### 3.2.TÜRBELER

#### 3.2.1. Beylerbeyi Türbesi

Şehir haritasındaki yeri	:11
İnceleme Tarihi	: Eylül 2008
Fotoğraf No	:128
İnşa Tarihi	: M. 1429
Yapan	: -
Yaptıran	: -
Plan Tipi	: Sekizgen planlı
Onarımlar	: -
Adresi	: Vali Konağından,Saray İçine giden yolun sağında, Beylerbeyi Camii'nin Haziyesi İçindedir.

Beylerbeyi Türbesi Vali Konağından, Saray içine giden yolun sağında Beylerbeyi Camii'nin haziresi içinde bulunmaktadır (Fot.128). Cami ile birlikte M.1429 yılında yaptırılmıştır<sup>28</sup>. Son derece harap durumdadır.

Beylerbeyi Türbesi, sekizgen planlı olup, kapalı türbeler gurubu içinde yer almaktadır. Yapının dış cephelerinde tamamen kesme taş kullanılırken, iç cephelerde ise taş ve tuğla malzeme kullanılmıştır. Türbenin pencereleri ve kapısı sivri kemerli olup, giriş kapısının üzeri mukarnalıdır.

---

<sup>28</sup> Selma Özkan. *a.g.e.* , s. 14

**Taş:**

Sekizgen planlı olan türbenin içinde ve dış cephelerde, duvar örgüsü taş malzeme ile yapılmıştır.

**Tuğla:**

Türbenin içteki duvar örgüsünde tuğla, taş malzeme ile birlikte kullanılmıştır. Bunun dışında, türbenin mihrap kısmındaki pencerede, firuze renkli sırlı ve sırsız tuğlanın kullanıldığı, mozaik dolgu mevcuttur.

**Mermer:**

Türbenin kapı söveleri ve kapının giriş açıklığı üzerindeki sivri formu kemerin, mermer olduğu görülmektedir.

### 3.3.MEDRESELER

#### 3.3.1. Peykler Medresesi

Şehir haritasındaki yeri	:12
İnceleme Tarihi	: Aralık 2008
Fotoğraf No	:129
İnşa Tarihi	: 15. y.y
Yapan	: -
Yaptıran	: Fatih Sultan Mehmet
Plan Tipi	: Dikdörtgen planlı
Onarımlar	: 1968
Adresi	: Edirne kent merkezinde, Üç Şerefeli Camii'nin doğusundadır.

Peykler Medresesi, Üç Şerefeli Camii'nin doğusunda bulunmaktadır (Fot.129). 15.y.y'a ait bir medresedir. Medrese kuzey-güney yönünde uzanan dikdörtgen bir alan üzerine inşa edilmiştir. 1968 yılında başlatılan onarım, tamamlandıktan sonra öğrenci yurdu olarak kullanılmaya başlanmıştır<sup>29</sup>.

Medresenin avlusu kuzey-güney yönünde uzanan bir dikdörtgen şeklindedir. Avlunun doğu, batı ve kuzey kanadında revaklar yer almaktadır. Revakların üzeri beşik tonozlarla örtülmüştür. Revak örtüsünü, sütunlar taşımaktadır.

Öğrenci hücreleri medresenin doğu, batı ve kuzey kanadına yerleştirilmiştir. Öğrenci hücrelerinin, revağa açılan birer kapısı ve penceresi vardır. Yapının kuzey kanadının doğu ve batı ucundaki hücreleri ile doğu kanadının kuzey ucundaki hücre tonozla; kuzey kanadında doğudan itibaren üçüncü hücre, tonozu andıran bir örtüyle;

<sup>29</sup> Yekta Demiralp, *Erken Dönem Osmanlı Medreseleri*, İstanbul 1999, s. 126

diğer hücreler ise birer kubbe ile örtülmüştür. Kubbelere geçiş bazı hücrelerde pandantiflerle; bazılarında tromplarla, bazılarında ise bir üçgen kuşakla sağlanmıştır.

Avlunun güney kanadında, doğuda, kışlık derslane/mescit mekanı bulunmaktadır.

Peykler Medresesi'nin ana inşa malzemesi kesme taştır. Bununla birlikte diğer malzemelerin bazıları da, yapının çeşitli bölümlerinde kullanılmıştır.

### **Taş :**

Medresenin tüm cephelerinde, öğrenci hücrelerinde, taşıyıcı elemanlarda, pencerelerde ve taçkapıda taş malzeme kullanımı görölmektedir.

Öğrenci hücrelerinin revaka bakan duvarları kesme taşlarla kaplıdır. Duvarların üst kısımları ise tuğla ve kabayonu taşın dönüşümlü olarak kullanılması ile oluşturulmuştur. Öğrenci hücrelerinin revaka açılan birer kapısı ve birer penceresi bulunmaktadır. Bu açıklıkların söve ve eşikleri kesme taştandır.

Güney cephede, kışlık derslane mescid mekanı görölmektedir. Bu kısımların avluya bakan cepheleri kesme taşlarla kaplanmıştır. Kışlık derslane mescid mekanının avluya bakan cephesi üzerinde üç pencere vardır. Bu pencerelerin söveleri kesme taştandır.

Medresenin avlusunun doğu, batı ve kuzey kanadında revaklar bulunmaktadır. Revak örtüsünü yirmi adet sütun taşımaktadır. Bu sütunları birbirine bağlayan kemerler farklı iki renkte taşlarla inşa edilmiştir.



Kışlık dersane mescid mekanının batısındaki dersane mescid eyvanı, geniş bir kemerle avluya açılmaktadır. Bu kemer de, farklı iki renkte taşlarla yapılmıştır.

### **Tuğla :**

Medresenin öğrenci hücrelerinden biri, güneybatı köşede yer almaktadır. Bu hücrenin kuzeyinde geniş bir açıklık bulunmaktadır. Bu açıklığın üzerini örten sivri kemer tuğla ile örülmüştür. Buradaki açıklığın, bir onarım esnasında tuğla ile doldurularak kapatıldığı belirtilmiştir <sup>30</sup>.

Ayrıca tuğla, taş malzeme ile birlikte, öğrenci hücrelerinin avluya bakan duvarlarının, üst bölümlerinde de kullanılmıştır.

### **Mermer :**

Peykler Medresesi'nin batı cephesinde bir taçkapı bulunmaktadır (Fot.191). Bu taçkapı, silmelerle kademelendirilmiştir. Taçkapının giriş açıklığı, basık bir kemerle örtülmüştür. Bu kemer iki renkte mermerle yapılmıştır.

### **Alçı :**

Alçı malzeme sonradan yapılmış bir pencere şebekesinde görülmektedir. Medresenin kışlık dersane mekanına açılan pencerelerden birinin, alçı şebekeli bir dışlığı bulunmaktadır.

---

<sup>30</sup> Yekta Demiralp, *a.g.e.* , s. 126

### 3.3.2. Saatli Medrese

Şehir haritasındaki yeri	:13
İnceleme Tarihi	: Aralık 2008
Fotoğraf No	:130-132
İnşa Tarihi	: 15. y.y.
Yapan	: -
Yaptıran	: II. Murat
Plan Tipi	: Dikdörtgen planlı
Onarımlar	: -
Adresi	: Edirne kent merkezinde, Üç Şerefeli Camii'nin doğusundaki Peykler Medresesinin yanındadır.

Medrese, Üç Şerefeli Camii'nin doğusunda, Peykler Medresesi'nin yanında yer almaktadır (Fot.130–132). 15. y.y ortalarına tarihlendirilmiştir<sup>31</sup>. Saatli Medrese, doğu- batı yönünde eğimli bir arazi üzerine inşa edilmiştir. Oldukça harap durumda olan medrese, restore edilmeye başlanmış fakat tamamlanamamıştır.

Saatli medrese kuzey-güney yönünde uzanan dikdörtgen bir avluya sahiptir. Üç yönden revaklarla çevrilidir. Avlu revaklarından geriye kalanlar, doğu ve batı revaklarının en güneyindeki birer sütunun alt kısımları ile batı revakı ortalarında ayakta olan ve sağlam kalabilmiş bir sütundur. Öğrenci hücrelerinin avluya bakan duvarları, büyük ölçüde yıkıldığı için, revak örtüsünün izleri de kaybolmuştur.

Öğrenci hücreleri medresenin doğu, batı ve kuzey kanadına yerleştirilmiştir. Güney kanadın ortasında dersane eyvanı ile mescit mekanı yer almaktadır.

---

<sup>31</sup> Yekta Demiralp, *a.g.e.*, s. 89

Medresenin doğu, batı ve kuzey kanadında yer alan, öğrenci hücreleri kubbe ile örtülüdür.

Medresenin kuzey kanadındaki hücrelerle, doğu kanadının güney ucundaki hücre, kareye yakın bir plana sahiptir. Diğerleri ise doğu-batı yönünde dikdörtgen bir plan gösterir.

Saatli Medrese'nin inşasında taş ve tuğla kullanılmıştır.

### **Taş :**

Medresenin dış cephelerinde, revaklarda, kemerlerde, pencerelerde, taçkapıda taş malzeme kullanılmıştır.

Medresenin güney duvarı bir sıra kesme taş, iki sıra tuğlanın dönüşümlü olarak yerleştirilmesiyle inşa edilmiştir. Kesme taşlar, dikey konumdaki bir veya iki tuğla ile kasetlenmiştir.

Yapının kuzey cephesinin, batı köşesinden itibaren yaklaşık dört metrelik bir bölümü kesme taşlarla kaplanmıştır. Diğer kesimi ise bir sıra kesme taş, iki sıra tuğlanın dönüşümlü olarak yerleştirilmesiyle inşa edilmiştir. Kesme taşlar dikey konumdaki bir veya iki tuğla ile kasetlenmiştir.

Medrese'nin Üç Şerefeli Camii'ne bakan batı cephesi tamamen kesme taşlarla kaplanmıştır. Bu cephe üzerinde, medresenin taçkapısı yer almaktadır (Fot.192 ). Taçkapıda da taş malzeme kullanılmıştır. Taçkapı cephesi, silmelerle kademelendirilmiştir. Taçkapının ana nişinin üzeri farklı iki renkte taşlarla inşa edilmiş, sivri kemerli bir kavsarayla örtülüdür.

Medrese'nin öğrenci hücrelerinin avluya bakan tarafları büyük ölçüde yıkıldığı için, revak örtüsünün izleri de kaybolmuştur. Bazı kaynaklarda revak kemerlerinin iki renkte kesme taşlarla oluşturulduğu belirtilmektedir<sup>32</sup>.

### **Tuğla :**

Tuğla, yapının dış cephelerinde duvar örgüsü olarak kullanılmıştır. Medresenin kuzey ve güney cephelerindeki duvar örgüsünde, taş malzeme tuğla ile kasetlenmiştir.

### **Mermer :**

Yapıda mermer malzeme, taçkapıda ve bazı pencerelerin sövelerinde kullanılmıştır.

Medresenin taçkapısında kapı açıklığını örten basık kemer, iki renkte mermer kullanımı ile oluşturulmuştur.

Medresenin güney yönündeki kışlık derslane-mescit mekanının kuzey duvarı üzerinde bulunan pencerelerin sövelerinde de mermer malzeme kullanılmıştır.

### **Alçı:**

Bu malzeme, medresenin öğrenci hücrelerindeki örtü geçiş öğelerinde kullanılmıştır.

### **Ahşap:**

Yapının öğrenci hücrelerinin kapıları ve taçkapı giriş açıklığı kapısı da ahşap malzeme ile yapılmıştır.

---

<sup>32</sup> Yekta, Demiralp, *a.g.e.* , s. 89

### 3.4. TİCARET YAPILARI

#### 3.4.1. Bedesten

Şehir haritasındaki yeri	: 14
İnceleme Tarihi	: Eylül 2008
Fotoğraf No	: 133-142
İnşa Tarihi	: M.1418
Yapan	: Hacı Alaettin
Yaptıran	: Çelebi Sultan Mehmet
Plan Tipi	: Dikdörtgen Planlıdır.
Onarımlar	: 1965, 2007
Adresi	: Edirne kent merkezdeki, Eski Cami'nin yanındadır

Bedesten, Edirne kent merkezinde, Eski Cami'nin yakınında bulunmaktadır<sup>33</sup> (Fot.133). Yapımına Emir Süleyman tarafından M. 1402 yılında başlanır. M. 1415–1420 yılları arasında da Çelebi Mehmet tarafından tamamlanır<sup>34</sup>.

Yapı, dikdörtgen planlıdır. On dört kubbe ile örtülüdür. Yapının dört cephesinde toplam elli dört dükkan bulunmaktadır. Bu dükkanlar beşik tonozla örtülüdür. Bedestenin içinde ise, toplam otuz altı hücre bulunmaktadır. Bedestenin her cephesinde bir büyük kapı vardır.

Bedestenin ana inşa malzemesi, taş ve tuğladır.

<sup>33</sup> “Arapça bezz'den (pamuklu ya da keten dokuma) türeyen ve “bezzazlar çarşısı” anlamına gelen bezzazistan'ın yeni biçimidir. “Bedesten” olarak yazılır. Her kentte yapılan, önceleri bez alış verişi daha sonra değerli mal, antika eşya, silah depolama ve satış için kullanılan üzeri örtülü çarşıdır. Bkz.: Ayla Ödekan, a.g.m. , s.209

<sup>34</sup> Hakkı Acun, “Erken Devir Osmanlı Mimarisi”, *Yeni Türkiye* 34, 701 *Osmanlı Kültür ve Sanat, C.4*, s. 372

## **Taş :**

Yapının ana inşa malzemelerinden biridir. Beden duvarlarında, üst örtüde, ayaklarda, pencerelerde kullanılmıştır.

Bedestenin beden duvarları, taş malzemenin tuğla ile birlikte kullanılması ile örülmüştür. Yapının üzerini örten kubbelerde de, taş malzeme kullanılmıştır. Kubbe kasnağında ise taş malzeme yine tuğla ile birlikte görülmektedir. Taş malzeme bu kısımlarda, birer sıra kullanılmışken, tuğla malzemenin sıra sayısı değişken olabilmektedir. Bazen bir sıra kesme taş, üç sıra tuğla; bazen de bir sıra kesme taş, beş sıra tuğla kullanımını görmekteyiz.

Yapının kuzey ve güney cephelerinde yedişer, doğu ve batı cephelerde ikişer olmak üzere toplam on sekiz penceresi vardır. Bu pencerelerin sivri kemerlerindeki süslemeler, oldukça dikkat çekicidir. Pencerelerin kemerlerinde, taş malzeme ile yapılmış geometrik ve bitkisel kuşaklar vardır. Bu kuşaklarda, zincir motifleri, zigzag v.b. görülmektedir (Fot138-140). Kemerlerin üzerindeki bu kuşaklar, pencereleri oldukça gösterişli hale getirmiştir.

Bedestenin içindeki dükkanların bazılarının, giriş açıklıklarının alınlık ve kemerlerinde, taş ve tuğla malzeme kullanımı ile dekoratif görünümler oluşturulmuştur (Fot.141,142). Bu hücrelerden birinde, giriş açıklığı basık kemerinde kırmızı ve beyaz renkte taşlar alternatif olarak kullanılmıştır. Alınlıkta da yine iki renkte taşlarla baklava motifi oluşturulmuştur.

### **Tuğla :**

Yapıda tuğla malzeme, dış cephede taş malzeme ile birlikte duvar örgüsü olarak kullanılmıştır. Örtüde, kubbe kasnağında, dış cephelerdeki dükkanların kemerlerinde, iç mekandaki hücrelerin bazılarında kullanılmıştır.

Bedestenin duvar örgüsünde, tuğla ve taş birlikte kullanılmıştır. Fakat bu malzemelerin sayılarında bir düzen söz konusu değildir. Beden duvarlarında da, kubbe kasnağında da bir sıra kesme taş, ardından bazen üç, bazen dört ya da beş sıra tuğla kullanımı görülmektedir (Fot.133,135 ).

Yapının dış cephelerine bitişik dükkanların giriş açıklıkları üzerinde sivri kemerler görülmektedir. Bu kemerlerin hepsi, tuğla malzemelerin dikey şekilde yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur.

Bedestenin içindeki dükkanlardan bazılarının, giriş açıklıklarının kemer ve sağır alınlıklarında da tuğla, taş malzeme ile birlikte kullanılmıştır. Bu kısımlarda baklava motifini anımsatan geometrik öğeler görülmektedir (Fot.141).

### **Ahşap :**

Bedestenin dış cephelerine bitişik dükkanlar, ahşap sundurmalarla sahiptir. Dıştan kurşun levhalarla kaplı bu sundurmaların destekleri de ahşap malzemeyle yapılmıştır (Fot133).

Bedesten iç dükkanlarının, dış cephelerindeki üst bölümler ahşap malzeme ile kaplanmıştır. Burada ahşap, duvar kaplaması olarak kullanılmıştır (Fot.134). Bazı dükkanların kapı kanatlarının da ahşap olduğunu görmekteyiz (Fot.141 ).

### 3.4.2. Deveci Han

Şehir haritasındaki yeri	:15
İnceleme Tarihi	:Eylül 2008
Fotoğraf No	:143-158
İnşa Tarihi	: 15.y.y'ın ilk yarısı
Yapan	: -
Yaptıran	: -
Plan Tipi	: Dikdörtgen planlıdır.
Onarımlar	:1993
Adresi	: Edirne merkezde, Saraçhane'ye giden yol üzerindedir

Deveci Han, Edirne merkezde, Saray içine giden yol üzerinde bulunmaktadır (Fot.143 ).15. y.y'ın ilk yarısında inşa edilmiş olan yapı, 19. y.y'da hapisane olarak kullanılmıştır<sup>35</sup>. Dikdörtgen planlı iki katlı olan han, geniş bir avluya sahiptir ve tüm odalar bu avlu etrafında sıralanmıştır. Yapıda üst örtü olarak tonoz görülmektedir.

Günümüzde restorasyonu tamamlanmış bu yapı, Edirne İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü olarak kullanılmaktadır. Han, sergi salonları ile atölyeler ve üst katlarda bulunan idare odalarından oluşmaktadır. Sergi salonları alt katta, idare odaları ise üst katta bulunmaktadır.

Yapıda yoğun olarak taş ve tuğla malzeme kullanımı görülmektedir. Özellikle dış cephede, pencere kemerlerinde ve alınlıklarda bu malzemeleri görmekteyiz.

Yapı, Vali Rüstem Paşa zamanında tamir edilerek cezaevine dönüştürülmüştür. 1946 yılına kadar ceza evi olarak kullanılmıştır. Vali Hacı İzzet Paşa zamanında yoğun bir tamirat görmüştür ve hapisaneye ek olarak revir ve dört oda eklenmiştir.

<sup>35</sup> Talha Uğurluer, *Balkanların başkenti Edirne ve Gezi Rehberi*, İstanbul 2006



Günümüzde, restore edilen bu yapı kültür merkezi olarak kullanılmaktadır. Han, Edirneli ressam Hayri Çizel ve Edirne’de görev yapan Hasan Rıza’nın sergi salonları ile atölyeler ve üst katlarda bulunan idare odalarından oluşmaktadır.

Yapıda yoğun olarak taş ve tuğla malzeme kullanımı görülmektedir. Özellikle dış cephede, pencere kemerlerinde ve alınlıklarında bu malzemeleri görmekteyiz.

### **Taş :**

Taş malzeme: Yapının beden duvarlarında, taşıyıcılarda, örtüde, kapılarda, pencerelerde kullanılmıştır.

Yapının beden duvarları, kabayonu taş malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Bu duvarlar dikdörtgen ve yuvarlak formda olan pencerelerle hareketlendirilmiştir.

Hanın ikinci katının her cephesini, sivri formda kemerler çevrelemektedir. Kemerlerde taş malzeme kullanıldığı görülmektedir. Kemerlerin üzerinde yükseldiği ayaklar ve tüm bu taşıyıcılar üzerindeki tonoz örtüler de, taş malzeme ile inşa edilmiştir.

Yapının kapı ve pencere kemerlerinde de taş malzeme kullanılmıştır (Fot.144–149). Han’ın tüm dikdörtgen formlu pencerelerinin söveleri, taş malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Kapı kemerleri ve söveleri de taş malzemeye yapılmıştır.

### **Tuğla :**

Tuğla malzeme, duvar örgüsünde çok az kullanılmasına rağmen, özellikle pencerelerde yoğun olarak karşımıza çıkmaktadır. Giriş açıklıklarındaki kemerlerde, üst kattaki mekanların örtülerinde ve buralardaki açıklıkların kemerlerinde de görülmektedir.

Yapının cephelerinin üst sınırında bulunan pencerelerin kemerlerinde ve alınlıklarında tuğla malzemenin kullanıldığı görülmektedir. Tuğla, pencerelerin kemerlerinde dikey, alınlıklarında ise yatay olarak yerleştirilmiş ve böylece dekoratif bir görünüm elde edilmiştir(Fot. 145,146).

Giriş cephesinde, ana kapının her iki tarafında göz pencereler vardır. Bu pencereleri saran yuvarlak, kalın bir kuşak görülmektedir. Bu kuşağın içi tuğla malzemenin dikey olarak yerleştirilmesiyle hareketlendirilmiştir (Fot.147 ).

Han'ın ikinci katındaki koridoru incelediğimizde, buranın üst örtü sisteminde, duvarlarında, buradaki oda kapılarının kemer ve alınlıklarında tuğla malzemenin kullanıldığını görmekteyiz (Fot.150,154,156 ). Ayrıca odaların içindeki duvarlara, sivri kemer formunda, küçük nişler açılmıştır. Bu nişlerin kemerleri de, tuğla malzemenin kullanımı ile oluşturulmuştur (Fot.155 ).

### **Mermer :**

Yapıda mermer malzeme görülmemektedir.

### **Alçı :**

Deveci Han'ın kuzey cephesine göz pencereler açılmıştır. Bu pencereler alt sıra pencereleri olarak düzenlenmiştir. Tuğla malzeme kullanılarak etrafında bir kuşak oluşturulan bu pencerelerin orta kısımları alçı malzeme kullanılarak, kafes oyma tekniğinde yapılmış bir motifle doldurulmuştur (Fot.146,147).

### 3.5. KÖPRÜLER

#### 3.5.1. Gazi Mihal Köprüsü

Şehir haritasındaki yeri	:16
İnceleme Tarihi	: Kasım 2008
Fotoğraf No	: 159-160
İnşa Tarihi	: 14. y.y
Yapan	: -
Yaptıran	: Michal Paleougue
Plan Tipi	:
Onarımlar	: 1362, 1420, 1640, 1643, 1765, 1902
Adresi	: Şehrin batı kenarında, Kapı kuleye giden yolun geçtiği Tunca nehri üzerinde bulunmaktadır.

Gazi Mihal Köprüsü, şehrin batı kenarında, kapı kuleye giden yolun geçtiği Tunca Nehri üzerindedir. Michal Paleougue tarafından 14. yüzyılda yaptırılmıştır<sup>36</sup> (Fot.159,160 ). Romalılar döneminden kalan köprü, değişik zamanlarda tamir görmüştür ve köprüye, Edirne'nin M. 1362 yılında, Osmanlılar tarafından alınmasıyla, Gazi Mihal Köprüsü adı verilmiştir<sup>37</sup>.

On altı gözlü olan Gazi Mihal Köprüsü'nün boyu 184,18, genişliği 5.90–4.74 m. dir<sup>38</sup>. Köprü'nün tüm gözleri yuvarlak kemerlidir. Yapı tamamen düzgün kesme taş kullanılarak inşa edilmiştir.

<sup>36</sup> Cevdet Çulpan, *Türk Taş Köprüleri(Orta Çağ'dan Osmanlı Devri Sonuna Kadar)*, Ankara 2000, s.

88

<sup>37</sup> Ratip Kazancıgil, *a.g.e.* , s. 31

<sup>38</sup> Cevdet Çulpan, *a.g.e.*,s. 90

**Taş :**

Köprü tamamıyla taş malzemedен inşa edilmiştir. Korkuluklar, çevre duvarı ve kemerler taş malzeme ile yapılmıştır.

### 3.5.2. Saraçhane (Şehabeddin Paşa ) Köprüsü

Şehir haritasındaki yeri	:17
İnceleme Tarihi	: Aralık 2008
Fotoğraf No	: 161-165
İnşa Tarihi	: M. 1451
Yapan	: -
Yaptıran	: Şehabeddin Paşa
Plan Tipi	: -
Onarımlar	: M. 1706
Adresi	: Şehrin kuzeybatısında, Saray içi yakınında

Saraçhane Köprüsü, Saray içine yakın bir yerde, Tunca Nehri üzerinde yer almaktadır (Fot.161 ). Şahabeddin Paşa tarafından M.1451 yılında inşa edilen köprünün boyu, 120m. , genişliği, 5.00 m.dir<sup>39</sup>. Köprü on iki kemer üzerine inşa edilmiştir. Kemerlerin formu sivridir. Bu kemerler on bir ayak üzerinde taşınmaktadır. Köprünün üçgen şekildeki sel yaranlarının çoğu harap olmuştur.

Köprünün mihrap tarzında tarihi köşkü vardır. Bu köşkün karşısında da bir balkon bulunmaktadır.

Köprüde inşa malzemesi olarak, taş kullanılmıştır.

#### **Taş :**

Saraçhane köprüsü tamamıyla taş malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Kemerlerde, korkuluklarda, ayaklarda, çevre duvarında ve tarihi köşkünde taş malzeme kullanılmıştır.

---

<sup>39</sup> Cevdet, Çulpan, *a.g.e.*, s. 108

**Mermer :**

Köprüde mermer malzeme, tarih köşkünün karşısındaki balkonda kullanılmıştır (Fot.165).

### 3.5.3. Fatih Köprüsü

Şehir haritasındaki yeri	:18
İnceleme Tarihi	: Aralık 2008
Fotoğraf No	: 166-167
İnşa Tarihi	: M. 1452
Yapan	: -
Yaptıran	: Fatih Sultan Mehmet
Plan Tipi	: -
Onarımlar	: -
Adresi	: Tunca nehri üzerinde, Adalet Kasrı ile Balkan Şehitliği arasındadır.

Fatih Köprüsü Tunca Nehri üzerinde, Adalet Kasrı ile Balkan Şehitliği arasında bulunmaktadır (Fot.166,167). Köprü, Fatih Sultan Mehmet tarafından, M. 1452 yılında inşa ettirilmiştir <sup>40</sup>. Ortada büyük, yanlarda küçük olmak üzere üç gözü vardır. Köprünün, dört ayak üzerine oturmuş olan kemerleri, hafif sivri formdadır. Büyük gözünün sağ ve solunda birer boşaltma gözü bulunmaktadır. Bunların altında da sel yaranları vardır.

Fatih Köprüsü'nün İnşa malzemesi taştır.

#### **Taş :**

Köprü tamamıyla taş malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Kemerler, ayaklar, korkuluk, sel yaranlar, çevre duvarı taş malzemedir.

---

<sup>40</sup> Cevdet, Çulpan, *a.g.e.* , s. 109

**Mermer :**

Köprünün tabanına mermer döşenmiştir. Bu mermerler, köprü suyunun çekildiği dönemlerde yer yer görülmektedir.



### 3.6. HAMAMLAR

#### 3.6.1. Gazi Mihal Hamamı

Şehir haritasındaki yeri	: 19
İnceleme Tarihi	: Ekim 2008
Fotoğraf No	: 167-170
İnşa Tarihi	: M. 1422
Yapan	: -
Yaptıran	: Gazi Mihal Bey
Plan Tipi	: Dikdörtgen planlı
Onarımlar	: -
Adresi	: Edirne Kapıkule sınır yolu üzerinde, Tunca Nehri kenarındadır.

Gazi Mihal Hamamı, Edirne Kapıkule sınır yolu üzerinde, Tunca Nehri kenarında bulunan cami ve köprü ile birlikte bir külliye içinde yer almaktadır (Fot.168 ). M.1422 yılında inşa edilmiştir<sup>41</sup>. Hamam M.1829 yılında Rusların Edirne'yi İşgal etmelerinden sonra kapatılmıştır<sup>42</sup>.

Hamam, kadınlar ve erkekler kısmı olmak üzere çifte hamam şeklinde inşa edilerek dikdörtgen bir alanı kaplamaktadır. Hamam ılıkılık, sıcaklık ve halvet bölümlerinden oluşmaktadır. Sıcaklığın iki tarafında birer eyvan bulunmaktadır. Halvet kemerlerle birbirinden dört ayrı bölüme ayrılmıştır. Hamamın arkasında, boydan boya külhan uzanmaktadır. Hamamın erkekler soyunmalık kısmı tamamen yıkılarak ortadan kalkmıştır. Yapı bugün harabe haldedir.

Gazi Mihal Hamamı'nın ana inşa malzemesi taş ve tuğladır. Mermer ve alçı malzeme de yapının çeşitli bölümlerinde kullanılmıştır.

<sup>41</sup> İlder Büyükdığan, “ İkinci Murad Çağı Edirne Hamamlarında Üst Örtü ve Aydınlatma Düzenleri”, *Serhattaki Paytaht*, İstanbul 1994, s. 392

<sup>42</sup> Sabih Erken, “Edirne Hamamları”, *Vakıflar Dergisi*, S.10, s.406

### **Taş:**

Taş malzeme yapının beden duvarlarında ve kubbe kasnaklarında kullanılmıştır.

Yapının beden duvarlarının inşasında, kesme taş malzeme kullanılmıştır (Fot.168). Ayrıca üst örtüyü oluşturan kubbe kasnaklarında da taş malzeme kullanılmıştır.

### **Tuğla:**

Hamamda tuğla malzeme: Beden duvarlarında, örtüyü oluşturan kubbelerde ve kubbe kasnaklarında kullanılmıştır.

Bu malzeme, yapının beden duvarlarında taş malzeme ile birlikte görülmektedir. İki-üç sıralı tuğla malzeme arasında, birer sıralı kesme taşların araları dikey olarak konmuş tuğlalar ile kasetlenmiştir ve beden duvarları bu şekilde oluşturulmuştur (Fot.170).

### **Alçı:**

Hamam, alçı süslemeleriyle dikkat çekmektedir. Üst örtüde, kubbeye geçiş öğelerinde zengin süslemeler görülmektedir. Bu süslemeler genellikle mukarnaslar şeklinde yapılmıştır.

### **Mermer:**

Mermer malzeme: Yapının sıcaklık bölümlerinde, göbek taşında, kurnalarda ve zemin döşemesi olarak kullanılmıştır.

### 3.6.2.Beylerbeyi Hamamı

Şehir haritasındaki yeri	: 20
İnceleme Tarihi	: Ekim 2009
Fotoğraf No	: 171-173
İnşa Tarihi	: M. 1429
Yapan	: -
Yaptıran	: Rumeli Beylerbeyi Sinaneddin Yusuf Paşa
Plan Tipi	: -
Onarımlar	: -
Adresi	: Saray içine giden yol üzerinde, Saraçhane Köprüsü başındadır.

Beylerbeyi Hamamı, Saray içine giden yol üzerinde, Saraçhane Köprüsü başında bulunmaktadır. M.1429 yılında Sinaneddin Yusuf Paşa tarafından cami ve imaretle birlikte yaptırılmıştır <sup>43</sup> (Fot. ).

Çifte hamam olarak inşa edilmiş olan yapı, 19. y.y sonuna kadar faaliyetini devam ettirmiştir ve Balkan Harbinden sonra ise, soyunmalık bölümleri tamamen ortadan kalkmıştır<sup>44</sup>. Sıcaklık kısımları da harabe haline gelmiştir.

#### Taş:

Hamamda taş malzeme, beden duvarlarında karşımıza çıkmaktadır. Dış cephelerde iki ve üç sıralı tuğlalar arasında kesme taşlar kullanılmıştır ve duvarlar hareketli bir görünüme sahip olmuştur.

---

<sup>43</sup> Sabih, Erken, *a.g.e.* , s. 412

<sup>44</sup> Sabih, Erken, *a.g.e.* , s. 412

**Tuğla:**

Tuğla malzeme hamamın beden duvarlarında ve örtüsünde görülmektedir.

Yapının dış cephelerinde iki ve üç sıralı tuğlalar arasında kesme taşlar kullanılmıştır. Tuğla malzeme burada diğer yapılardan farklı olarak, her arada ikişer tanedir. Fakat bazı kısımlarda da tek tuğla kullanılmıştır.

Hamamın örtüsünü oluşturan kubbeler de, tuğla malzemenin kullanılmasıyla inşa edilmiştir.

**Alçı:**

Alçı malzeme kubbelerde ve kubbe geçiş öğelerinde görülmektedir.

**Mermer:**

Mermer malzeme, yapının sıcaklık bölümlerinde, göbek taşında, kurnalarda ve zemin döşemesi olarak kullanılmıştır.

### 3.6.3.Tahtakale Hamamı

Şehir haritasındaki yeri	: 21
İnceleme Tarihi	: Kasım 2008
Fotoğraf No	: 74-179
İnşa Tarihi	: M. 1435
Yapan	: -
Yaptıran	: II. Murat
Plan Tipi	: -
Onarımlar	: -
Adresi	: Edirne kent merkezinde, Saraçlar Caddesi üzerinde, Ali Paşa Çarşısı karşısındadır.

Tahtakale Hamamı, Tahtakale semtinde, Ali Paşa Çarşısı karşısında bulunmaktadır. Hamam II. Murat tarafından M. 1435 yılında yaptırılmıştır<sup>45</sup>. Edirne'nin en büyük hamamı olan Tahtakale Hamamı çifte hamam olarak inşa edilmiştir.

Çifte hamam olarak inşa edilmiş olan yapının erkekler bölümü kadınlar bölümüne göre daha büyüktür. Erkekler bölümünün soyunmalık kısmı üç bölümden meydana gelmiştir. Bu bölümün üzeri aydınlık pencereleri bulunan, köşelerinde içten mukarnasları olan merkezi bir kubbe ile örtülmüştür. Ayrıca soyunmalığın ikinci katı asma kat konumunda olup iki katlıdır. Soğukluk ve halvet bölümleri dıştan bir kubbe ile örtülmüştür. Hamamın kadınlar ve erkekler bölümü arasına külhan, güneyine de su sarnıçları yerleştirilmiştir.

Hamamın etrafına, sonraki dönemlerde dükkanlar yapılmıştır ve hamam bu dükkanların arasında kalmıştır. Bu sebeple hamamın sadece soyunmalık kısmının kubbeleri görülmektedir.

---

<sup>45</sup> Sabih, Erken, *a.g.e.* , s. 408

Yapının inşa malzemesi taş ve tuğladır. Mermer, alçı ve ahşap gibi malzemeler de hamamın çeşitli bölümlerinde karşımıza çıkmaktadır.

### **Taş:**

Taş malzeme, hamamın beden duvarlarında kullanılmıştır.

Hamamın erkekler kısmı duvarları, üç sıra ve bir sıra kesme taşın alternatif kullanımı ile yapılmıştır. Üç kademe halinde yükselen erkekler kısmının büyük ölçüdeki soyunmalığının ikinci kademesinde ise tamamen kesme taş kullanılmıştır. Her kademedede duvarlar tuğla silmelerle sonlandırılmaktadır.

Erkekler kısmına göre daha küçük olan kadınlar kısmında da taş malzeme tuğla ile birlikte görülürken, kasetleme tekniği karşımıza çıkmaktadır.

### **Tuğla:**

Hamamda tuğla malzeme, beden duvarlarında ve örtüde kullanılmıştır.

Kadınlar ve erkekler kısmı beden duvarları, tuğla malzemenin taş malzeme ile birlikte kullanılmasıyla inşa edilmiştir.

Yapının örtüsünü oluşturan kubbelerde de tuğla malzeme kullanılmıştır.

### **Mermer:**

Mermer malzeme, yapıda zemin döşemesi olarak görülür. Ayrıca göbek taşı ve kurnalarda da bu malzeme kullanılmıştır.

### **Alçı:**

Hamamın, kubbe ve kubbe geçiş öğelerinde alçı malzeme kullanılmıştır.

### 3.6.4. Mezit Bey Hamamı

Şehir haritasındaki yeri	: 22
İnceleme Tarihi	: Kasım 2008
Fotoğraf No	: 180-185
İnşa Tarihi	: M. 1442
Yapan	: -
Yaptıran	: Mezit Bey
Plan Tipi	: -
Onarımlar	: -
Adresi	: Edirne merkezde, Eski Camii'nin batısındadır.

Edirne kent merkezinde, Eski Cami'nin batısında olan Hamamı, M.1442 yılında Mezit Bey yaptırmıştır<sup>46</sup>.

Tek hamam olarak inşa edilen yapı soyunmalık, soğukluk ve sıcaklık bölümlerinden meydana gelmiş olup, üzeri kubbe ile örtülmüştür. Hamamın yamuk plan düzenindeki camekân bölümünün çevresine bir sundurma eklenmiştir. Buradan geçilen soğukluk çapraz tonoz örtülü olup, sıcaklığın çevresine kurnalı bölümler sıralanmıştır. Sıcaklıkta ise kare planlı, üzeri kubbeli iki halvet kısmı bulunmaktadır.

Hamamın inşa malzemesi taş ve tuğladır. Mermer, alçı ve ahşap gibi malzemeler de yapının çeşitli bölümlerinde karşımıza çıkmaktadır.

---

<sup>46</sup> İlter Büyükdığan, *a.g.m.*, s.393

**Taş:**

Yapıda taş malzeme, tuğla malzeme ile birlikte almasıık bir şekilde kullanılmıştır.

**Tuğla:**

Hamamın beden duvarlarında ve örtüde tuğla malzeme kullanılmıştır.

Tüm beden duvarları tuğla ve taş malzemenin birlikte kullanılmasıyla inşa edilmiştir. Ayrıca yapının örtüsü olan kubbeler de tuğla malzeme ile inşa edilmiştir.

**Mermer:**

Bu malzeme, hamamın camekan bölümünde, duvar kaplaması olarak kullanılmıştır. Ayrıca sıcaklık bölümünde göbek taşında, kurnalarda ve zemin döşemesinde de görölmektedir.

**Ahşap:**

Hamamın, camekan bölümünün çevresine bir sundurma eklenmiştir. Bu sundurma ahşap malzeme ile yapılmış olup, bu bölümün tavan kısmı da ahşaptır (Fot.182).



#### 4. KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME

Edirne’de Erken Osmanlı döneminden günümüze ulaşabilen yapılara baktığımızda, özellikle camiler dikkatimizi çekmektedir. Araştırma konusu olan “Edirne’deki Erken Osmanlı Dönemi Yapılarında Malzeme Kullanımı’nı da” bu yapılarda incelemek mümkündür. Bunun sebebi, başta plan özellikleri olmak üzere camilerle ilgili her ayrıntının dönem dönem belirgin şekilde karşımıza çıkmasıdır.

Erken Osmanlı Dönemi yapılarını, Edirne dışında inceleyebileceğimiz yerlerin başında Bursa, İznik, Amasya, Manisa gibi şehirler gelmektedir. Birçok Erken Osmanlı Dönemi yapısını barındıran bu merkezler, Osmanlı’nın diğer dönemlerine de kaynaklık etmiştir.

Araştırma konusu içinde yer alan yapıları ayrı ayrı malzeme başlığı altında değerlendirmek gerekirse:

##### CAMİLER

**Taş malzeme:** Taş malzeme camilerde beden duvarlarında, örtüde, kemerlerde, ayaklarda, taçkapıda, pencerelerde ve minarelerde kullanılmıştır.

Taş malzeme, camilerin beden duvarlarında çoğu zaman tuğla malzeme ile birlikte kullanılmıştır. Bunun dışında taş malzeme bu yapıların kubbe, tonoz vb. gibi örtü türlerinde görülmektedir. Kemerlerde ise çoğu zaman, iki renkli taş malzeme kullanımı ile bir hareketlilik oluşturulmuştur. Kemerleri taşıyan ayaklara bakıldığında, düzgün kesme taş malzemenin kullanıldığı görülmektedir. Camilerin başka bir bölümü olan pencerelerde, taş malzeme genellikle iki renkte karşımıza çıkmaktadır. Pencerelerin farklı formlardaki kemerlerinde ve alınlıklarda iki renkte taş kullanılarak bir hareketlilik oluşturulmuştur.

Taş malzemenin tek başına kullanılmasıyla, gerek beden duvarlarının örgüsünde gerekse yapının diğer bölümlerinde sade görünümler oluşturulmuştur. Bazen de iki

renkte taş malzemelerin ya da tuğla malzemenin kullanılmasıyla renkli ve hareketli duvar örgüleri, kemerler ve pencereler yapılmıştır.

Taş malzemenin tümüyle beden duvarlarında kullanıldığını gördüğümüz örneklerden biri, Muradiye Camii'dir. Dış görünümü itibarıyla oldukça sade şekilde inşa edilmiştir. Bu malzeme yapının harim kısmında, mahfilde ve mihrapta da görülmektedir. Yapının beden duvarları üzerine yerleştirilmiş alt sıra pencerelerinin söveleri de, taş malzeme kullanılarak yapılmıştır.

M. 1414 yılında, zaviyeli plan tipinde inşa edilen Amasya'daki Bayezit Paşa Camii'nin beden duvarlarında da düzgün kesme taş kullanılmıştır<sup>47</sup>. Fakat bu yapıda, Edirne Muradiye Camii'nden farklı olarak son cemaat yeri oldukça gösterişlidir.

İki renkli taş işçiliğinin uygulandığı en güzel örneklerinden biri ise, Edirne'deki Üç Şerefeli Camii'dir. Özellikle yapının minarelerinde, iki renkli taş malzemenin kullanılmasıyla oluşturulan hareketlilik dikkat çekicidir. Yapının her minaresinde farklı renkteki taş malzemenin kullanılmasıyla çeşitli geometrik motifler oluşturulmuştur. Cami'nin pencere kemerlerinde de aynı hareketliliği görmek mümkündür.

Erken Osmanlı dönemi yapılarından olan, Bursa'da Yıldırım Beyazıt tarafından yaptırılmış, külliye içinde yer alan cami, medrese ve türbede duvar örgüsü olarak düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır. Yıldırım Camii ile aynı külliye içinde yer alan darüşşifanın dış cephe duvarlarında ise, moloz taş kullanılmıştır<sup>48</sup>.

Edirne'deki Şah Melek Camii'ni ise almaşık ve kasetleme tekniğinin görüldüğü bir örnek olarak verebiliriz. Bu yapının duvar örgüsünde, taş malzeme, tuğla malzeme ile birlikte kullanılarak almaşık ve kasetleme teknikleri oluşturulmuştur.

<sup>47</sup> *Türkiye'de Vakıf Abideleri ve Eski Eserler*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1983, C. 1, s. 211

<sup>48</sup> Yaşar S. Şener, *a.g.m.*, s.195

Yapının pencere kemerleri ise iki renkte taş malzemenin sırayla kullanılmasıyla oluşturulmuştur.

**Tuğla Malzeme:** Tuğla malzeme, camilerin beden duvarlarında, kemerlerinde, örtüde ve saçaklarda kullanılmaktadır

Tuğla malzeme genellikle taş malzeme ile birlikte, yapıların beden duvarlarında, kullanılmıştır. Farklı sıralardaki taş ve tuğla malzemenin kullanılmasıyla, almalı tekniği oluşturulurken, taş malzemenin her bir kenarının tuğla malzeme ile çevrelenmesiyle de kasetleme tekniği oluşturulmuştur. Camilerin kemerlerine baktığımızda, tuğla malzemenin bu bölümlerde sık sık ve dikey olarak yerleştirildiğini görmekteyiz. Örtülerde de bazen kubbeler, tuğla malzemenin kullanılmasıyla örülmüştür. Bunlar dışında camilerin çoğunda, saçaklarda testere dişi formunda kirpi saçaklar görülmektedir. Bunların yapımında da tuğla malzeme kullanılmıştır.

Tuğla malzemenin taş malzeme ile birlikte kullanılmasıyla oluşturulan almalı ve kasetleme tekniklerini Edirne'deki Yıldırım, Şah Melek, Mezit Bey ve Gazi Mihal Camileri'nin beden duvar örgülerinde görmekteyiz. Özellikle Yıldırım Cami bu malzemenin kullanımı açısından dikkat çekici bir yapıdır.

Yıldırım Camii'nin beden duvarlarının üst bölümlerinde iki sıra taş, dört sıra tuğla kullanımından oluşan almalı bir düzenleme görülürken, alt bölümlerde ise taşların tuğlalarla kasetlendiği görülmektedir.

Caminin pencere, kemer ve alınlıklarına baktığımızda tuğlaların farklı geometrik biçimde kullanılarak pencerelere bir hareketlilik kazandırdığını görmekteyiz. Cami'nin beden duvarları üzerindeki, alt sıra pencerelerinde, tuğlalar dikey olarak taşların arasına yerleştirilmiştir. Pencerelerin alınlıklarında ise, bu malzeme yine taş malzeme ile birlikte kullanılarak, çeşitli dekoratif şekiller oluşturulmuştur. Bu şekiller altıgenler ve baklava motifleridir.

Yapıda gördüğümüz kirpi saçaklar da tuğla malzeme ile yapılmıştır. Bunlar üç sıra halinde, testere dişi formundadır.

Edirne'deki Eski Cami'nin son cemaat yeri kemerlerinde ise yoğun şekilde tuğla malzemenin kullanıldığı görülmektedir. Yukarıda ifade ettiğimiz gibi bu kemerler, tuğla malzemenin dikey şekilde ve sık olarak yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Aynı durum Şehabeddin Paşa Camii'nin son cemaat yeri kemerleri için de geçerlidir.

Bursa'daki yapılara baktığımızda, karşımıza çıkan taş ve tuğla kullanımı ile oluşturulan almaşık teknik, özellikle 14. y.y.'da diğer örgü türlerinden farklı olarak çok sık uygulanmıştır. Bu almaşık sistemin Bursa'da uygulandığı ilk örneklerden biri Alaeddin Camii'dir. Büyük kısmının, yapının ilk yapımından geldiği anlaşılan batı duvarında, üç sıra tuğla ve dört sıra taştan meydana gelmiş bir almaşık düzen vardır. Taşlar kabayonudur ve aralarına da düşey ve yatay şekilde, tuğlalar yerleştirilmiştir<sup>49</sup>.

**Mermer Malzeme:** Mermer malzeme, camilerin taçkapılarında, pencerelerinde, sütunlarda, harim bölümlerindeki mihrap ve minberlerde görülmektedir.

Edirne'deki Eski Camii'nin taçkapısı mermer malzeme kullanılarak ve oldukça gösterişli şekilde yapılmıştır. Özellikle kapının kavsara nişi mukarnaslarla doldurularak, gösterişli bir hale getirilmiştir. Bu yapının pencere söve ve kemerlerinde de mermer malzemenin kullanıldığı görülmektedir.

Yıldırım Camii'nin ise, son cemaat yeri kemerlerini taşıyan sütunlar, mermer malzeme kullanılarak yapılmıştır. Bu mermer sütunlar taş ayaklar üzerine oturmaktadır ve taş malzeme ile yapılmış bitkisel motifli başlıkları bulunmaktadır.

Darülhadis Camii'ne baktığımızda, mermer malzemeyi harim bölümündeki kemerleri taşıyan sütunlarda ve minberde görmekteyiz.

<sup>49</sup> Afife Batur, "Osmanlı Camileri'nde Almaşık Duvar Üzerine", *Anadolu Sanatı Araştırmaları*, İstanbul 1970, S. 2, s. 142

Üç Şerefeli Camii'nin ise minber ve mihrabı mermer malzeme ile yapılmıştır.

Erken Osmanlı dönemi yapılarının görüldüğü şehirlerden biri olan Amasya'daki Beyazıt Paşa Cami'nin son cemaat yerinde mermer malzeme yoğun olarak kullanılmıştır. Cami'nin bu bölümdeki kemerleri iki renkli mermer malzemenin kullanılmasıyla yapılmıştır ve oldukça gösterişlidir. Buna karşın 14. y.y Bursa yapılarında mermer malzeme çok az kullanılmıştır. Bu malzeme Orhan Gazi Camii, son cemaat yeri, sütun başlığı, Hüdavendigar Camii revağındaki şebeke ve sütun başlıklarında, Yıldırım Beyazıt Camii'nde eyvanlara açılan pencere sövelerinde görülmektedir<sup>50</sup>.

**Alçı Malzeme:** Pencereelerde, ocak nişlerinde, mihraplarda, kubbe geçiş öğelerinde görülmektedir.

Alçı malzeme hemen hemen tüm camilerin üst sıradaki pencere şebekelerinde kullanılmaktadır. Bunun dışında, camilerdeki tabhane odalarında nişler bulunmaktadır. Bunlar ocak nişleri olup, alçı malzeme ile yapılmışlardır ve üzerlerine çeşitli teknikler kullanılarak süsleme öğeleri oluşturulmuştur. Nişlerin etrafları da genellikle kalem işi süslemelerle bezenmiştir. Alçı malzemenin kullanıldığı başka bir bölüm de mihraplardır. Mihrap nişlerinin kavsaraları alçı malzeme ile yapılmış mukarnaslarla dolgulanmıştır. Mihrapların çevreleri de ocak nişlerinde olduğu gibi kalem işi süslemelerle süslenmiştir. Camilerdeki kubbe geçiş öğeleri de çoğu zaman alçı malzemeyle yapılmıştır. Bunlar karşımıza tromplar, pendentifler, Türk üçgenleri ve mukarnaslar şeklinde çıkmaktadır.

Edirne'deki Yıldırım Camii tabhane odalarındaki ocak nişleri, alçı malzeme ile yapılmıştır ve bunların etrafı kalem işi süslemelerle bezenmiştir. Gazi Mihal, Şah

<sup>50</sup> Yaşar S. Şener, "XIV. yüzyıl bursa Yapılarında Erken Osmanlı Duvar Örgüsü", *Türk Etnografya Dergisi*, Ankara, 1997, S. 20, s. 195

Melek, Darülhadis Camileri'nin de mihrapları alçı malzeme kullanılarak yapılmıştır. Bu mihrap nişlerinin kavsaralarında genellikle mukarnas dolgular görülmektedir.

**Ahşap Malzeme:** Ahşap malzeme kapılarda, pencerelerde, mahfillerde, minber ve mihraplarda kullanılmaktadır.

Ahşap malzeme, camilerin kapı kanatlarında bazen sade şekilde, bazen künde-kari gibi tekniklerle karşımıza çıkmaktadır. Pencerelerin ise çerçeve ve kanatlarında görülen bu malzeme, mahfil ve minberlerin dışında, nadir olarak mihraplarda da karşımıza çıkmaktadır.

Ahşap malzeme kullanımı bakımından özellikle Üç Şerefeli Camii'nin taçkapı kanatları dikkat çekici örneklerdir. Künde-kari tekniği kullanılarak yapılan bu kapı kanatları dışında sade örnekler de bulunmaktadır. Örneğin Şah Melek ve Yıldırım Camii kapı kanatları oldukça sade şekilde yapılmıştır. Bu kapı kanatlarında dikdörtgen formda düzenlenmiş panolar görülmektedir.

Genellikle tüm camilerin pencerelerinin çerçevelerinde ve bazen de pencere kanatlarında ahşap malzeme kullanılmıştır.

Minberlerinin ahşap olduğu camilere örnek olarak, Mezit Bey ve Şehabeddin Paşa Camilerini verebiliriz.

Bunlar dışında ahşap malzeme duvar kaplaması olarak da kullanılmıştır. Şah Melek ve Şehabeddin Paşa Camii'nde ahşap malzeme, bu şekilde karşımıza çıkmaktadır.

## TÜRBELER

**Taş Malzeme:** Edirne'deki Erken Osmanlı Dönemi Türbelerinde taş malzeme, beden duvarlarında, örtüde, kapılarda, pencerelerde görülür.

Türbelerde ana inşa malzemesi genellikle taş ve tuğladır. Edirne'deki Beylerbeyi Türbesi örnek olarak verilebilir. Sekizgen planlı olan yapının beden duvarları, kesme taş kullanılarak yapılmıştır. İç duvar örgüsünde ise hem taş malzeme, hem de tuğla malzeme kullanılmıştır.

Türbe yapıları içinde, daha gelişmiş örnekler de bulunmaktadır. Bunlardan biri M. 1406 yılında yapılmış, kare planlı, üç bölümlü bir revağa sahip Bursa'daki Yıldırım Beyazıt Türbesi'dir<sup>51</sup>. Yapının duvarları iki sıra taş, bir sıra tuğladan örülmüştür. Zemin tuğla kaplıdır. Revak kemerleri, taş ve tuğla ile kemerlerin oturduğu ayaklar ise, sadece taş malzeme ile yapılmıştır.

Başka bir türbe de, 14. y.y.'da inşa edilmiş olan İznik Yakup Çelebi Türbesi'dir. Kare planlı yapı, bir sıra kesme taş ve üç sıra tuğla kullanılarak almasıık bir düzende yapılmıştır<sup>52</sup>.

**Tuğla malzeme:** Beden duvarlarında, örtüde görülür.

Tuğla malzeme türbelerde, genellikle taş malzeme ile birlikte, duvar örgüsünde karşımıza çıkmaktadır. Bu duruma örnek olarak yukarıda bahsedilen yapıları örnek olarak verebiliriz. Ayrıca kubbelerde de zaman zaman tuğla malzemenin kullanıldığı görülmektedir.

**Mermer Malzeme:** Türbelerin kapı ve pencere sövelerinde görülür.

<sup>51</sup> *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1983, C. 3, s. 300

<sup>52</sup> Ali Kılıcı, "Erken Osmanlı Baldaken Türbeleri", *Vakıflar Dergisi*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2005, S: 29, s. 262

**Alçı:** Türbelerde çok görülmemekle birlikte bazen, örtü geçiş öğelerinde karşımıza çıkmaktadır.

**Ahşap:** Kapı ve pencere kanatlarında görülür.



## MEDRESELER

**Taş Malzeme:** Beden duvarlarında, avlu revaklarındaki kemer ve ayaklarda, taçkapıda, pencere ve kapı sövelerinde, örtüde görülmektedir.

Edirne'deki Erken Osmanlı Dönemi medreselerinde ana inşa malzemesi olarak, taş malzeme kullanılmıştır. Bazı örneklerde taş malzemenin tuğla malzeme ile birlikte beden duvarlarında kullanıldığı örnekler de görülmektedir.

Medreselerin avlu revaklarındaki kemer ve ayaklarda taş malzeme kullanılmaktadır. Bu kısımlarda bazen iki renkte taş malzemenin kullanıldığı örnekler de görülmektedir.

Edirne'deki Erken Osmanlı medreselerinin pencere ve kapı sövelerinde de çoğu zaman taş malzeme kullanılmıştır. Taçkapıların kemerlerinde bazen iki renkli taş işçiliği görülmektedir. Pencereilerin söve ve alınlık kemerlerinde ise genellikle sade bir taş işçiliği göze çarpmaktadır.

Konu içinde ele alınan yapılardan biri Edirne'deki Peykler Medresesi'dir. Medresenin tüm cephelerinde, öğrenci hücrelerinde, taşıyıcı elemanlarda, pencerelerde ve taçkapıda taş malzeme kullanımı görülmektedir.

Öğrenci hücrelerinin revaka bakan duvarları kesme taşlarla kaplıdır. Duvarların üst kısımları ise tuğla ve kabayonu taşın dönüşümlü olarak kullanılması ile oluşturulmuştur. Öğrenci hücrelerinin revaka açılan birer kapısı ve birer penceresi bulunmaktadır. Bu açıklıkların söve ve eşikleri kesme taştandır.

Güney cephede, kışlık derslane mescid mekanı görülmektedir. Bu kısımların avluya bakan cepheleri kesme taşlarla kaplanmıştır. Kışlık derslane mescid mekanının avluya bakan cephesi üzerinde üç pencere vardır. Bu pencerelerin söveleri kesme taştandır.

Medresenin avlusunun doğu, batı ve kuzey kanadında revaklar bulunmaktadır. Revak örtüsünü yirmi adet sütun taşımaktadır. Bu sütunları birbirine bağlayan kemerler farklı iki renkte taşlarla inşa edilmiştir.

Kışlık derslane mescit mekanının batısındaki derslane mescit eyvanı, geniş bir kemerle avluya açılmaktadır. Bu kemer de, farklı iki renkte taşlarla yapılmıştır.

Başka bir Erken Osmanlı Dönemi Yapısı, Bursa'daki Yıldırım Medresesi'dir. Dikdörtgen planlı olan bu yapının kuzey cephesindeki beden duvarında, tamamen taş malzeme kullanılmıştır. Doğu, batı ve güney cephelerde ise taş malzeme tuğla malzeme ile birlikte kullanılmıştır. Bu iki malzemenin bir arada kullanılmasıyla kasetleme ve almalı tekniklerde duvar örgüsü elde edilmiştir. Yine bu yapının pencerelerinde de iki renkli taş işçiliği ile geometrik formlar oluşturulmuştur<sup>53</sup>.

Diğer bir medrese, M. 1414 tarihli Amasya'daki Çelebi Mehmet Medresesi'dir. Taş malzeme kullanılarak inşa edilmiş kare planlı medresenin revaklarındaki sivri formlu kemerlerinde de kırmızı ve beyaz taş malzeme görülmektedir<sup>54</sup>.

**Tuğla Malzeme:** Medreselerde tuğla malzeme beden duvarlarında, avlu revaklarındaki kemer ve ayaklarda, örtüde görülmektedir.

Edirne'deki Peykler Medresesi'nin öğrenci hücrelerinden biri, güneybatı köşede yer almaktadır. Bu hücrenin kuzeyinde geniş bir açıklık bulunmaktadır. Bu açıklığın üzerini örten sivri kemer tuğla ile örülmüştür.

Ayrıca tuğla, taş malzeme ile birlikte, öğrenci hücrelerinin avluya bakan duvarlarının, üst bölümlerinde de kullanılmıştır.

<sup>53</sup> Ekrem H. Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinin İlk Devri*, İstanbul 1966, C.1, s. 451

<sup>54</sup> *Türkiye Vakıf Abideler ve Eski Eserler*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1983, C. 1, s. 316

Tuğla malzeme, Edirne'deki Saatli Medresenin dış cephelerinde duvar örgüsü olarak kullanılmıştır. Medresenin kuzey ve güney cephelerindeki duvar örgüsünde, taş malzeme tuğla ile kasetlenmiştir.

Bursa'daki Yıldırım Medresesinde ise tuğla malzeme yapının beden duvarlarında görülmektedir. Ayrıca kubbe örtüsündeki kasnakların etrafını tuğla malzeme ile yapılmış kirpi saçaklar dolanmaktadır.

**Mermer Malzeme:** Medreselerde mermer malzeme kullanımı, çok sık görülmemekle birlikte, bazen kapı ve pencere sövelerinde karşımıza çıkmaktadır.

Mermer malzeme Edirne'deki Saatli Medrese'nin taçkapısında ve bazı pencerelerin sövelerinde kullanılmıştır.

Medresenin taçkapısında kapı açıklığını örten basık kemer, iki renkte mermer kullanımı ile oluşturulmuştur.

Medresenin güney yönündeki kışlık derslane-mescit mekanının kuzey duvarı üzerinde bulunan pencerelerin sövelerinde de mermer malzeme kullanılmıştır.

**Alçı Malzeme:** Medreselerde alçı malzeme, öğrenci hücrelerindeki ocaklarda, örtü geçiş öğelerinde görülür.

**Ahşap Medrese:** Öğrenci hücrelerinin kapı ve pencere kanatlarında görülür.

## TİCARET YAPILARI

**Taş malzeme:** Bedestenlerde taş malzeme, beden duvarlarında, örtüde, kapılarda, pencere kemer ve sövelerinde kullanılmaktadır.

Erken Osmanlı Dönemi Ticaret yapılarından biri bedestenlerdir. Bu başlık altında Edirne Bedesteni incelenmiştir. Bu yapının beden duvarları başta olmak üzere, örtüsünde, pencere kemer ve sövelerinde taş malzeme kullanılmıştır. Ayrıca taş malzeme tuğla malzeme ile birlikte de görülmektedir. Bu iki malzeme bu yapıda çeşitli tekniklerle karşımıza çıkmaktadır.

Edirne Bedesteni'nin beden duvarları, taş malzemenin tuğla malzeme ile birlikte kullanılması ile örülmüştür. Yapının üzerini örten kubbelerde de, taş malzeme kullanılmıştır. Kubbe kasnağında ise taş malzeme yine tuğla ile birlikte görülmektedir. Taş malzeme bu kısımlarda, birer sıra kullanılmışken, tuğla malzemenin sıra sayısı değişken olabilmektedir. Bazen bir sıra kesme taş, üç sıra tuğla; bazen de bir sıra kesme taş, beş sıra tuğla kullanımını görmekteyiz.

Yapının kuzey ve güney cephelerinde yedişer, doğu ve batı cephelerde ikişer olmak üzere toplam on sekiz penceresi vardır. Bu pencerelerin sivri kemerlerindeki süslemeler, oldukça dikkat çekicidir. Pencerelerin kemerlerinde, taş malzeme ile yapılmış geometrik ve bitkisel kuşaklar vardır. Bu kuşaklarda, zincir motifleri, zigzag v.b. görülmektedir. Kemerlerin üzerindeki bu kuşaklar, pencereleri oldukça gösterişli hale getirmiştir.

Bedestenin içindeki dükkanların bazılarının, giriş açıklıklarının alınlık ve kemerlerinde, taş ve tuğla malzeme kullanımı ile dekoratif görünümler oluşturulmuştur. Bu hücrelerden birinde, giriş açıklığı basık kemerinde kırmızı ve beyaz renkte taşlar alternatif olarak kullanılmıştır. Alınlıkta da yine iki renkte taşlarla baklava motifi oluşturulmuştur.

Bir başka Erken Osmanlı Bedesteni Bursa Bedesteni'dir. Edirne bedesteninde olduğu gibi dikdörtgen planlı yapı içindeki altı ayak birbirine yuvarlak kemerlerle bağlanmıştır ve yapının üzeri on dört kubbe ile örtülmüştür. Yapının tüm beden duvarları, taş ve tuğla malzemenin kullanılmasıyla inşa edilmiştir. Duvarlar üç sıra tuğla bir sıra taş malzeme kullanılarak oluşturulmuştur.

**Tuğla Malzeme:** Beden duvarlarında, taş malzeme ile birlikte duvar örgüsünde kullanılmaktadır.

Edirne Bedesteni'nin duvar örgüsünde, tuğla ve taş birlikte kullanılmıştır. Fakat bu malzemelerin sayılarında bir düzen söz konusu değildir. Beden duvarlarında da, kubbe kasnağında da bir sıra kesme taş, ardından bazen üç, bazen dört ya da beş sıra tuğla kullanımı görülmektedir.

Yapının dış cephelerine bitişik dükkanların giriş açıklıkları üzerinde sivri kemerler görülmektedir. Bu kemerlerin hepsi, tuğla malzemelerin dikey şekilde yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur.

Bedestenin içindeki dükkanlardan bazılarının, giriş açıklıklarının kemer ve sağır alınlıklarında da tuğla, taş malzeme ile birlikte kullanılmıştır. Bu kısımlarda baklava motifini anımsatan geometrik öğeler görülmektedir.

**Mermer Malzeme:** Bedestenlerde mermer malzemeyle fazla karşılaşmamaktadır. Bazen yapıların kitabelerinin mermer olduğu görülebilir.

**Alçı Malzeme:** Örtü geçiş öğelerinde kullanılır.

**Ahşap:** Kapıların, pencerelerin söve ve kanatlarında görülmektedir.

Ticaret yapıları içinde diğer yapı çeşidi hanlardır. Hanlar da malzeme kullanımı bakımından birbirleriyle büyük oranda benzerlik gösterirler.

**Taş Malzeme:** Hanlarda taş malzeme, beden duvarlarında, ayak ve kemerlerde, kapı kemer ve alınlıklarında, pencere kemer, söve ve alınlıklarında kullanılmaktadır.

Edirne'deki Deveci Han'a baktığımızda, yapının beden duvarlarının kabayonu taş malzeme kullanılarak inşa edildiğini görmekteyiz. Bu duvarlar dikdörtgen ve yuvarlak formda olan pencerelerle hareketlendirilmiştir.

Hanın ikinci katının her cephesini, sivri formda kemerler çevrelemektedir. Kemerlerde taş malzeme kullanıldığı görülmektedir. Kemerlerin üzerinde yükseldiği ayaklar ve tüm bu taşıyıcılar üzerindeki tonoz örtüler de, taş malzeme ile inşa edilmiştir.

Yapının kapı ve pencere kemerlerinde de taş malzeme kullanılmıştır. Han'ın tüm dikdörtgen formlu pencerelerinin söveleri, taş malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Kapı kemerleri ve söveleri de taş malzemeye yapılmıştır.

Erken Osmanlı Dönemi Hanlarından bir başkası ise Bursa'daki Emir Han'dır. Bu yapı Edirne'deki Deveci Han'la benzerlik göstermektedir. Her ikisi de iki katlı olarak düzenlenmiştir. Deveci Han'da daha çok taş malzeme görülürken, Emir Han'da taş-tuğla almasıklığı yoğun şekilde görülmektedir. Bu hanın tüm ayak ve kemerlerinde her iki malzeme birden kullanılmıştır<sup>55</sup>. Deveci han'da ise daha çok düzgün kesme taş kullanılmıştır.

**Tuğla Malzeme:** Beden duvarlarında, ayak ve kemerlerde, kapı alınlık ve kemerlerinde, pencere kemer ve alınlıklarında kullanılmaktadır.

Edirne'deki Deveci Han'da tuğla malzeme, duvar örgüsünde çok az kullanılmasına rağmen, özellikle pencerelerde yoğun olarak karşımıza çıkmaktadır. Giriş açıklıklarındaki kemerlerde, üst kattaki mekanların örtülerinde ve buralardaki açıklıkların kemerlerinde de görülmektedir.

---

<sup>55</sup> Ekrem H. Ayverdi, *a.g.e.*, s. 97

**Mermer Malzeme:** Hanlarda mermer malzeme pek kullanılmamaktadır. Bazen yapıyla ilgili kitabelerin, bu malzeme kullanılarak yapıldığı görülür.

**Alçı Malzeme** Hanlardaki odaların içinde yer alan duvar nişlerinde, örtü geçişlerinde, bazen de pencerelerde dekoratif amaçlı kullanılmaktadır.

**Ahşap:** Pencere ve kapı kanatlarında görülebilir.

## **KÖPRÜLER**

**Taş Malzeme:** İncelenen yapı çeşitleri içinde yer alan köprülerde, taş malzemeyi görmekteyiz. Taş malzeme, köprülerin ana inşa malzemesi olmakla birlikte, duvarlar, korkuluklar, kemerler bu malzeme kullanılarak inşa edilmiştir.

Edirne'deki Gazi Mihal Köprüsü tamamıyla taş malzemedен inşa edilmiştir. Korkuluklar, çevre duvarı ve kemerler taş malzeme ile yapılmıştır.

**Mermer Malzeme:** Mermer malzemeyi bazen köprülerdeki balkonlarda görebiliriz. Edirne'deki Saraçhane Köprüsü'nde bu durumu görmek mümkündür.



## HAMAMLAR

**Taş Malzeme:** Beden duvarlarında, ayaklarda, kemerlerde, örtüde, pencere kemer ve sövelerinde kullanılmaktadır.

Beden duvarları hemen hemen bütün Erken Osmanlı Dönemi hamamlarında taş ve tuğla malzemenin alternatif olarak kullanılmasıyla inşa edilmiştir. Bazılarında düzgün kesme taş ve tuğla kullanılırken, bazılarında ise moloz taş ve tuğla bir arada kullanılmıştır.

Edirne'deki Tahtakale Hamamı'nın beden duvarlarında taş malzeme kullanılmıştır. Hamamın erkekler kısmı duvarları, üç sıra ve bir sıra kesme taşın alternatif kullanımı ile yapılmıştır. Üç kademe halinde yükselen erkekler kısmının büyük ölçüdeki soyunmalığının ikinci kademesinde ise tamamen kesme taş kullanılmıştır. Her kademedede duvarlar tuğla silmelerle sonlandırılmaktadır.

Erkekler kısmına göre daha küçük olan kadınlar kısmında da taş malzeme tuğla ile birlikte görülürken, kasetleme tekniği karşımıza çıkmaktadır.

Başka bir örnek Edirne Mezit Bey Hamamıdır. Bu yapının beden duvarlarında, kesme taş ve tuğla kullanılmıştır. Bursa'daki İbrahim Hamamı'nda ise beden duvarlarında moloz taş ve tuğla görülmektedir.

**Tuğla Malzeme:** Tuğla malzeme Erken Osmanlı Dönemi Hamamlarının beden duvarlarında ve örtülerinde kullanılmaktadır.

Edirne'deki Beylerbeyi Hamamının dış cephelerinde iki ve üç sıralı tuğlalar arasında kesme taşlar kullanılmıştır. Tuğla malzeme burada diğer yapılardan farklı olarak, her arada ikişer tanedir. Fakat bazı kısımlarda da tek tuğla kullanılmıştır.

Hamamın örtüsünü oluşturan kubbeler de, tuğla malzemenin kullanılmasıyla inşa edilmiştir.

**Mermer malzeme:** Sıcaklık bölümlerinde zemin ve duvar kaplaması olarak, kurnalarda ve göbek taşında kullanılmaktadır.

**Alçı Malzeme:** Alçı malzeme daha çok hamamların sıcaklık bölümlerindeki kubbe geçişlerinde görülmektedir. Bu malzeme kullanılarak oldukça gösterişli süsleme öğeleri yapılmıştır. Mukarnaslar bu süslemelere örnek olarak verilebilir.

**Ahşap Malzeme:** Hamamların Camekan bölümlerinde, kapı kanatlarında görülmektedir. Örneğin Edirne Mezit Bey Hamamı'nın camekan bölümünde ahşap malzeme kullanılmıştır.

Ele alınan tüm malzemeleri değerlendirmek gerekirse, bunlar tüm Erken Osmanlı Dönemi'ne ait yapılarda, benzer yerlerde karşımıza çıkmaktadır. Sadece bazı malzemeler yapıların farklı bölümlerinde, daha gösterişli olarak kullanılmışken, bazen de aynı malzemeyi başka yapıda daha sade olarak görebiliriz. Zaman zaman da sıkça kullanılan bir malzeme yapının çeşitli bölümlerinde kullanılmamış olabilir. Fakat tüm Erken Osmanlı Dönemi Yapıları'na baktığımızda, birbirinden etkilenmeler çok net şekilde görülmektedir.

## 5. SONUÇ

Yapılan bu araştırmada Edirne’de bulunan Erken Dönem Osmanlı yapıları, malzeme ve teknik yönleriyle ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Ele alınan yapıların başında camiler gelmektedir. Diğer örneklerle göre, hakkında en fazla araştırma ve yayın bulunan yapılar, camiler olmuştur. Gerek sayılarının fazla oluşu, gerekse diğer yapılara göre daha iyi durumda olmaları sebebiyle, konu başlığı olan malzeme kullanımını, bu örnekler üzerinde yoğunlaştırdık.

Öncelikle incelenen yapılar sadece araştırma çerçevesinde sınırlanmamaktadır. Bu yapıların plan, mimari özellikleri ve süsleme unsurları incelenerek, araştırmada bunlara değinilmiştir.

Camilerde kullanılan malzemeler incelendiğinde, birbirinden bağımsız ve çok farklı özelliklerle karşılaşılmamıştır. Fakat bazı örneklerde kullanılan malzemelerin bir kısmı üzerinde, çok fazla yoğunlaşıldığı için yapıların daha dikkat çekici hale geldikleri görülmektedir. Örneğin, incelenen yapılardan biri olan Üç Şerefeli Camii, yukarıdaki ifadeyi doğrulamaktadır. Özellikle bu yapıda taş ve mermer malzeme ile oldukça dekoratif şekilde oluşturulmuş yapı elemanları görülmektedir. Taçkapılardaki gösteriş, minarelerdeki iki renkli taş işçiliği, üzerinde uzun uzun inceleme yapma imkanı veren konulardır.

Edirne’deki Erken Dönem Osmanlı Camileri’nde ana inşa malzemesi olarak, taş ve tuğla kullanılmıştır. Taş malzeme ayrıca örtüde, geçiş ögelerinde, ayaklarda, kemerlerde, minarelerde, pencerelerde, taçkapılarda kullanılmıştır. Süsleme konusu içinde bu malzemeyi değerlendirirsek, yine Üç Şerefeli Camii’ni örnek verebiliriz. Ya da Şah Melek Cami taç kapısında, giriş açıklığı üzerindeki kemeri oluşturan palmet motiflerini gösterebiliriz.

Edirne’deki Erken Osmanlı Dönemi yapılarında kullanılan diğer bir malzeme türü ise tuğladır. Tuğla malzeme, taş malzeme ile birlikte almalı ve kasetleme tekniklerinde, duvar örgüsünde kullanılmıştır. Bunun dışında pencerelerde dikkat

çekmektedir. Örneğin, Yıldırım Camii pencere kemer ve alınlıkları bu iki malzemenin kullanımı ile birlikte oldukça dekoratif bir görünüme sahip olmuştur.

Mermer malzeme, camilerde daha çok taçkapılarda, mihrap ve minberlerde karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca kapı kemerleri ve pencere sövelerinde de mermer malzeme görülmektedir.

Alçı, camilerde daha çok pencere şebekelerinde görülmektedir. Bazı camilerde ise, mihraplarda karşımıza çıkmıştır. Şah Melek Camii mihrabı örnek olarak gösterilebilir.

Ahşap malzeme daha çok pencere kanatlarında, kapılarda ve minberlerde görülmektedir. Örneğin, Üç Şerefeli Camii'nin kapı kanatları başarılı ve dikkat çekici örneklerdir.

Diğer bir inceme konusu türbelerdir. Edirne'de inşa edilmiş olan erken döneme tarihli çok az sayıda türbe mevcuttur. Bu konu içinde, Beylerbeyi Türbesi incelenmiştir.

Türbelerin de ana inşa malzemesini taş ve tuğla oluşturmaktadır. Genellikle çokgen planlı olan türbelerin dış cepheleri, taş malzeme kullanılarak örülmüştür. Bazen de taş ve tuğla malzeme birlikte kullanılmıştır. Beylerbeyi Türbesi'nin dış cepheleri kesme taştır. İçten taş ve tuğla ile örülmüştür. Aynı durum örtü için de geçerlidir.

Türbelerde mermer malzeme kullanımı, kapı kemer ve sövelerde ya da pencereler de görülmektedir.

Taş ve tuğla malzemenin yoğun olarak görüldüğü yapılardan biri de medreselerdir. Taş ve tuğla, medreselerde öncelikle duvar örgüsünde kullanılmıştır. Örtüler de, bu malzemelerle inşa edilmiştir. Yine medreselerdeki avlu revaklarına bakıldığında, buradaki kemerlerin de iki renkte taş kullanılarak yapıldığı

görülmektedir. Saatli Medrese buna örnek olarak verilebilir. Çeşitli kaynaklarda bu medresenin avlu revaklarındaki kemerlerin, iki renkte taş malzeme kullanılarak yapıldığı belirtilmektedir.

Medreselerde mermer malzeme, pencerelerde ve taçkapılarda görülmektedir. Örneğin Saatli Medrese'nin taçkapısında, giriş açıklığını örten basık kemer, iki renkte mermer malzeme kullanımı ile yapılmıştır.

Ticaret yapıları başlığı altında ise Bedesten ve Deveci Han incelenmiştir. Her iki yapıda da ana inşa malzemesi olarak, taş ve tuğla kullanılmıştır. Dış cephelerde, pencerelerde, kemerlerde, kapılarda bu iki malzeme yoğun olarak kullanılmaktadır.

Bedestene bakıldığında, yapının pencerelerindeki taş işçiliği, dikkat çekmektedir. Pencere kemerlerinde taş malzeme kullanılarak bitkisel ve geometrik motifler oluşturulmuştur.

Diğer bir yapı olan Deveci Han'da, taş ve tuğla malzeme, yapının büyük kısmında bir arada kullanılmıştır. Cephelerdeki pencere kemerlerinde, örtüyü taşıyan kemerlerde, koridorlardaki odaların kapı alınlıklarında bu iki malzemenin birlikte kullanıldığı görülmektedir.

Erken dönem Edirne köprüleri ise, tamamıyla taş malzeme ile inşa edilmiştir. Bazen köprülerin tarih köşklerinde ve balkonlarında, mermer malzemenin de kullanıldığı görülmektedir. Bu duruma örnek olarak, Saraçhane Köprüsü'ndeki balkonun mermer parmaklıkları verilebilir.

İncelenen konulardan biri de hamamlardır. Fakat diğer yapıların içinde en kötü durumda olan yapılardır. Çoğu harabe haldedir. Genel olarak hamamlar da, malzeme konusu içinde değerlendirildiğinde başta taş ve tuğla olmak üzere mermer, ahşap, alçı gibi malzemelerin kullanıldığı görülmektedir.

Edirne'deki Erken Osmanlı Dönemi Hamamlarının hepsi, II. Murat döneminde inşa edilmiştir<sup>56</sup>. Hamamların taşıyıcı sistemlerini oluşturan, duvar, kemer ve örtülerin tümü kagirdir. Duvarlarda genellikle taş ve tuğla dizileriyle oluşturulan almaşık düzen görülmektedir. Kemer ve örtülerin tümü tuğladan inşa edilmiştir. Zaman zaman kagir duvar ve ahşap örtünün karma bir şekilde kullanıldığı da, görülmektedir. Buna örnek olarak Mezit Bey Hamamı, soğukluk kısmı verilebilir.

Hamamlarda mermer malzeme, iç mekanlarda duvar kaplaması olarak kullanılmıştır. Bunun dışında sıcaklık bölümlerindeki kurnalarda ve göbek taşında da görülmektedir.

Alçı malzeme daha çok kubbeye geçiş ögelerinde görülmektedir. Bazen mukarnaslar halinde, bazen de istiridye kabuğu motifinde karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Tahtakale Hamamı'nda bahsedilen bu özellikleri görmek mümkündür.

Mezit Bey Hamamı'nın soğukluk bölümü tavan örtüsü ise ahşap malzeme kullanımına verilebilecek en belirgin örnektir.

Genel anlamda değinmek gerekirse, tüm malzeme çeşitleri, incelenen bütün yapılarda, çok farklı özelliklerle karşımıza çıkmamaktadır. Belirli bir düzen göze çarpmaktadır. Her malzemenin ele alınan yapılardaki kullanım yerleri, belirginleşmektedir.

---

<sup>56</sup> İlter Büyükdığan, *a.g.m.*, s. 393

## KAYNAKÇA

Acun, Hakkı, “Erken Devir Osmanlı Mimarisi”, *Yeni Türkiye* 34, 701 *Osmanlı*

*Kültür ve Sanat*, C. 4.

Aslanapa, Oktay, *Edirne’de Osmanlı Devri Abideleri*, İstanbul 1949

Aslanapa, Oktay, “Edirne’de Türk Mimarisinin Gelişmesi”, *Edirne’nin 600. Fethi*

*Yıldönümü Armağan Kitabı*, Ankara 1965

Aslanapa, Oktay, *Türk Sanatı*, Ankara 1990.

Ayverdi, Ekrem Hakkı, *Osmanlı Mimarisinin İlk Devri*, C. 1, İstanbul 1989.

Ayverdi, Ekrem Hakkı, *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri*, C. 3, İstanbul 1989.

Ayverdi, Ekrem Hakkı, *Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Murat Devri*, İstanbul 1989.

Aktuğ Kolay, İlknur, *Batı Anadolu’da 14. yüzyıl Beylikler Mimarisinde Yapım Teknikleri*,

Ankara 1999.

Batur, Afife, “Osmanlı Camilerinde Almaşık Duvar Üzerine”, *Anadolu Sanatı Araştırmaları* C. 1, İstanbul 1970.

Bayrakal, Sedat, *Edirne’deki Tek Kubbeli Camiler*, Ankara 2001

Büyükdıġan, İlter, “İkinci Murat Çağı Edirne Hamamlarında Üst Örtü ve Aydınlatma

Düzenleri”, *Serhattaki Pay-ı Taht*, İstanbul 1994

Çakmak, Şakir, *Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Taç Kapılar(1300–1500)*, Ankara 2001.

Çulpan, Cevdet, *Türk Taş Köprüleri(Orta Çağdan Osmanlı devri sonuna kadar)*, Ankara

2002.

Demiralp, Yekta, *Erken Dönem Osmanlı Medreseleri*, Ankara 1999

Eyice, Semavi, “Hamam”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 158, İstanbul 1997.

Eyice, Semavi, “Bedesten”, TDV *İslam Ansiklopedisi*, C. 5, İstanbul 1992.

Eyice, Semavi, “Edirne”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 10, İstanbul 1992.

Eyice, Semavi, “İznik’te Büyük Hamam ve Osmanlı Devri Hamamları Hakkında Bir

Deneme”, *Tarih Dergisi*, S. 15, 1960.

Emecen, M. Feridun, “Edirne”, *Serhattaki Payıtaht*, İstanbul 1998.

Esin, Emel, “Türk Kubbesi”, *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, S. 3, Ankara 1971.

Ersoy, Ayla, *XV. Yüzyıl Osmanlı Ağaç İşçiliği*, İstanbul 1993.



Erken, Sabih, “Edirne Hamamları”, *Vakıflar Dergisi*, S.10

Ertuğrul, Özkan, “Darülhadis Külliyesi”, *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1993.

Gökbilgin, Tayip, “Edirne”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 4, İstanbul 1977.

Gökbilgin, Tayip, *Edirne Hakkında Yazılmış Tarihler, (Edirne Hatıra Kitabı)*,

Ankara

1995.

Karamağaralı, Beyhan, “Edirne Eski Cami Kitabeleri ve Mimarimizdeki Yeri”,

*Vakıflar*

*Dergisi* S.9, 1971.

Kazancıgil, Ratip, *Edirne İmaretleri*, İstanbul 1999.

Kuran, Abdullah, *İlk Devir Osmanlı Mimarisinde Cami*, Ankara 1964.

Kılcı, Ali, *Anadolu Türk Mimarisinde Erken Devir (XIV-XV Yüzyıl) Baldaken*

*tarzı*

*Türbeler* Ankara 2007

Karpuz, Haşim, *Anadolu Selçuklu Mimarisi*, Konya 2001.

Kınık, Doğan, “Edirne”, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, C. 1, İstanbul 1997

Kuban, Doğan, *Anadolu Türk Sanatının Kaynak ve Sorunları*, İstanbul 1965.

Kuban, Doğan, *Mimarlık Kavramları*, İstanbul 1998

Mülayim, Selçuk, *Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süsleme*, Ankara 1982.

Peremeci, Osman Nuri, Edirne Tarihi, İstanbul 1939.

Söylemezoğlu, Kemali, *İslam Dini İlk Camiler ve Osmanlı Camileri*, İstanbul 1955.

Şener, Yaşar Selçuk, ‘XIV. Yüzyıl Bursa Yapılarında Erken Osmanlı Duvar Örgüsü’,

*Türk Etnografya Dergisi*, S. 20, Ankara 1997.

Tanman, Baha, “Edirne’de Erken Dönem Osmanlı Camileri ve Özellikle Üç Şerefeli

Hakkında”, *Serhattaki Payitaht*, İstanbul 1994.

Tunç, Gülgün, *Taş Köprülerimiz*, Ankara 1978.

*Türkiye’de Vakıf Abideler ve Eski Eserler*, C.1, Ankara 1983.

Onur, Oral, *Edirne Türk Tarihi Vesikalarından Kitabeler*, İstanbul 1972.

Onur, Oral, *Edirne Minareleri*, Edirne 1974.

Önkal, Hakkı, *Osmanlı Hanedan Türbeleri*, Ankara 1992.

Önge, Yılmaz, *Anadolu’da XII.-XIII. Yüzyıl Türk Hamamları*, Ankara, 1995.

Ödekan, Ayla, “Bedesten”, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, C.1, İstanbul 1997.

Ödekan, Ayla, “Darülhadis”, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, C.1, İstanbul 1997.

Öney, Gönül, *Beylikler Devri Sanatı, XIV-XV. Yüzyıl*, İstanbul 1989.

Öney, Gönül, “Beylikler ve Erken Osmanlı Sanatına, Sosyal Yaşantısına Genel Bakış”,

*Erken Osmanlı Sanatı*, İstanbul 2002.

Özbek, Yıldırar, *Osmanlı Beyliği mimarisinde Taş Süsleme*, Ankara 2001.

Uğurluer, Talha, *Balkanların Başkenti Edirne ve Gezi Rehberi*, İstanbul 2006.

Ünver, A. Süheyl, “Edirne’de Şah Melek Paşa Camii Nakışları Hakkında”,

*Vakıflar*

*Dergisi*, S. 3, Ankara 2006.

Özkan, Selma, *Edirne’deki Tarihi Eserlerin Dış Mekanlarında Seramik*

*Malzemenin Kullanımı*. Edirne, 1995

## **FOTOĞRAFLAR**



**Fot.1 Yıldırım Camii genel görünümü**



**Fot.2 Yıldırım Camii doğu cephesi revak görünümü**





**Fot.3 Yıldırım Camii güney cephesi genel görünümü**



**Fot.4 Yıldırım Camii kuzey cephesi genel görünümü**



**Fot.5 Yıldırım Camii batı cephesi genel görünümü**



**Fot.6 Yıldırım Camii pencere detayı**





**Fot.7 Yıldırım Camii pencere detayı**



**Fot.8 Yıldırım Camii pencere detayı**





**Fot.9 Yıldırım Camii pencere detayı**



**Fot.10 Yıldırım Cami sütun başlığı detayı**



**Fot.11 Yıldırım Cami harim görünümü**



**Fot.12 Yıldırım Cami taphane mekanı giriş kısmı**



**Fot.13 Yıldırım Cami minberi**



**Fot.14 Yıldırım Cami mihrabı**





**Fot.15**Yıldırım Cami tabhane mekanındaki niş detayı



**Fot.16** Yıldırım Cami pencere detayı



**Fot.17 Yıldırım Cami mahfili**



**Fot.18 Yıldırım Cami kubbe kalem işi detayı**

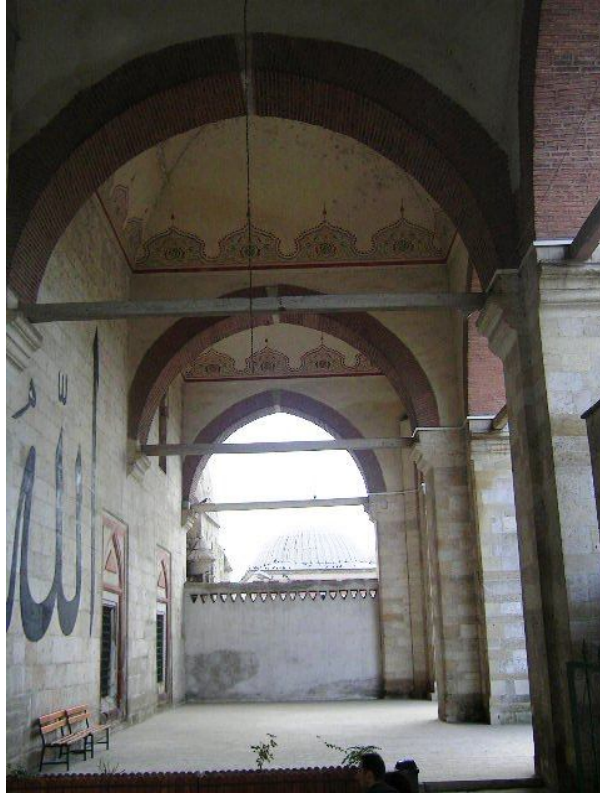




**Fot.19 Eski Camii genel görünümü**



**Fot.20 Eski Camii taçkapısı**



**Fot.21 Eski Camii kuzey cephesi son cemaat yeri**



**Fot.22 Eski Camii taçkapıdaki mukarnas detayı**





**Fot.23 Eski Camii taçkapı yanındaki niş**



**Fot.24 Eski Camii son cemaat yeri kemerleri**





**Fot. 25 Eski Camii minare kaidesi**



**Fot. 26 Eski Camii minare kaidesi detayı**



**Fot.27 Eski Camii minaresi**



**Fot.28 Eski Camii batı cephesi ve taçkapısı**





**Fot.29 Eski Camii minare minare kaidesi ve minareye giriş kapısı**



**Fot.30 Eski Camii kuzey cephedeki pencere detayı**





**Fot.31 Eski Camii batı cephedeki taçkapı**





**Fot.32 Eski Camii kuzey cephedeki pencere detayı**



**Fot.33 Eski Camii mihrabı**



**Fot.34 Eski Camii kubbe kalem işi detayı**

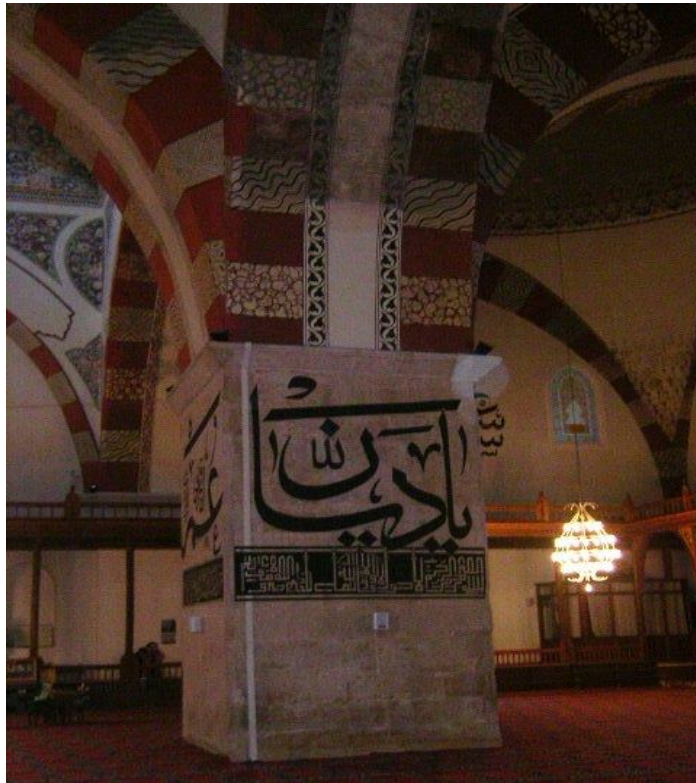


**Fot.35 Eski Camii harim görünümü**

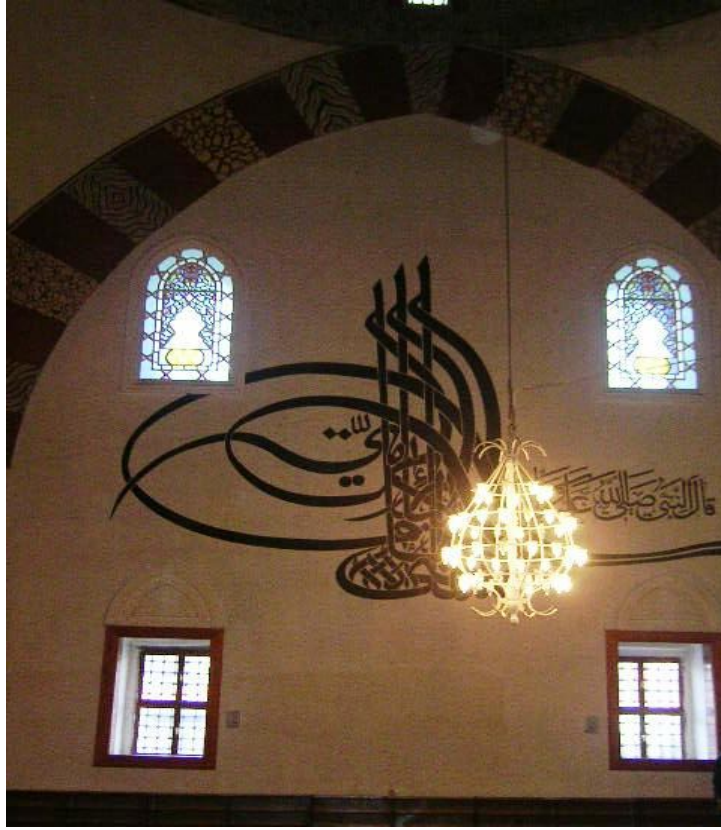




**Fot.36 Eski Camii harim görünümü**



**Fot.37 Eski Camii harim görünümü**



**Fot.38 Eski Camii harim görünümü**





**Fot.39 Gazi Mihal Camii genel görünümü**



**Fot.40 Gazi Mihal Camii taçkapısı**

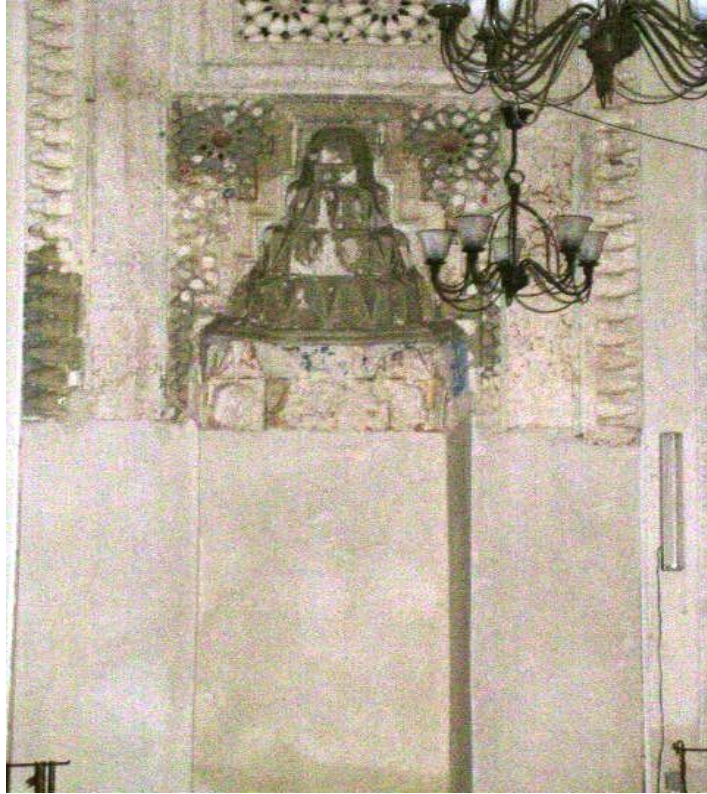


**Fot.41 Gazi Mihal Camii batı cephesi ve son cemaat yeri**



**Fot.42 Gazi Mihal Camii harim kısmı ve mihrap**





**Fot.43 Gazi Mihal Camii mihrabı**



**Fot.44 Gazi Mihal Camii minberi**

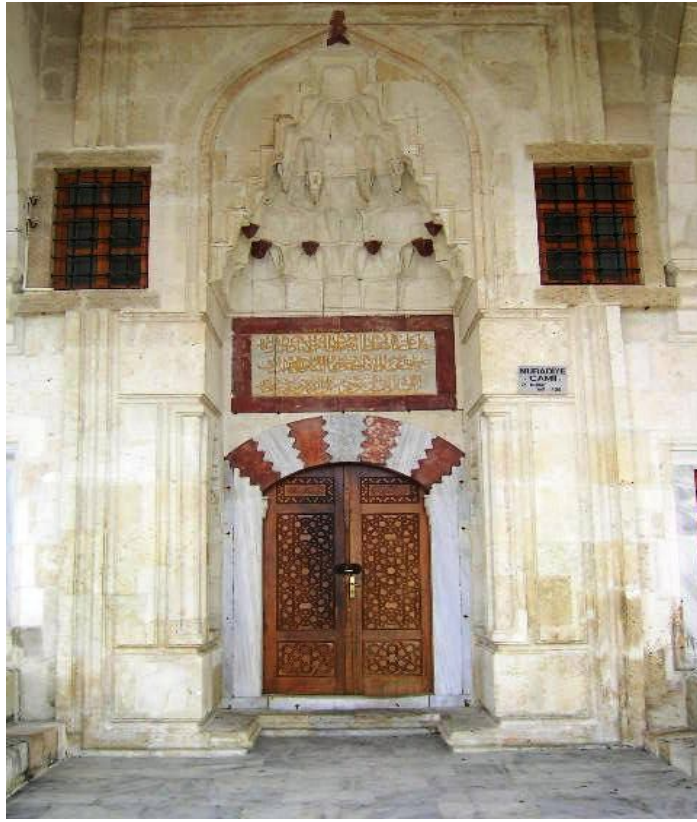


**Fot. 45 Muradiye Camii kuzey cephesi**



**Fot. 46 Muradiye Camii güney cephesi**





**Fot. 47 Muradiye Camii taçkapısı**



**Fot. 48 Muradiye Camii mahfil görünümü**



**Fot. 49 Muradiye Camii harim görünümü**

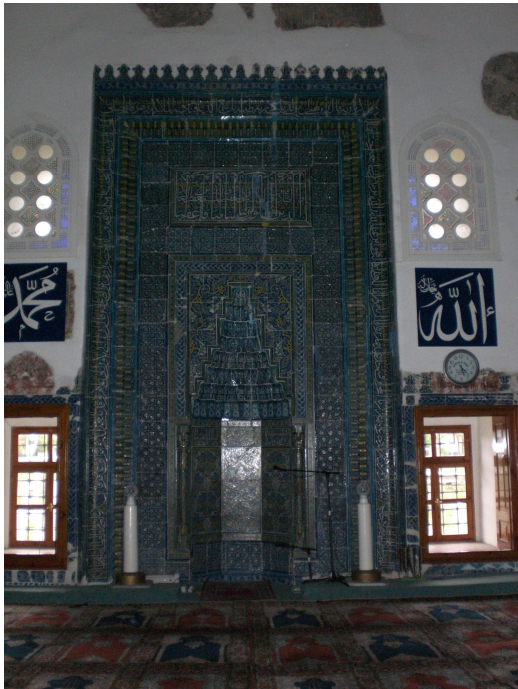


**Fot. 50 Muradiye Camii harim görünümü**





**Fot. 51 Muradiye Camii minberi**



**Fot. 52 Muradiye Camii mihrabı**



**Fot. 53 Muradiye Camii harim mekânı duvar çinileri ve pencere detayı**



**Fot. 54 Muradiye Camii kalem işi ve kubbe geçiş ögesi detayı**





**Fot. 55 Muradiye Camii pencere detayı**



**Fot.56 Şah Melek Camii genel görünümü**



**Fot.57 Şah Melek Camii batı cephesi genel görünümü**





**Fot.58 Şah Melek Camii kuzey cephesi genel görünümü**



**Fot.59 Şah Melek Camii pencere detayı**



**Fot.60 Şah Melek Camii minaresi**



**Fot.61 Şah Melek Camii doğu cephe taçkapı kemeri**





**Fot.62 Şah Melek Camii doğu cephe taçkapı kemeri**



**Fot.63 Şah Melek Camii taçkapı giriş açıklığı**



**Fot.64 Şah Melek Camii harim bölümü**



**Fot.65 Şah Melek Camii mahfili**





**Fot.66 Şah Melek Camii minberi**



**Fot.67 Şah Melek Camii mihrabı**



**Fot.68 Şah Melek Camii kubbe geçiş öğesi**



**Fot.69 Beylerbeyi Camii genel görünümü**

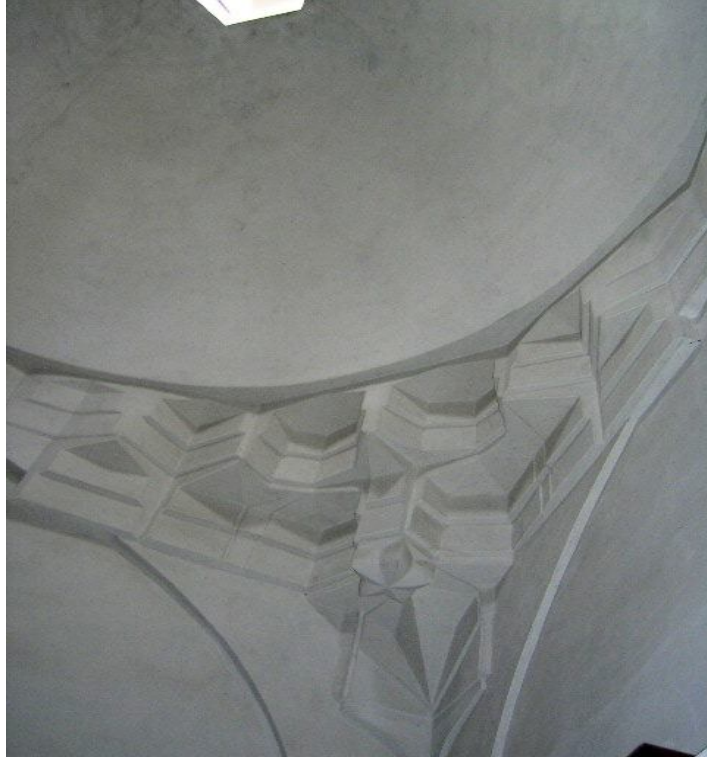




**Fot.70 Beylerbeyi Camii taçkapısı**



**Fot.71 Beylerbeyi Camii mihrap ve minberi**



**Fot.72 Beylerbeyi Camii kubbe geçiş ögesi**



**Fot.73 Darülhadis Camii genel görünümü**



**Fot.74 Darülhadis Camii kuzey cephesi taçkapı**





**Fot.75 Darülhadis Camii batı cephesi**



**Fot.76 Darülhadis Camii pencere detayı**



**Fot.77 Darülhadis Camii pencere detayı**



**Fot.78 Darülhadis Camii son cemaat yeri görünümü**





**Fot.79 Darülhadis Camii son cemaat yeri görünümü**



**Fot.80 Darülhadis Camii son cemaat yeri görünümü**



**Fot.81 Darülhadis Camii son cemaat yeri görünümü**



**Fot.82 Darülhadis Camii mihrabı**





**Fot.83 Darülhadis Camii minberi**



**Fot.84 Darülhadis Camii harim bölümü**





**Fot.85 Darülhadis Camii pencere kanatları ve kitaplık nişi**



**Fot.86 Darülhadis Camii pencere kanatları**



**Fot.87 Darülhadis Camii mahfili**



**Fot.88 Şehabeddin Paşa Camii genel görünümü**



**Fot.89 Şehabeddin Paşa Camii batı cephesi görünümü**





**Fot.90 Şehabeddin Paşa Camii güney cephesi görünümü**



**Fot.91 Şehabeddin Paşa Camii son cemaat yeri görünümü**



**Fot.92 Şehabeddin Paşa Camii son cemaat yeri kemerleri**



**Fot.93 Şehabeddin Paşa Camii kuzey cephesi dış mihrap ve pencere detayları**



**Fot.94 Şehabeddin Paşa Camii taç kapısı**



**Fot.95 Şehabeddin Paşa Camii minberi**





**Fot.96 Şehabeddin Paşa Camii mihrabı**



**Fot.97 Şehabeddin Paşa Camii pencere detayı**





**Fot.98 Şehabeddin Paşa Camii pencere detayı**



**Fot.99 Şehabeddin Paşa Camii kubbe geçiş ögesi**



**Fot.100 Mezit Bey Camii kuzey cephesi genel görünümü**



**Fot.101 Mezit Bey Camii batı cephesi genel görünümü**



**Fot.102 Mezit Bey Camii güney cephesi ve pencere detayı**



**Fot.103 Mezit Bey Camii taçkapısı**





**Fot.104 Mezit Bey Camii minberi**



**Fot.105 Mezit Bey Camii mihrabı**



**Fot.106 Mezit Bey Camii mahfili**



**Fot.107 Mezit Bey Camii harim bölümü**



**Fot.108 Mezit Bey Camii harim bölümü**



**Fot.109 Mezit Bey Camii pencere detayı**





**Fot.110 Mezit Bey Camii pencere detayı ve kitaplık**



**Fot.111 Mezit Bey Camii kubbe geçiş ögesi**

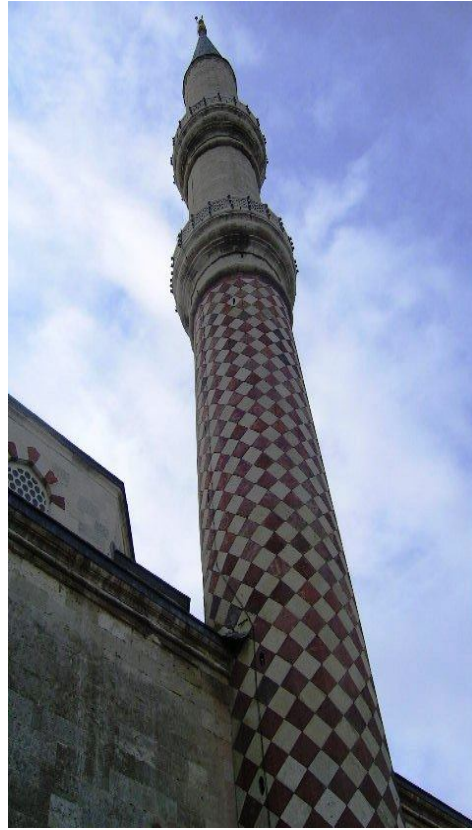


**Fot.112 Mezit Bey Camii kubbe geçiş ögesi**





**Fot.113 Üç Şerefeli Camii genel görünümü**



**Fot.114 Üç Şerefeli Camii minaresi**



**Fot.115 Üç Şerefeli Camii minaresi**



**Fot.116 Üç Şerefeli Camii güney cephesi**



**Fot.117 Üç Şerefeli Camii pencere detayı**



**Fot.118 Üç Şerefeli Camii pencere detayı**



**Fot.119 Üç Şerefeli Camii pencere detayı**

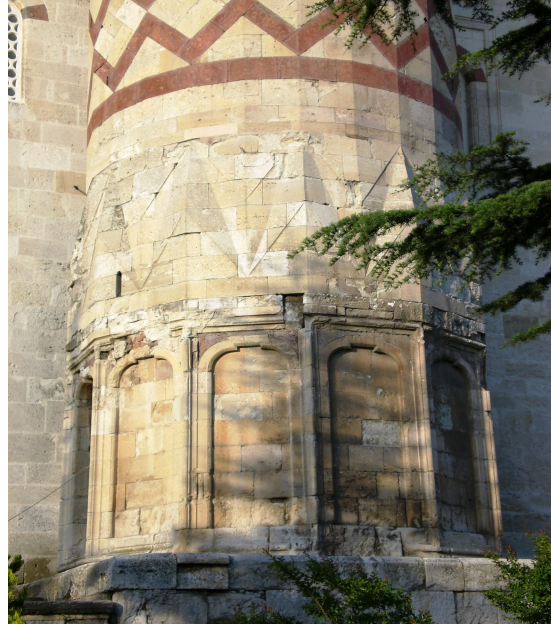




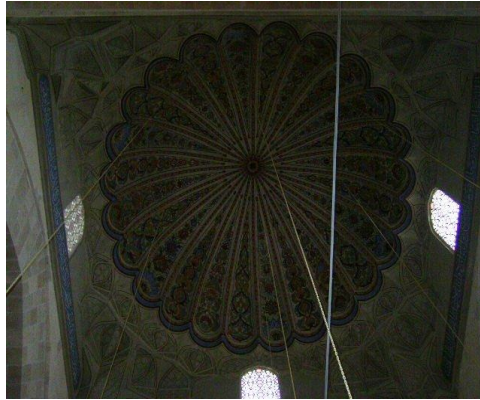
**Fot.120 Üç Şerefeli Camii pencere detayı**



**Fot.121 Üç Şerefeli Camii minare kaidesi**



**Fot.122 Üç Şerefeli Camii minare kaidesi**



**Fot.123 Üç Şerefeli Camii kubbe kalem işi**



**Fot.124 Üç Şerefeli Camii kubbe kalem işi**



**Fot.125 Üç Şerefeli Camii harim bölümü**



**Fot.126 Üç Şerefeli Camii mihrabı**





**Fot.127 Üç Şerefeli Camii minberi**



**Fot.128 Beylerbeyi Türbesi**



**Fot.129 Peykler Medresesi dış cephe genel görünümü**



**Fot.130 Saatli Medrese dış cephe genel görünümü**



**Fot.131 Saatli Medrese dış cephe genel görünümü**



**Fot.132 Saatli Medrese dış cephe genel görünümü**





**Fot.133 Bedesten dış cephe görünümü**



**Fot.134 Bedesten iç mekan görünümü**



**Fot.135 Bedesten pencere detayları**



**Fot.136 Bedesten batı cephesi kapısı**





**Fot.137 Bedesten iç mekan görünümü ve kuzey cephesi kapısı**



**Fot.138 Bedesten pencere detayı**



**Fot.139 Bedesten pencere detayı**



**Fot.140 Bedesten pencere detayı**





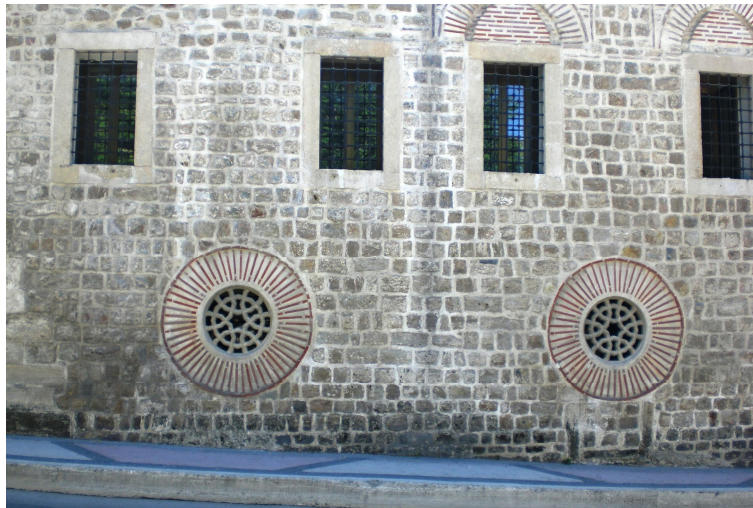
**Fot.141 Bedesten iç mekan dükkan kapı kemeri ve alınlığı**



**Fot.142 Bedesten iç mekan dükkan kapı kemeri ve alınlığı**



**Fot.143 Deveci Han dış cephe genel görünümü**



**Fot.144 Deveci Han dış cephe pencere detayları**





**Fot.145 Deveci Han dış cephe kapı görünümü**



**Fot.146 Deveci Han dış cephe pencere detayları**



**Fot.147 Deveci Han dış cephe yuvarlak pencere detayı**



**Fot.148 Deveci Han avludan genel görünüm**





**Fot.149 Deveci Han iç mekan kemer detayları**



**Fot.150 Deveci Han iç mekan görünümü**



**Fot.151 Deveci Han iç mekana giriş kapısı**



**Fot.152 Deveci Han iç mekan görünümü**





**Fot.153 Deveci Han iç mekan görünümü**



**Fot.154 Deveci Han idare odası iç mekan görünümü**



**Fot.155 Deveci Han idare odasındaki duvar nişi detayı**



**Fot.156 Deveci Han idare odası giriş kapısı, kemer ve alınlığı**





**Fot.157 Deveci Han güney cephesi görünümü**



**Fot.158 Deveci Han güney cephesi kapısı**



**Fot.159 Gazimihal Köprüsü genel görünümü**



**Fot.160 Gazimihal Köprüsü genel görünümü**





**Fot.161 Sarayane (Şehabeddin Paşa) Köprüsü genel görünümü**



**Fot.162 Sarayane (Şehabeddin Paşa) Köprüsü kemer detayı**



**Fot.163 Sarachane (Şehabeddini Paşa) Köprüsü genel görünüm ve tarih köşkü**



**Fot.164 Sarachane (Şehabeddin Paşa) Köprüsü tarih köşkü detayı**





**Fot165Saraçhane (Şehabeddin Paşa) Köprüsü tarih köşkü karşısındaki balkon**



**Fot.166 Fatih Köprüsü genel görünümü**



**Fot.167 Fatih Köprüsü genel görünümü**





**Fot.168 Gazi Mihal Hamamı dış cephe genel görünümü**



**Fot.169 Gazi Mihal Hamamı dış cephe genel görünümü**



**Fot.170 Gazi Mihal Hamamı dış cephe genel görünümü**





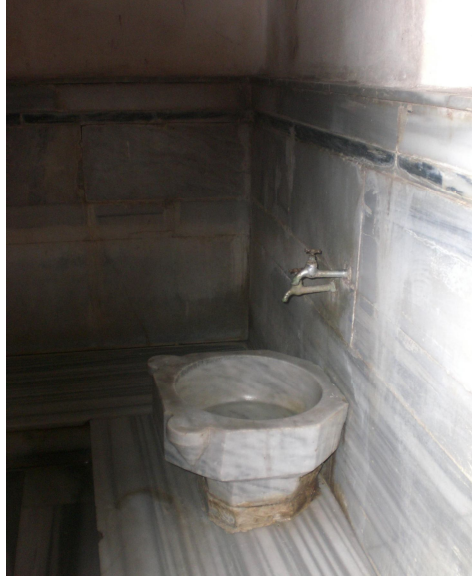
**Fot.171 Beylerbeyi Hamamı dış cephe genel görünümü**



**Fot.172 Beylerbeyi Hamamı dış cephe genel görünümü**



**Fot.173 Beylerbeyi Hamamı dış cephe genel görünümü**



**Fot.174 Tahtakale Hamamı sıcaklık bölümü kurnalarından görünüm**



**Fot.175 Tahtakale Hamamı sıcaklık bölümü kurnalarından görünüm**





**Fot.176 Tahtakale Hamamı kubbesi**



**Fot.177 Tahtakale Hamamı kubbesi**



**Fot.178 Tahtakale Hamamı kubbe geçiş öğesi**



**Fot.179 Tahtakale Hamamı kubbe geçiş öğesi**





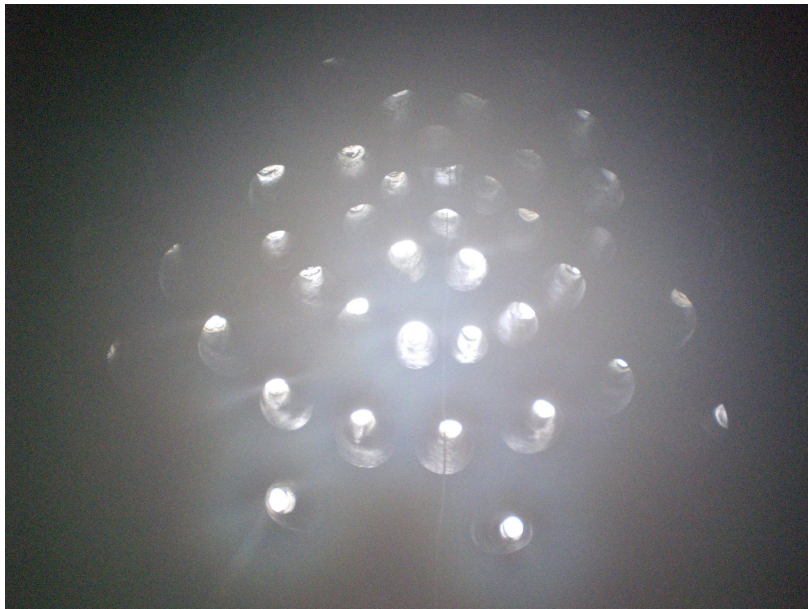
**Fot.180 Mezit Bey Hamamı sıcaklık bölümüne giriş kapısı**



**Fot.181 Mezit Bey Hamamı camekan bölümü**



**Fot.182 Mezit Bey Hamamı camekan bölümü tavanı**



**Fot.183 Mezit Bey Hamamı kubbesi**

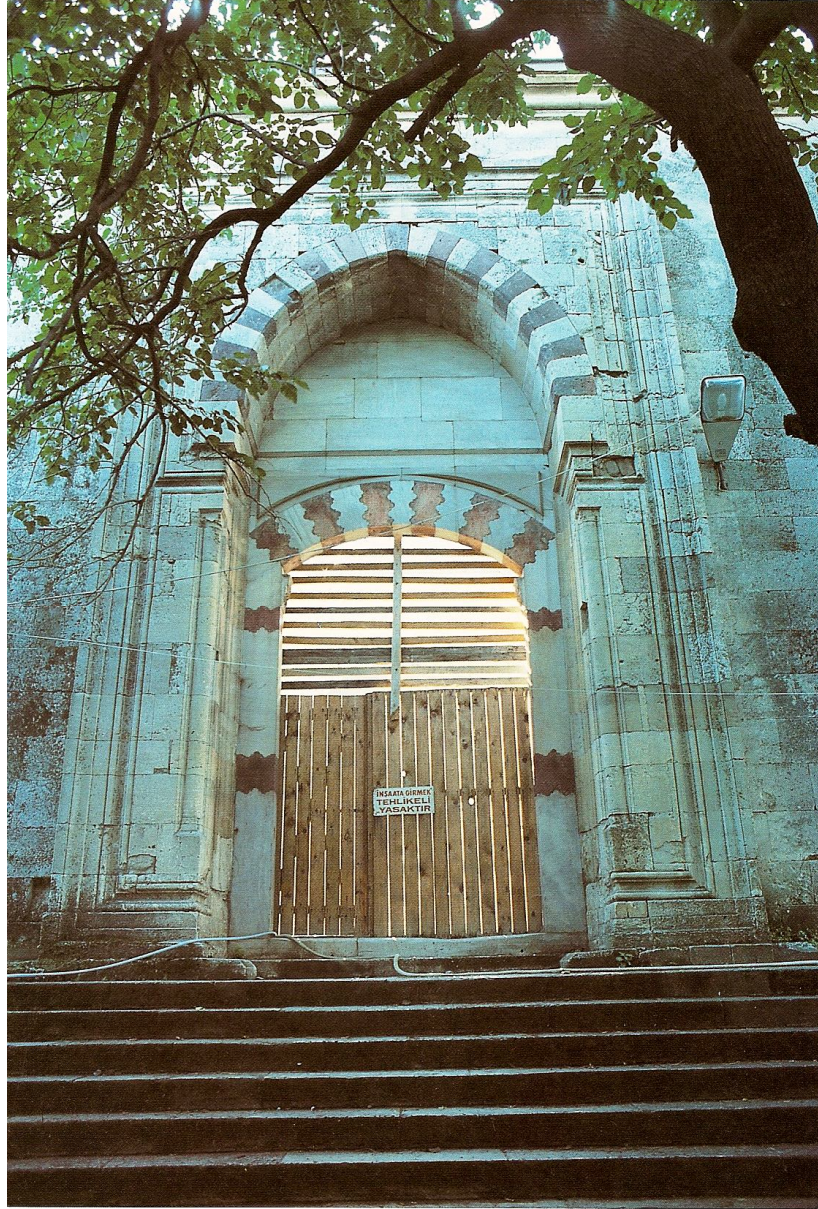




**Fot.184 Mezit Bey Hamamı kubbesi**



**Fot.185 Mezit Bey Hamamı kubbe geçiş öğesi**



(Ş.Çakmak, Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Taç kapılar)

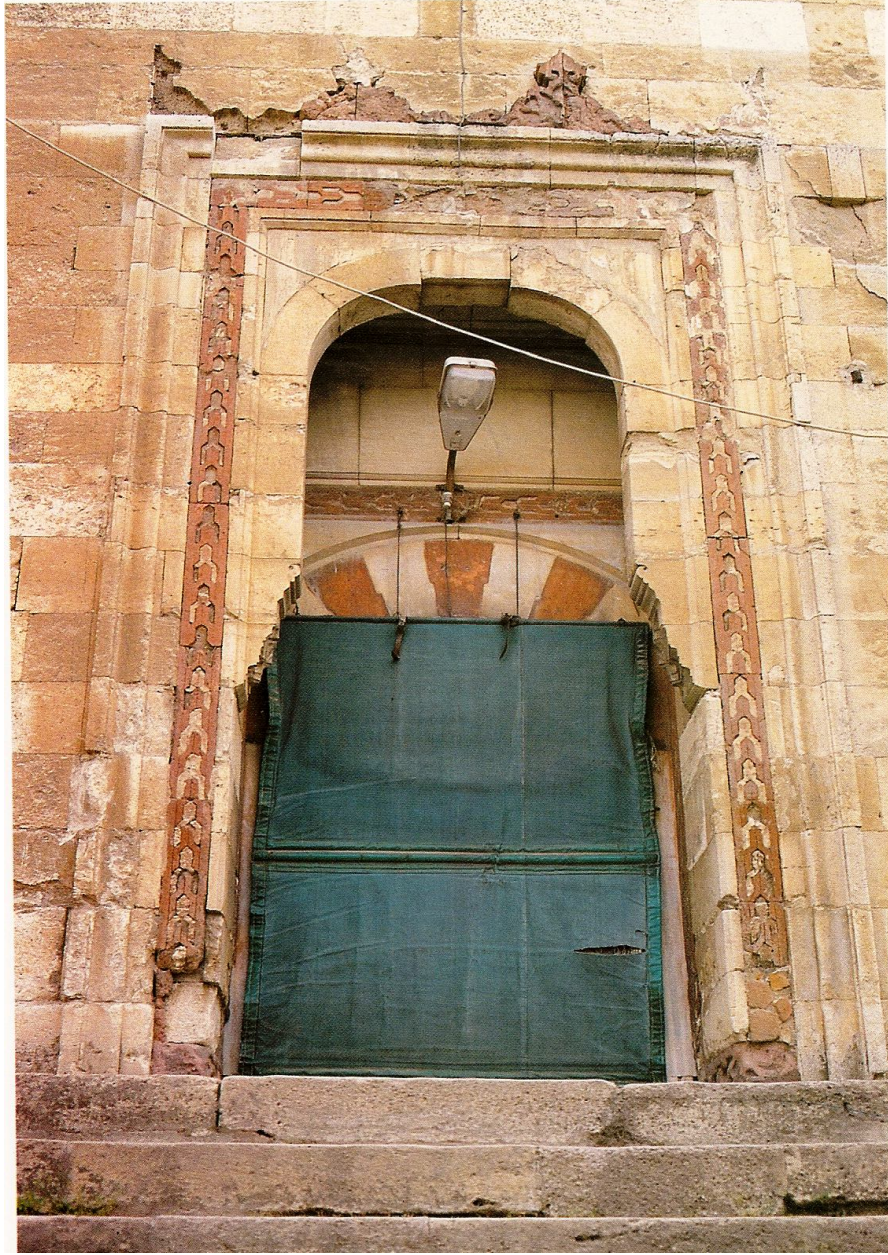
**Fot.186. Üç Şerefeli Cami avlu kuzey taçkapısı genel görünümü**





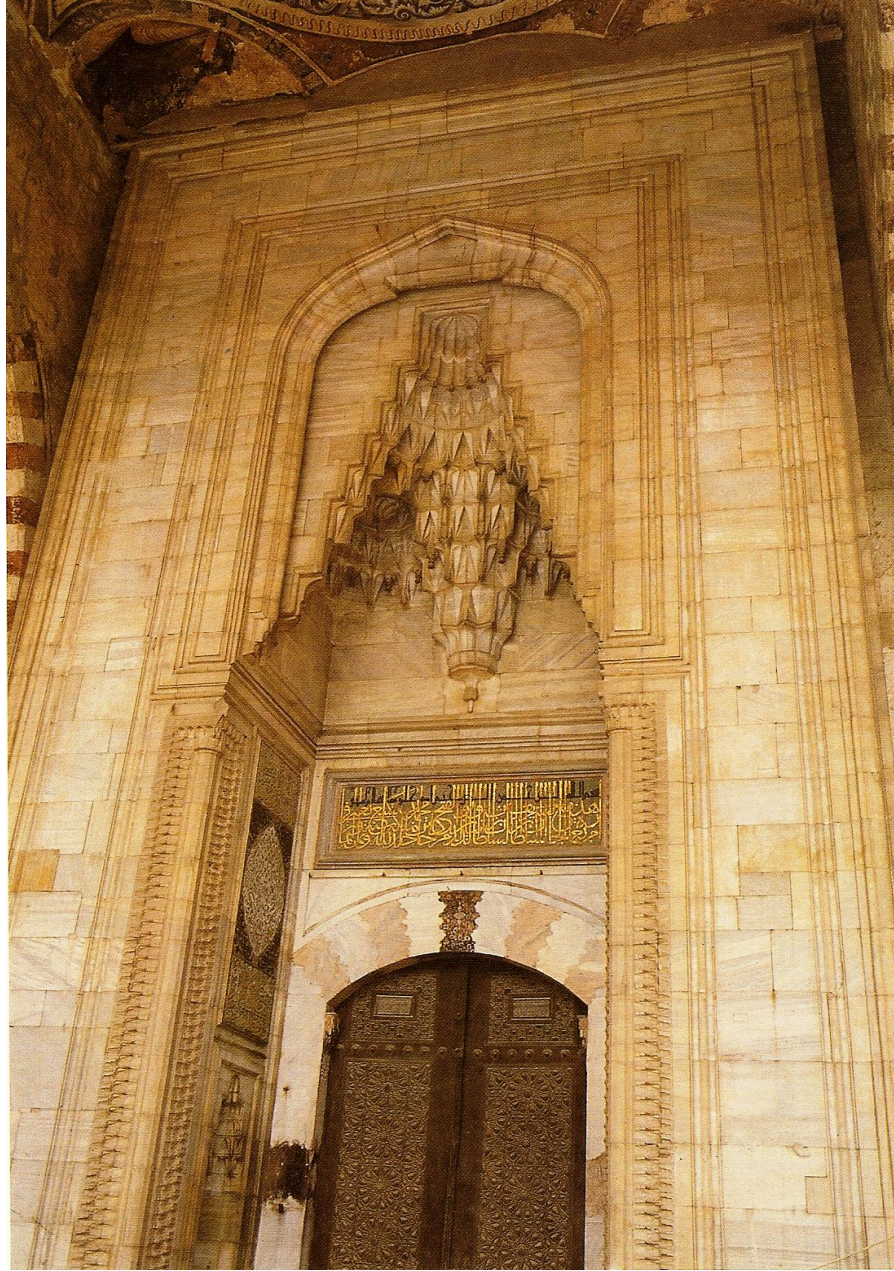
Fot.187.(Ş. Çakmak)Üç Şerefeli Cami avlu batı taçkapısı genel görünümü





**Fot.188 (Ş.Çakmak)Üç Şerefeli Cami harim batı taçkapısı genel görünümü**





**Fot.189 (Ş.Çakmak) Üç Şerefeli Cami harim kuzey taçkapısı**





Fot.190 (Ş. Çakmak) Üç Şerefeli Cami harim kuzeybatı taçkapısı





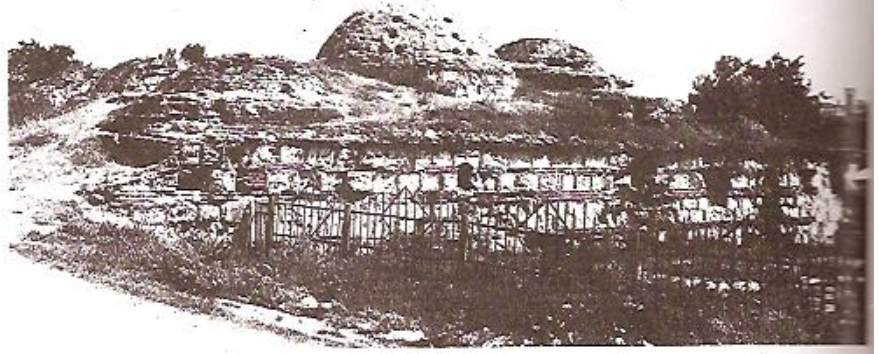
**Fot.191 (Ş. Çakmak) Peykler Medresesi Taçkapısı**





**Fot.192.(Ş. Çakmak) Saatli Medresesi Taçkapısı**





(Sabih Erken, Edirne hamamları, Vakıflar Dergisi)

**Fot.193-194 (S. Erken) Gazi Mihal Hamamı**

ERKEN

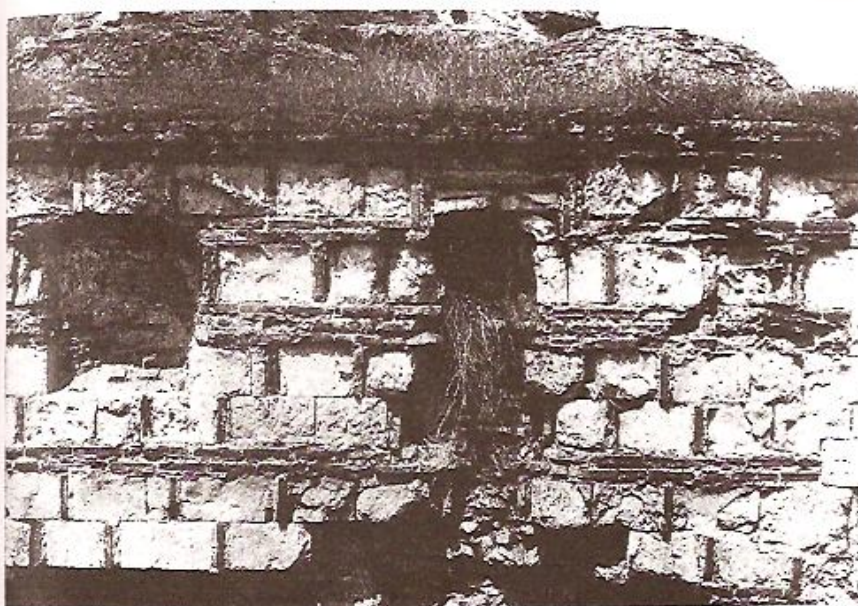
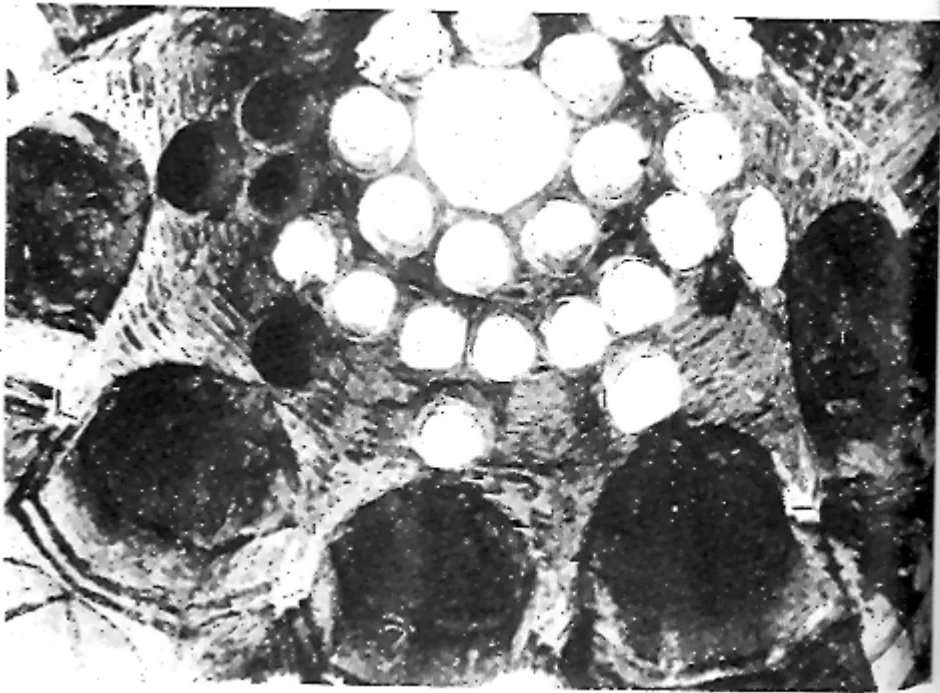


Fig. 195. Gazi Mihal Hamamı. Kütahya. Erken.



Fig. 196. Gazi Mihal Hamamı. Kütahya. Erken.

**Fot. 195–196 (S. Erken) Gazi Mihal Hamamı**

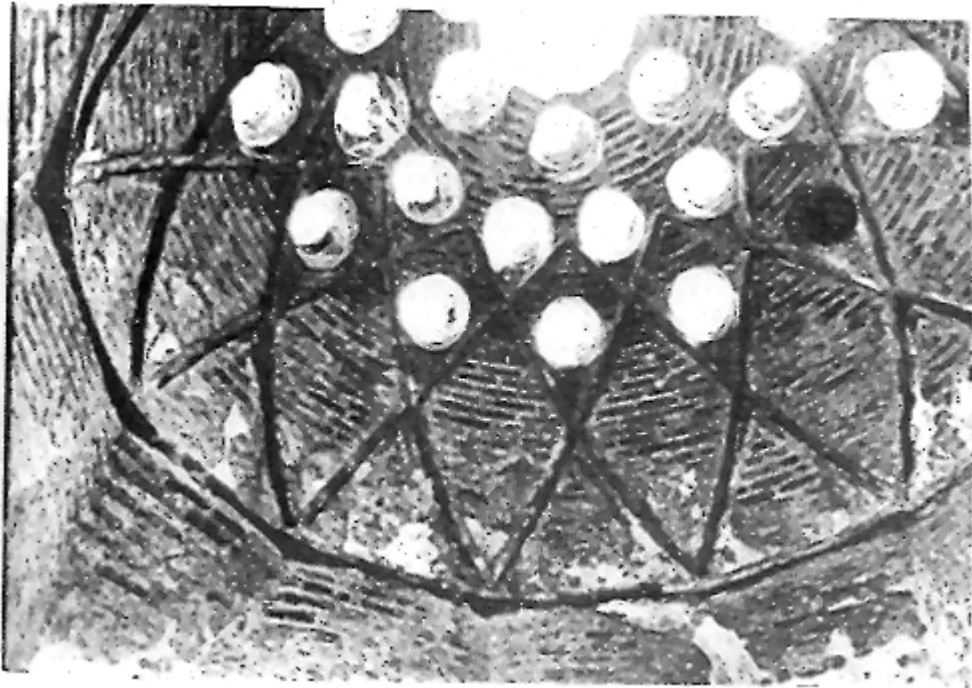
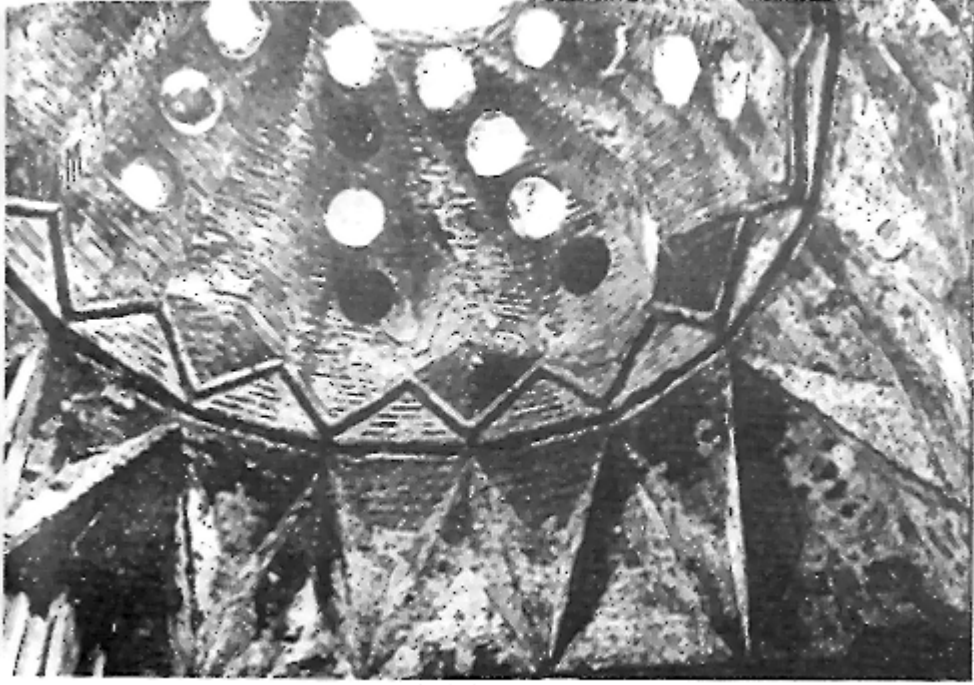


**Fot.197–198 (S. Erken) Gazi Mihal Hamamı kadınlar kısmı giriş kapısı ve soğukluk kubbesi**



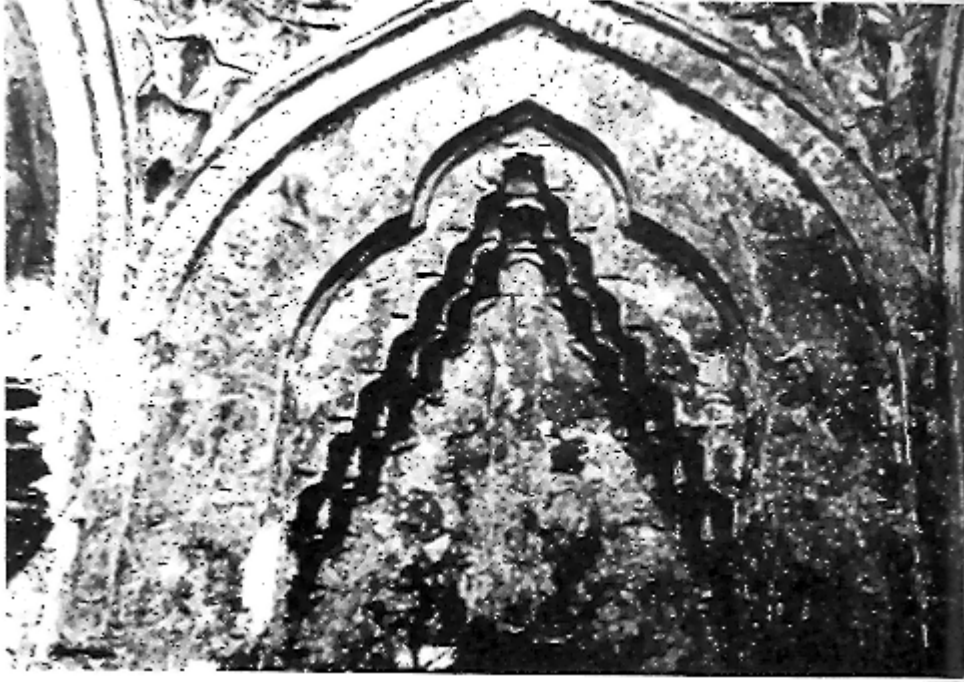
**Fot. 199–200 (S. Erken) Gazi Mihal Hamamı soğukluk yanındaki hücre kubbesi, sıcaklık kubbesi ve eyvan kemeri**





**Fot. 201–202 (S. Erken) Gazi Mihal Hamamı erkekler kısmı halvet kubbesi,  
kadınlar kısmı soğukluk kubbesi**





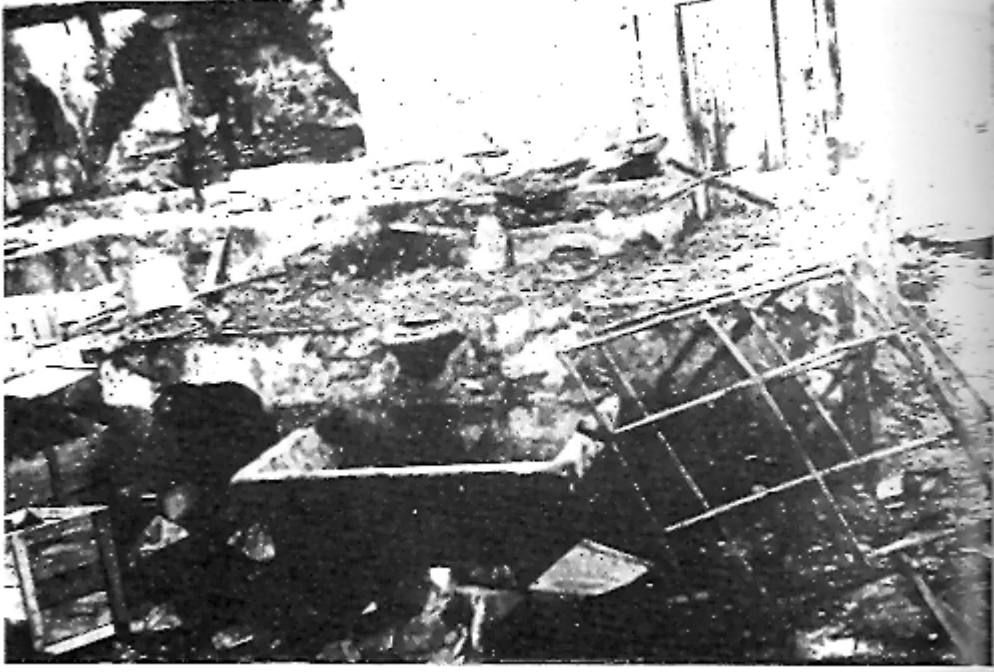
Fot. 203–204 (S. Erken) Gazi Mihal Hamamı sıcaklık kapı nişi, halvet kapı nişi



**Fot. 205–206 (S. Erken) Tahtakale Hamamı erkekler kısmı soyunmalığı,  
erkekler kısmı soyunmalığı kubbesi**



**Fot.207–208 (S. Erken) Tahtakale Hamamı kadınlar kısmı soyunmalığı ve sıcaklık kubbesi, erkekler kısmı soyunmalık sekileri**



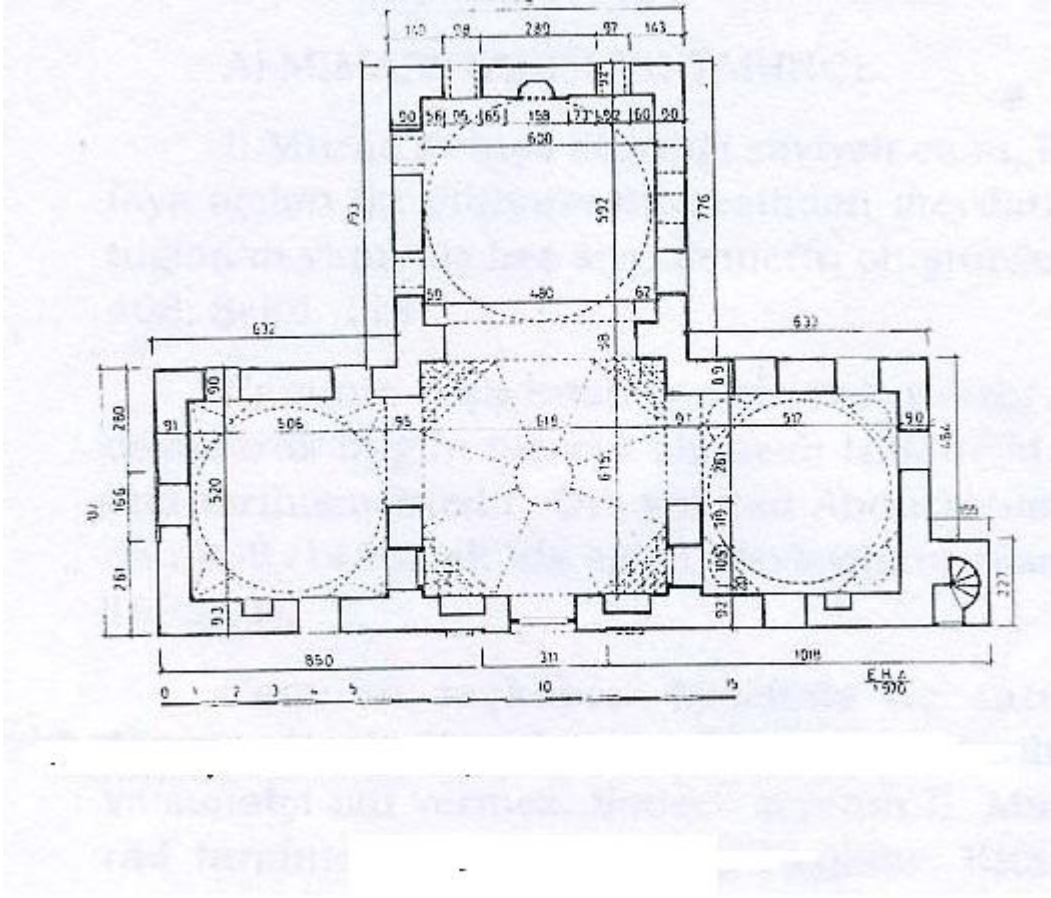
**Fot. 209–210 (S. Erken) Tahtakale Hamamı erkekler kısmı soyunmalık ortasındaki havuz, erkekler kısmı soyunmalığı kubbe mukarnası**



**Fot. 211 (S. Erken) Tahtakale Hamamı kadınlar kısmı soyunmalığı kubbe geiş gesi**

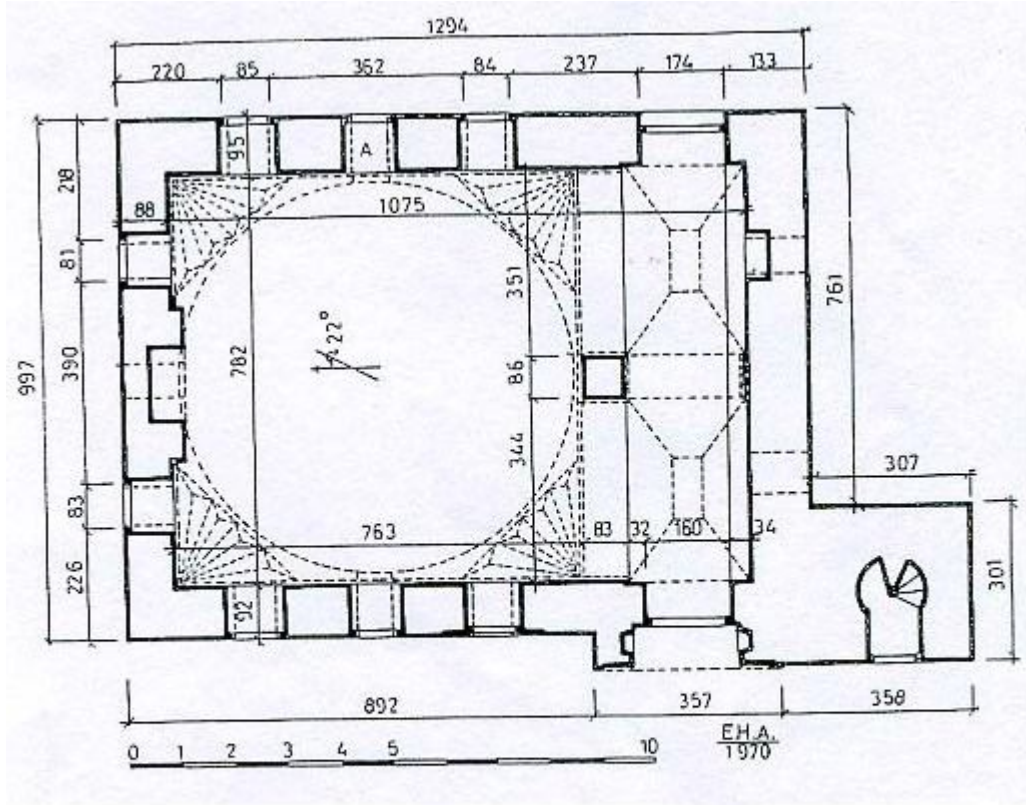


## ŞEKİLLER

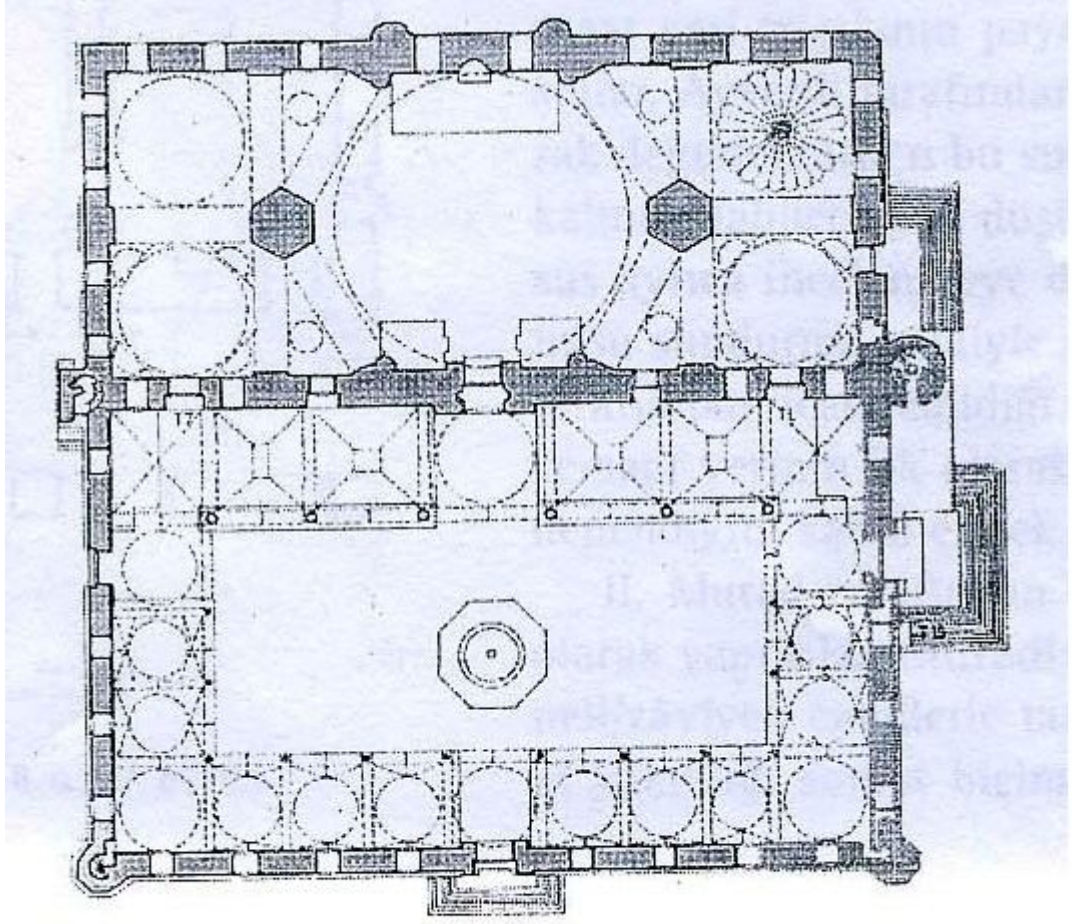


(Yıldıray Özbek, Osmanlı Beyliği Mimarisinde Taş Süsleme)

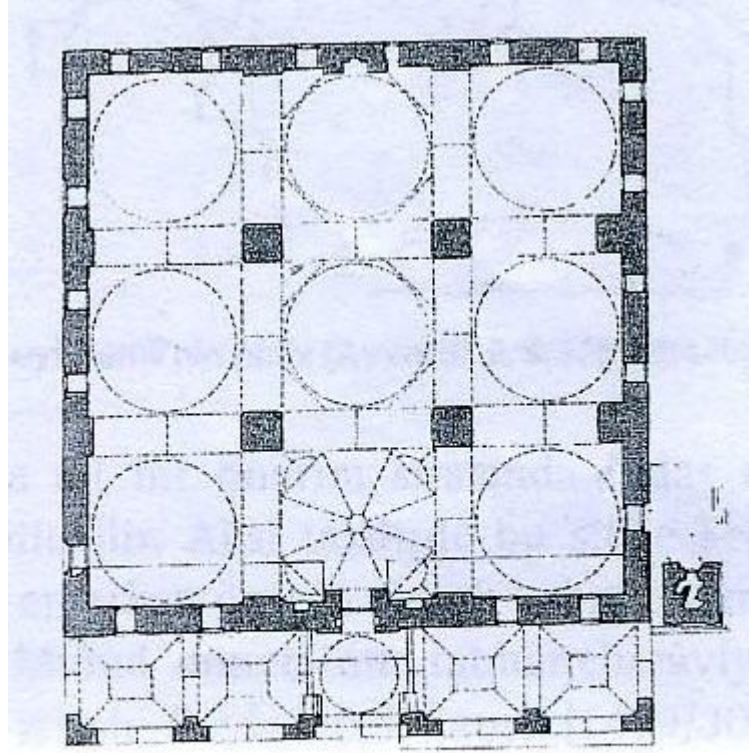
**Şekil 1. (Y.Özbek) Mezit Bey Cami Planı**



Şekil 2. (Y.Özbek) Şah Melek Camii planı

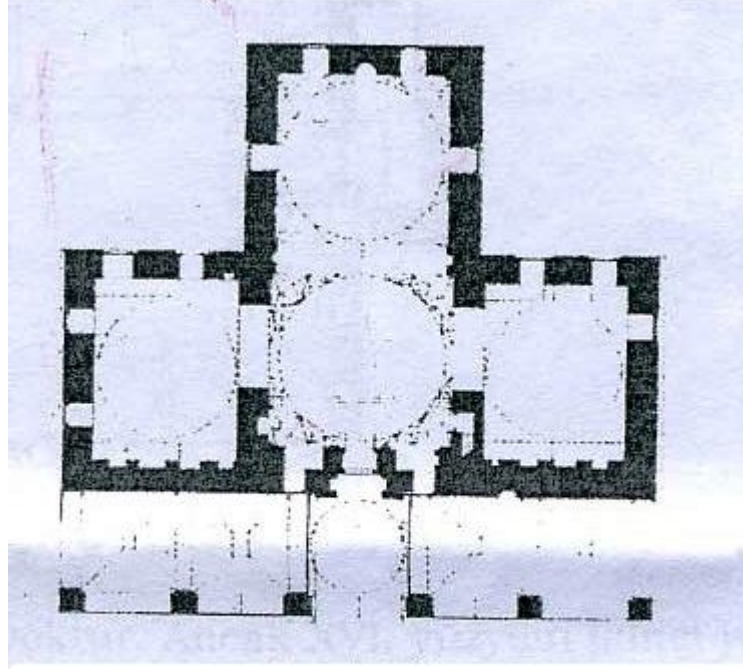


Şekil 3. (Y.Özbek) Üç Şerefeli Camii planı

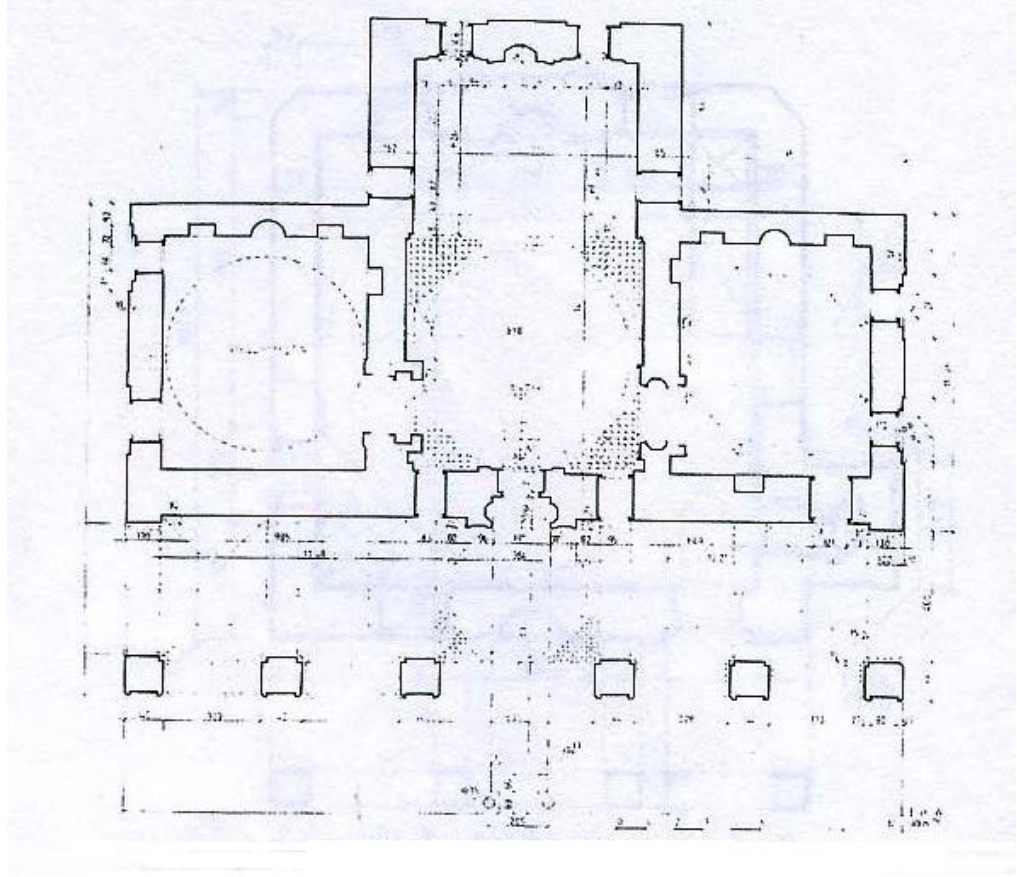


Şekil 4. (Y.Özbek) Eski Camii planı

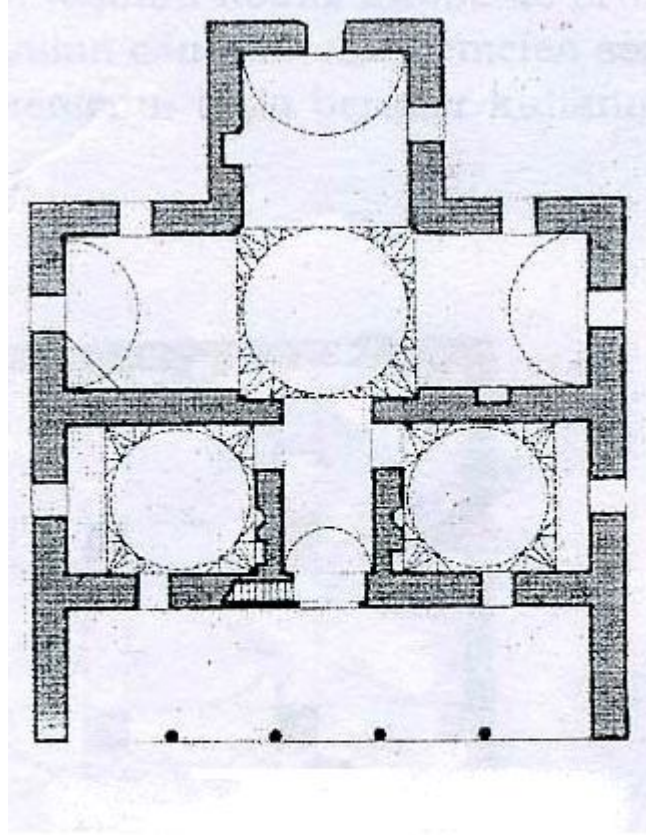




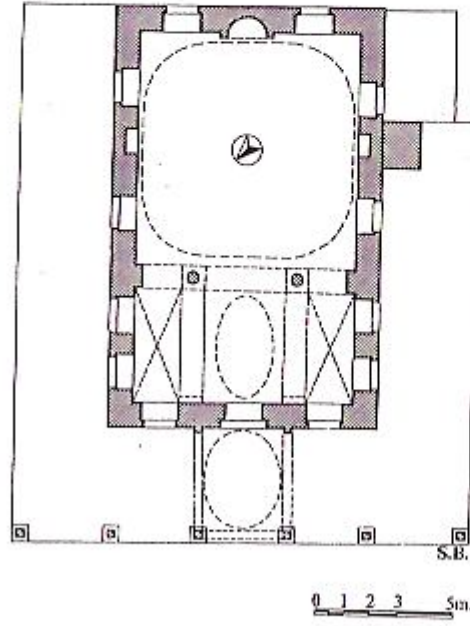
Şekil 5. (Y.Özbek) Muradiye Camii planı



**Şekil 6. (Y.Özbek) Gazi Mihal Camii planı**

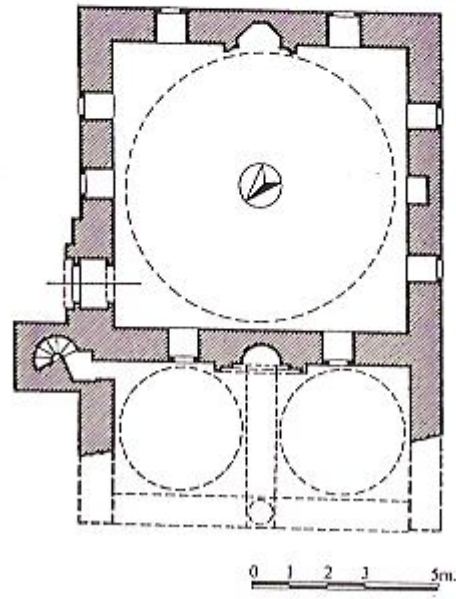


Şekil 7. (Y.Özbek) Yıldırım Camii planı



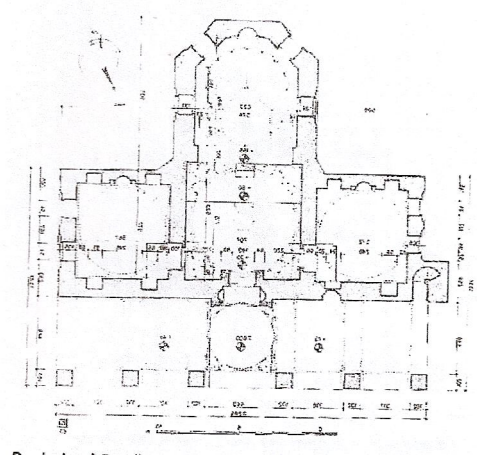
(Sedat Bayrakal, Edirne'deki Tek kubbeli Camiler)

**Şekil 8. (S.Bayrakal) Darülhadis Camii planı**

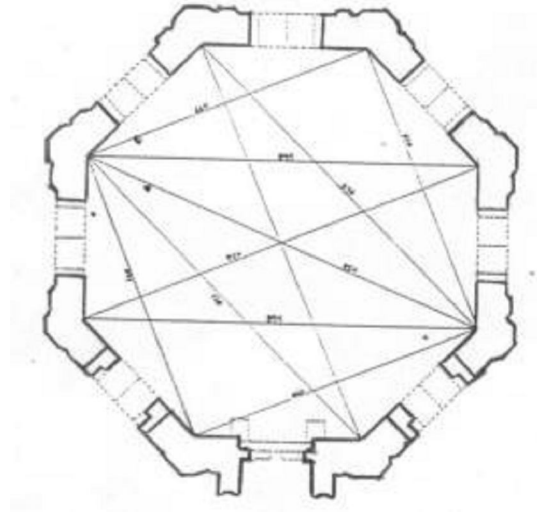


**Şekil 9. (S.Bayrakal) Şehabeddin Paşa Camii planı**



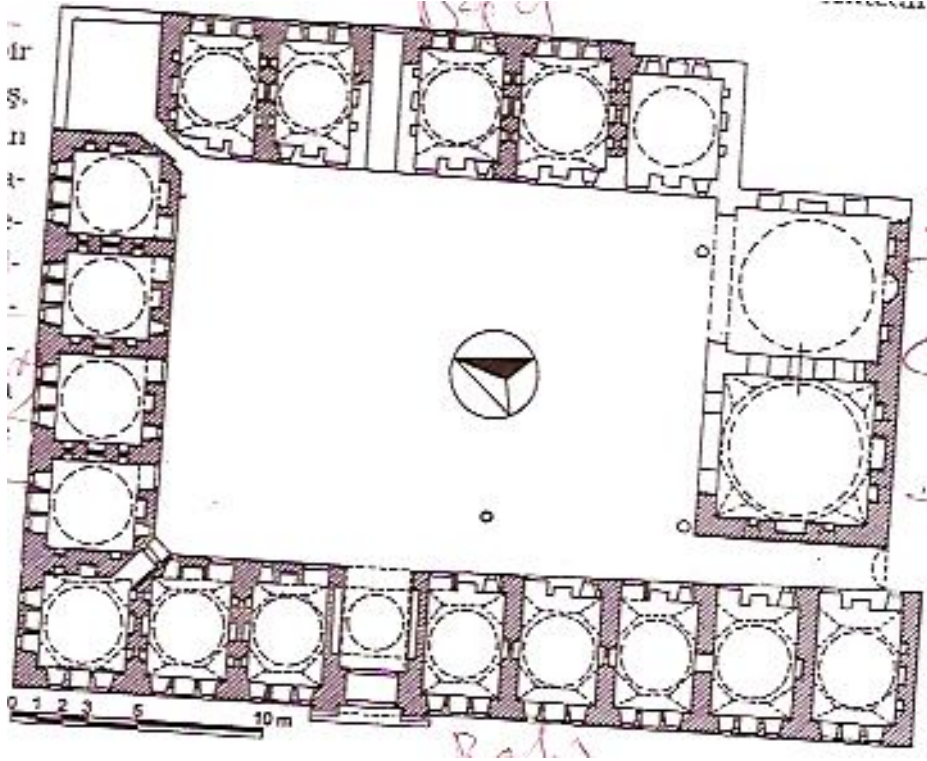


Şekil 10. (Y.Özbek) Beylerbeyi Camii planı



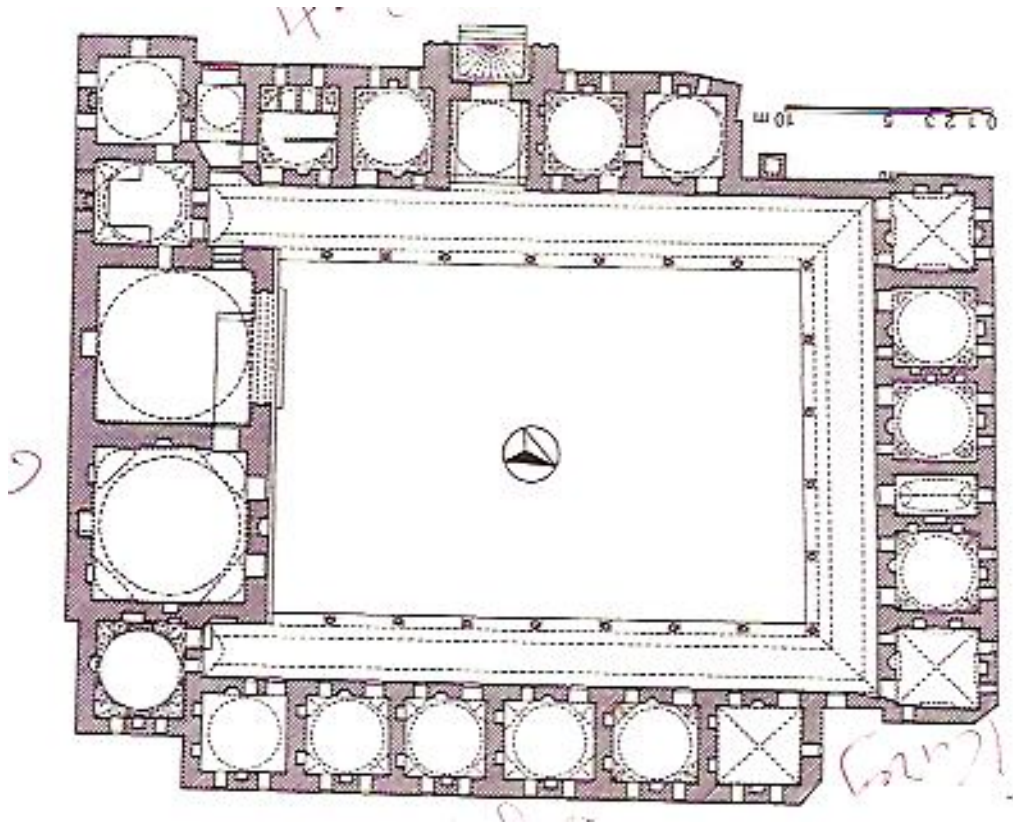
(Selma Özkan, Edirne'deki Tarihi Eserlerin Dış Mekanlarında seramik Malzemenin Kullanımı)

**Şekil 11. (S.Özkan) Beylerbeyi Türbesi planı**

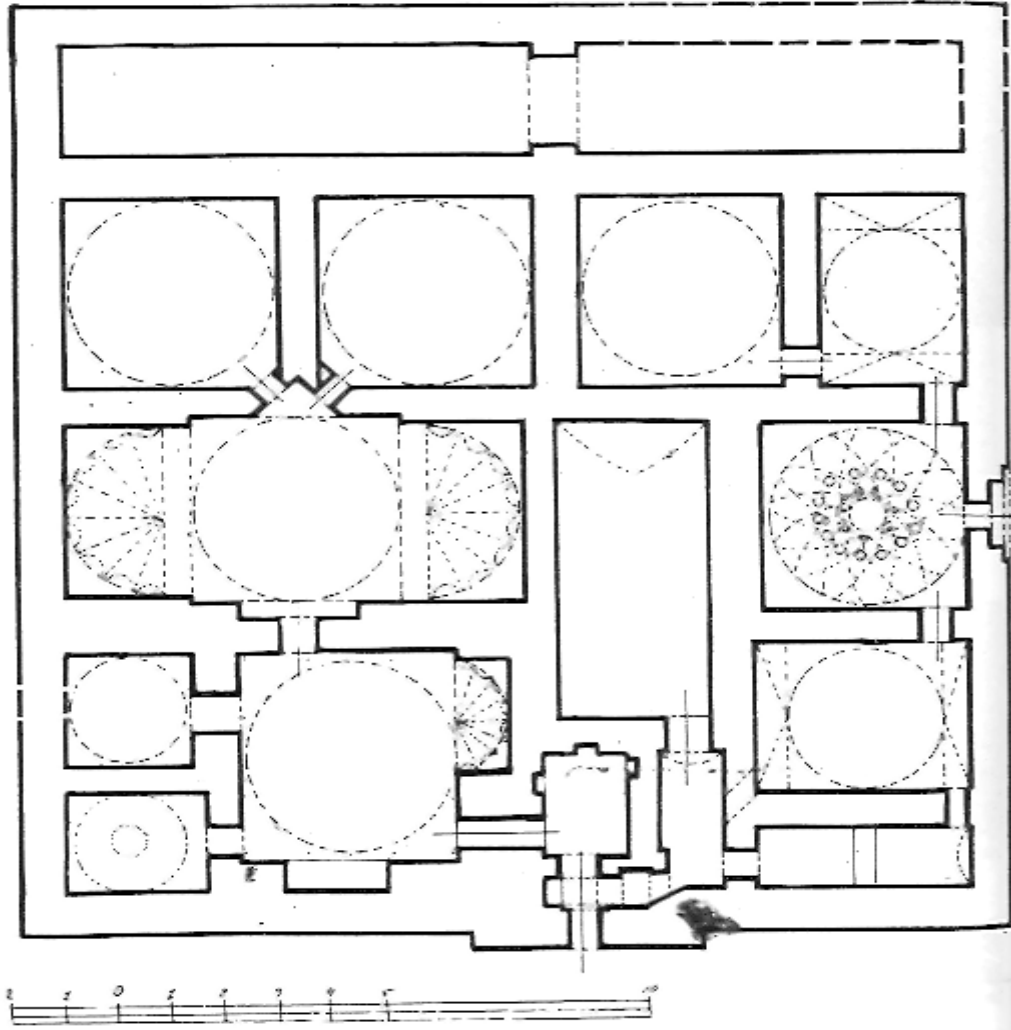


(Yekta Demiralp, Erken Dönem Osmanlı Medreseleri)

**Şekil 12. (Y.Demiralp) Saatli Medrese planı**

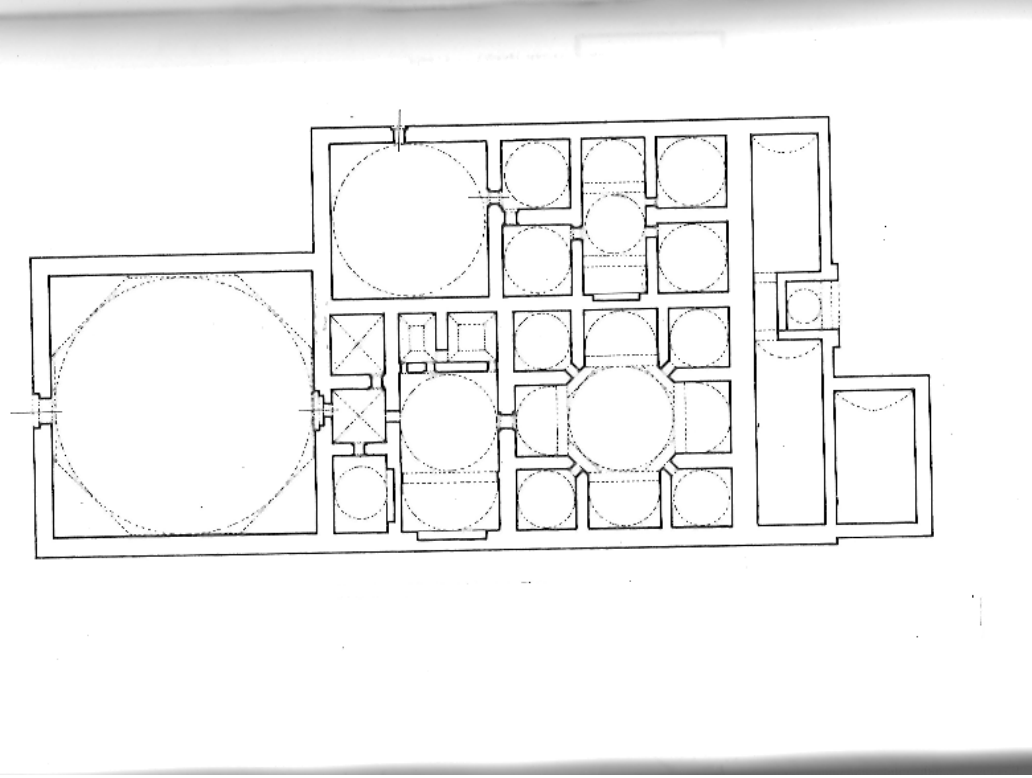


Şekil 13. (Y.Demiralp) Peykler Medresesi planı

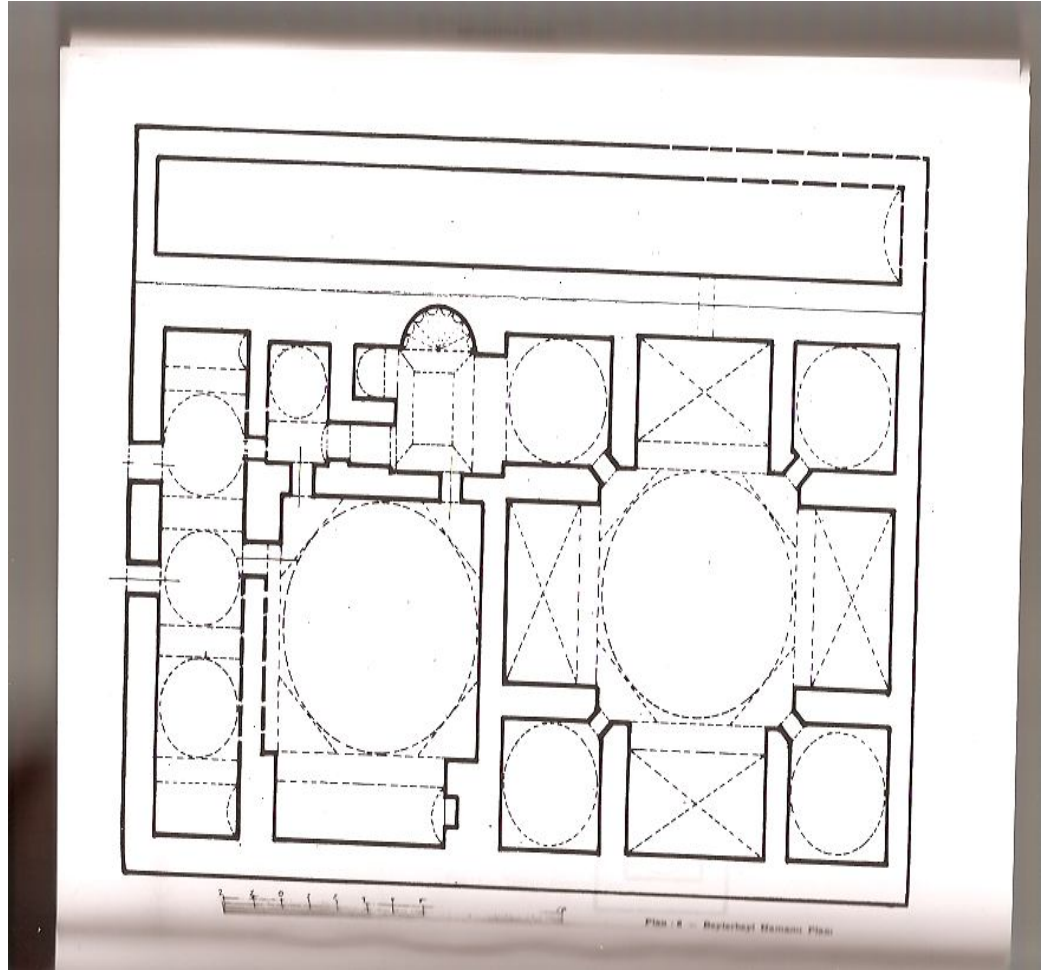


Şekil 14. (S.Erken) Gazi Mihal Hamamı planı

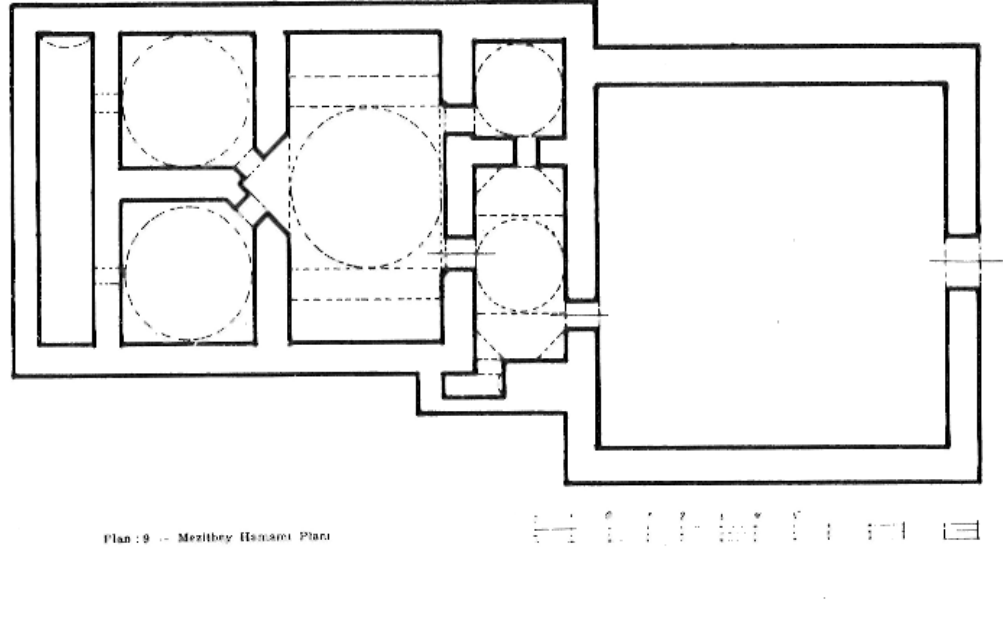




**Şekil 15. (S.Erken) Tahtakale Hamamı planı**



Şekil 16. (S.Erken) Beylerbeyi Hamamı planı



Şekil 17. (S.Erken) Mezit Bey Hamamı planı

**EKLER**

TAŞIYICILAR																	ÖRTÜ									
KATALOG	İnşa Tarihi	Duvar					Sütun					Ayak					Kubbe					Tonoz				
		Taş	Tuğla	Mermer	Alçı	Ahşap	Taş	Tuğla	Mermer	Alçı	Ahşap	Taş	Tuğla	Mermer	Alçı	Ahşap	Taş	Tuğla	Mermer	Alçı	Ahşap	Taş	Tuğla	Mermer	Alçı	Ahşap
<b>CAMİLER</b>																										
Yıldırım Camii	M 1400	X	X						X								X									
Eski Cami	M. 1403	X										X					X	X				X				
Gazi Mihal Cami	M. 1422	X	X									X					X									
Muradiye Camii	M. 1436	X										X					X					X				
Şahmelek Camii	M.1429	X	X														X	X				X				
Beylerbeyi Camii	M.1429	X										X					X									
Darülhadis Camii	M.1435	X							X								X									
Şehabeddin Paşa Camii	M.1437	X										X					X	X								
Mezit Bey Camii	M.1441	X										X					X	X								
Üç Şerefeli Camii	M.1447	X							X			X					X					X				
<b>TÜRBELER</b>																										
Beylerbeyi Türbesi	M.1429	X	X														X	X								
<b>MEDRESELER</b>																										
Peykler Medresesi	15.y.y	X					X			X												X				
Saatli Medrese	15.y.y	X	X				X															X				
<b>TİCARET YAPILARI</b>																										
Bedesten	M.1418	X	X														X	X				X				
Deveci Han	15.y.y	X	X									X										X				
<b>KÖPRÜLER</b>																										
Gazi Mihal Köprüsü	14.y.y	X										X														
Saraçhane Köprüsü	M.1451	X										X														
Fatih Köprüsü	M.1452	X										X														
<b>HAMAMLAR</b>																										
Gazi Mihal Hamamı	M.1422	X	X														X	X				X				
Beylerbeyi Hamamı	M.1429	X															X	X				X				
Tahtakale Hamamı	M.1435	X	X														X	X				X				
Mezitbey Hamamı	M.1442	X															X	X	X							



[illegible]

[illegible]



**1-Yıldırım Cami**

**2-Eski Cami**

**3-Gazi Mihal Cami**

**4-Muradiye Cami**

**5-Şah Melek Cami**

**6-Beylerbeyi Cami**

**7-Darülhadis Cami**

**8-Şehabeddin Paşa Cami**

**9-Mezitbey Cami**

**10-Üç Şerefeli Cami**

**11-Beylerbeyi Türbesi**

**12-Peykler Medresesi**

**13-Saatli Medrese**

**14-Bedesten**

**15-Deveci Han**

**16-Gazi Mihal Köprüsü**

**17-Saraçhane Köprüsü**

**18-Fatih Köprüsü**

**19-Gazi Mihal Hamamı**

**20-Beylerbeyi Hamamı**

**21-Tahtakale Hamamı**

**22-Mezitbey Hamamı**